

KUR'AN • SÜNNET • SELEFİN ANLAYIŞI

ALLAH'I, O'NUN KENDİSİNİ TANITTIĞI ŞEKİLDE TANIMAK

الفتوى الحموية الكبرى

EL-HAMEVİYYE
EL-KÜBRÂ

BÜYÜK HAMEVİYYE FETVASI

MÜELLİF

TAKİYYÜDDİN AHMED b. ABDÜLHALÎM
İBN TEYMİYYE

728 H. / 1328 M.

ŞERH

EL-HAMEVİYYE EL-KÜBRÂ

AÇIKLAMALI VE ÖZETLİ TÜRKÇE ŞERH

ALLAH'IN İSİM VE SIFATLARI KONUSUNDA
SELEFİN ANLAYIŞI

*“O'nun benzeri hiçbir şey yoktur;
O, hakkıyla işitendir, görendir.”*

(Şûrâ, 42/11)

UBEYDULLAH ARSLAN – İSLAM DAVETÇİSİ

Okuduğunuz için teşekkür ederim.

EL-HAMEVİYYE EL-KÜBRÂ

İBN TEYMİYYE

"Allah'ı, kendisini vasıflandırdığı şekilde tanımak, kulluğun en büyük esaslarından biridir."

KİTABA GİRİŞ

ESERİ TANIMADAN ÖNCE

"O'nun benzeri hiçbir şey yoktur; O, hakıyla iştirak, görendir." (Şûrâ, 42/11)

1 KİTABIN TEMEL BİLGİLERİ

Eserin adı	el-Fetvâ el-Hameviyye el-Kübrâ
Müellif	Takiyüddin Ahmed b. Abdülhalim İbn Teymiyye
Vefatı	728 H. / 1328 M.
Yazılış tarihi	698 H.
Eserin türü	Fetva (soruya verilen kapsamlı cevap)
Ana konusu	Allah'ın isim ve sıfatları, özellikle istivâ, ulüvv, maiyyet, nüzül ve sıfat naslarının nasıl anlaşılacağı

2 KİTAP NEDEN YAZILDI?

Hama bölgesinden İbn Teymiyye'ye Allah'ın sıfatlarıyla ilgili şu sorular yöneltilti:

- İstivâ gibi sıfat âyetleri nasıl anlaşılmalı?
- Sıfatlar te'vil mi edilecek?
- Manaları Allah'a mı havale edilecek?
- Bunları kabul etmek teşbih anlamına mı gelir?

İbn Teymiyye bu sorulara cevap olarak, Kur'an ve Sünnet ışığında Selefın anlayışını ortaya koyan geniş ve sistemli bir fetva kaleme aldı. Bu sebeple eser, Hama'dan gelen soruya nispetle "Hameviyye" olarak meşhur olmuştur.

3 KİTABIN TEMEL AMACI

Müslümana, Allah'ın isim ve sıfatlarını Kur'an, sahih Sünnet ve Selefın anlayışı doğrultusunda; ta'tile ve teşbihe düşmeden nasıl anlayacağını öğretmektir.

Amaç, sadece birkaç sıfatı açıklamak değil, Allah'ın sıfatları konusunda doğru bilgi yöntemini ortaya koymaktır.

4 KİTAP KİME REDDİYEDİR?

Hameviyye yalnızca tek bir kişiye yazılmış şahsi bir reddiye değildir. Eser, Hama'dan gelen soruya cevap olmakla birlikte; Allah'ın sıfatlarını te'vil eden, manalarını reddeden veya kelâm yöntemleriyle nasların açık ifadelerinin önüne geçen çeşitli yaklaşımlara reddiye niteliği taşır.

Özellikle eleştirilen yaklaşımlar:

- Cehmiyye
- Mu'tezile
- Sıfatları te'vil eden kelâmcılar
- Müteahhir Eş'ariler ve benzeri görüşler

5 KİTABIN HEDEFİ

- 1 Allah'ı, O'nun kendisini tanıttığı şekilde tanımayı öğretmek.
- 2 Müslümanı sahih akaid üzere sabit kılmak.
- 3 Ta'til (sıfatları reddetme) ve temsil/teşbih (mahlûkata benzetme) sonuçlarından korumak.
- 4 Selefın yöntemini delilleriyle ortaya koymak.
- 5 Nasları akıl ve felsefe karşısında değil, vahyin rehberliğinde anlamayı sağlamak.

6 ESERDE BENİMSENEN YÖNTEM

- 1 Kur'an ve sahih Sünnet esastır.
- 2 Selefın (Sahâbe, Tâbiin, imamlar) anlayışı dikkate alınır.
- 3 Allah'ın bildirdiği sıfatlar kabul edilir.
- 4 Allah mahlûkata benzetilmez.
- 5 Sıfatların keyfiyeti hakkında konuşulmaz.
- 6 Akıl, sahih vahyin önüne geçirilmez.

7 ESERİN ANA MESAJI

"Allah'ın sıfatları hak; fakat O'nun benzeri hiçbir şey yoktur."

8 BU KİTAP KİME FAYDA SAĞLAR?

- ✓ Allah'ı doğru tanımak isteyen her müslümana.
- ✓ Sıfatlar konusunda oluşan şüphelerden kurtulmak isteyenlere.
- ✓ Selefın anlayışını öğrenmek isteyenlere.
- ✓ Kelâmî yaklaşımların etkisinden korunmak isteyenlere.
- ✓ Davet, eğitim ve ilim çalışmalarını yapanlara.
- ✓ Akaidini Kur'an ve Sünnet üzerine bina etmek isteyenlere.

9 SON SÖZ

Hameviyye, Allah'ın sıfatları konusunda dengeyi öğreten, naslara sadakati esas alan ve Selefın yolunu delilleriyle ortaya koyan çok kıymetli bir eserdir. Bu eser, iman esaslarının sarsıldığı dönemlerde müslümana sağlam bir ölçü sunar. Onun hedefi, Allah'ı hakkiyle tanımak ve kulluğu doğru bir temele oturtmaktır.

"De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın." (Âl-i İmrân, 3/31)

UBEYDULLAH ARSLAN – İSLAM DAVETÇİSİ

Okuduğunuz için teşekkür ederim.

1. METİN

آیات الصفات وأحاديث الصفات

SIFAT ÂYETLERİ VE SIFAT HADİSLERİ
NASIL ANLAŞILIR?

TERCÜME

İbn Teymiyye'ye yöneltilen soru şudur:

“Din imamları olan âlimlerin sıfat âyetleri ve sıfat hadisleri hakkındaki görüşü nedir?

Allah'ın Arş'a istivâ etmesini bildiren âyetler ve bunların dışındaki sıfat nasları nasıl anlaşılmalıdır?”

KISA ŞERH

Kardeşlerim, Hameviyye'nin ilk sorusu bize kitabın temel meselesini gösteriyor:

Allah'ın sıfatlarını nasıl anlayacağız?Allah hakkında en doğru bilgiyi Allah verir. Resûlullah ﷺ da Rabbimizi ümmetine en doğru şekilde tanıtmıştır. Bu sebeple Allah'ın isim ve sıfatları konusunda kendi düşüncemizi değil, **Kur'an'ı ve sahih Sünneti** esas alırsak.

Kur'an'da Allah'ın işittiği, gördüğü ve Arş'a istivâ ettiği bildirilmiştir. Bunlara iman ederiz. Fakat Allah'ın sıfatlarını yaratılmışların sıfatlarına benzetmeyiz.

Mesela insan işitir, Allah da işitir. Ancak **Allah'ın işitmesi insanın işitmesi gibi değildir.** İnsan görür, Allah da görür; fakat **Allah'ın görmesi insanın görmesi gibi değildir.**Allah: “**Rahmân Arş'a istivâ etti.**” (Tâhâ, 20/5) buyurmuştur. Buna iman ederiz. Fakat “Allah'ın istivâsı tam olarak şöyledir” diyerek bir keyfiyet belirlemeyiz. Çünkü Allah bize sıfatını bildirmiştir; fakat onun nasıl olduğunu bildirmemiştir.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

1. **İSPAT** : Allah'ın kendisi için bildirdiği sıfatı kabul etmektir.
2. **TENZİH** : Allah'ı yaratılmışlara benzemekten uzak tutmaktır.
3. **KEYFİYET** : Bir sıfatın nasıl olduğudur. Sıfatın manası anlaşılır; Allah'a mahsus keyfiyetini ise bilemeyiz.

DELİL

“O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir.” (Şûrâ, 42/11)

Bu âyet iki ölçüyü birlikte öğretir:

1. “O'nun benzeri hiçbir şey yoktur.” → Allah'ı yaratılmışlara benzetmeyiz.
2. “O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir.” → Allah'ın bildirdiği sıfatları kabul ederiz.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

1. **Teşbih ve temsil**: Allah'ın sıfatlarını yaratılmışların sıfatlarına benzetmek.
2. **Ta'til**: Allah'ın kendisi için bildirdiği sıfatları reddetmek veya manalarını etkisiz hâle getirmek.

Selefin yolu:

Sıfatı kabul et → mahlûka benzetme → keyfiyet belirleme.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Allah hakkında kendi düşüncemi değil, vahyi ölçü alırım.

Allah'ın ve Resûlü'nün ﷺ sahih olarak bildirdiğine iman ederim. Allah'ı yaratılmışlara benzetmem ve hakkında bilmediğim bir keyfiyet söylemem.

Ölçüm: Kur'an, sahih Sünnet ve Selefin anlayışıdır.

يُوصَفُ اللَّهُ بِمَا وَصَفَ بِهِ نَفْسَهُ

ALLAH, KENDİSİNİ VASIFLANDIRDIĞI ŞEKİLDE VASIFLANDIRILIR

TERCÜME

İbn Teymiyye'nin ortaya koyduğu temel ölçü şudur:

“Allah, kendisini Kitabında nasıl vasıflandırmışsa öyle vasıflandırılır.”

Allah hakkında konuşurken başlangıç noktamız kendi düşüncemiz, benzetmelerimiz veya felsefi kabullerimiz değil; Allah'ın kendisi hakkında bildirdikleridir.

KISA ŞERH

Kardeşlerim, burada çok önemli bir akîde ölçüsü öğreniyoruz:

Allah'ı en iyi Allah bilir.

Bir insan Allah hakkında kendi zihninden bir sıfat belirleyemez. Aynı şekilde Allah'ın kendisi hakkında bildirdiği bir sıfatı da kendi düşüncesine uymadığı gerekçeyle reddedemez.

Mesela Kur'an Allah'ın işittiğini, gördüğünü, bildiğini ve kudret sahibi olduğunu bildirir. Biz de bunları Allah'ın bildirdiği şekilde kabul ederiz.

Fakat bu sıfatların isimlerinin insanlarda da bulunması, Allah ile insanın aynı olduğu anlamına gelmez.

Sıfatın ortak isimle anılması, sıfatın hakikatinin aynı olmasını gerektirmez.

İnsanın ilmi sınırlıdır; Allah'ın ilmi ise her şeyi kuşatır. İnsanın kudreti sınırlıdır; Allah'ın kudreti ise yaratılmışların kudretine benzemez.

Bu nedenle Selefin yolu iki esası birlikte korur:

Allah'ın bildirdiği sıfatı kabul etmek ve Allah'ı yaratılmışlara benzetmemek.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

1. **VAHİY** : Allah hakkında bilgi edinmenin temel kaynağı Kur'an ve sahih Sünnettir.
2. **İSPAT** : Allah'ın kendisi için bildirdiği sıfatları kabul etmektir.
3. **TEMSİL** : Allah'ın sıfatlarının yaratılmışların sıfatları gibi olduğunu söylemek veya düşünmektir.

DELİL

“Allah, O'ndan başka ilâh olmayandır. En güzel isimler O'nundur.” (Tâhâ, 20/8)

Allah'ın isim ve sıfatlarını belirleyen insan değildir. Allah kendisini nasıl tanıtmışsa kul Rabbini öyle tanır.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

1. **Allah hakkında delilsiz konuşmaya:**
Allah'a, vahyin bildirmediği bir sıfat nispet edilmez.
2. **Allah'ın bildirdiği sıfatları reddetmeye:**
Kul, kendi aklını Allah'ın haberinin önüne geçiremez.

Selefin ölçüsü:

Vahiy neyi ispat ettiyse onu ispat et → Allah'ı mahlûka benzetme.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Allah hakkında konuşurken kendime şu soruyu sorarım:

“Allah kendisi hakkında ne bildirdi?”

Rabbimi kendi hayalimle değil, O'nun kendisini tanıttığı şekilde tanımaya çalışırım.

Ölçüm: Allah hakkında delilsiz konuşmam; Allah'ın kendisi için bildirdiğine iman ederim.

أو وصفه به رسوله

ALLAH, RESÛLÜ'NÜN O'NU VASIFLANDIRDIĞI ŞEKİLDE VASIFLANDIRILIR

TERCÜME

İbn Teymiyye'nin ortaya koyduğu ikinci temel ölçü şudur:

“Allah, Resûlü'nün ﷺ O'nu vasıflandırdığı şekilde de vasıflandırılır.”

Çünkü Resûlullah ﷺ Allah hakkında kendi görüşünden konuşmaz. Rabbinden kendisine bildirilen hakikati ümmetine aktarır.

KISA ŞERH

Kardeşlerim, önceki derste Allah'ın kendisini Kur'an'da nasıl tanıttıysa öyle tanınacağını öğrendik. Şimdi bunun ikinci kısmını öğreniyoruz:

Allah'ın sıfatlarını sahih Sünnetten de öğreniriz.

Resûlullah ﷺ Rabbini ümmetine tanıtmış ve Allah'ın sıfatları hakkında sahih hadisler bildirmiştir.

Bu sebeple sahih bir hadisle sabit olan sıfatı, **“Kur'an'da açıkça geçmiyor”** diyerek reddetmek doğru değildir.

Çünkü Kur'an ve sahih Sünnet birbirine rakip iki kaynak değildir. İkisi de dinin delilidir. Sünnet, Kur'an'ı açıklar ve Allah'ın Resûlüne öğrettiği bilgileri ümmete ulaştırır.

Ancak burada da önceki dersin ölçüsü değişmez: Resûlullah'ın ﷺ Allah hakkında sahih olarak bildirdiğini kabul ederiz; fakat Allah'ın sıfatlarını yaratılmışlara benzetmeyiz ve keyfiyet belirlemeyiz.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

1. **SÜNNET** : Resûlullah'ın ﷺ sahih olarak bize ulaşan söz, fiil ve açıklamalarıdır.
2. **SAHİH HABER** : Resûlullah'a ﷺ güvenilir şekilde nispeti sabit olan haberdir.
3. **İTTİBA** : Resûlullah'ın ﷺ getirdiği vahye ve gösterdiği yola uymaktır.

DELİL

“Peygamber size ne verdiyse onu alın; size neyi yasakladıysa ondan sakının.” (Haşr, 59/7)

Allah, mümine Resûlullah'ın ﷺ getirdiğine uymasını emretmiştir. Bu nedenle sahih Sünnet, Allah'ın isim ve sıfatlarını öğrenirken de delildir.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

1. **Sünneti akîdede delil kabul etmemeye:**
Sahihi Sünnet yalnız amel hükümlerinde değil, Allah'ın isim ve sıfatları konusunda da delildir.
2. **Sahihi sıfat hadislerini kişisel düşünceyle reddetmeye:**
Bir hadis Resûlullah'tan ﷺ sahih olarak sabitse, kişisel kanaat onun önüne geçirilmez.

Selefin ölçüsü:

Kur'an ne bildiriyorsa kabul et → sahih Sünnet ne bildiriyorsa kabul et → Allah'ı mahlûka benzetme.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Allah hakkında bilgi edinirken yalnız kendi anlayışımı ölçü almam.

Kur'an'a ve Resûlullah'tan ﷺ sahih olarak gelen Sünnete birlikte başvururum.

Ölçüm: Sahih Sünnet de akîdede delildir; Resûlullah'ın ﷺ Rabbimiz hakkında sahih olarak bildirdiğine iman ederim.

لا يتجاوز القرآن والحديث

KUR'AN VE SÜNNET'İN ÖNÜNE GEÇİLMEZ

TERCÜME

İbn Teymiyye'nin ortaya koyduğu ölçü şudur:

Allah'ın isim ve sıfatları konusunda Kur'an'ın ve Resûlullah'tan ﷺ sahih olarak gelen Sünnetin önüne geçilmez.

Allah hakkında hüküm verirken vahyin bildirdiği sınırdadır.

KISA ŞERH

Kardeşlerim, ilk üç derste önemli bir temel kurduk: Allah kendisini nasıl tanıtmışsa ve Resûlü ﷺ O'nu nasıl tanıtmışsa Rabbimizi öyle tanırız.

Şimdi bunun doğal sonucunu öğreniyoruz:

Vahyin önüne kendi düşüncemizi geçiremeyiz.

Bir sıfat âyeti veya sahih hadis bize ulaştığında, “Ben bunu aklıma uygun buluyor muyum?” diye başlayamayız. Önce nasın ne söylediğine bakarız. Çünkü insanın bilgisi sınırlıdır; Allah'ın bilgisi ise kusursuzdur. Bu, aklı değersiz görmek değildir. İslâm akli kullanmayı emreder. Fakat **sağlam akıl ile sahih vahiy gerçekte çelişmez.** Problem ortaya çıktığında nasın doğru anlaşılması veya insanın akıl yürütmesi yeniden incelenir.

Bu nedenle Müslüman vahyi kendi düşüncesine uydurmaz; **düşüncesini vahyin rehberliğinde düzeltir.**

ÜÇ TEMEL KAVRAM

1. **NAS** : Kur'an âyeti veya sahih Sünnetten gelen şer'î metindir.
2. **VAHİY** : Allah'ın kullarına bildirdiği ilâhî rehberliktir.
3. **TESLİMİYET** : Sahih delil açık olduğunda onu kabul edip ona boyun eğmektir.

DELİL

“Ey iman edenler! Allah'ın ve Resûlü'nün önüne geçmeyin.” (Hucurât, 49/1)

Müminin görevi, Allah'ın ve Resûlü'nün ﷺ bildirdiği hükmün önüne kendi sözünü ve düşüncesini geçirmemektir.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

1. **Aklı vahyin üzerinde hakem yapmaya:**
İnsan akli değerlidir; fakat sınırlıdır. Sahih vahyin üzerinde bağımsız bir ölçü değildir.
2. **Sahih nasları kişisel kanaate göre değiştirmeye:**
Delilin manası, önceden oluşturduğumuz düşünceye uydurulmaz.

Selefin ölçüsü:

Önce nası öğren → doğru anla → iman et → kendi düşünceni vahye göre düzelt.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Bir âyet veya sahih hadis karşısında ilk sorum:

“Allah ve Resûlü ﷺ ne bildirdi?” olur.

Kendi düşüncemi vahyin önüne geçirmem; **Kur'an ve sahih Sünneti ölçü edinirim.**

Ölçüm: Kur'an ve sahih Sünnet'in önüne geçmem; Allah'ın ve Resûlü'nün ﷺ bildirdiğine iman ederim.

SELEFİN SIFATLARDAKİ YOLU: İSPAT VE TENZİH

TERCÜME

Selefin Allah'ın isim ve sıfatları konusundaki temel yolu şudur:

Allah'ın kendisi için bildirdiği sıfatlar kabul edilir; aynı zamanda Allah, yaratılmışlara benzemekten tenzih edilir. Yani sıfatları kabul etmekle Allah'ı mahlûkata benzetmemek birlikte korunur.

KISA ŞERH

Kardeşlerim, burada sıfatlar konusundaki en önemli dengelerden birini öğreniyoruz:

İspat var, benzetme yok. Tenzih var, sıfatları reddetmek yok.

Bazıları Allah'ı yaratılmışlara benzetmemek için sıfatları reddetmiştir. Bazıları ise sıfatları kabul ederken onları insanın özelliklerine benzetmiştir. Selefin yolu bu iki yanlışın ortasında değildir sadece; **her iki yanlıştan da uzaktır.** Mesela Allah Kur'an'da kendisini işiten ve gören olarak tanıtmıştır. Biz Allah'ın işitmesini ve görmesini kabul ederiz. Fakat bunların insanın işitmesi ve görmesi gibi olduğunu söylemeyiz.

Çünkü Allah'ın zâtı yaratılmışların zâtına benzemediği gibi, Allah'ın sıfatları da yaratılmışların sıfatlarına benzemez. Bu yüzden gerçek tenzih, Allah'ın sıfatlarını inkâr etmek değildir. Gerçek tenzih, **Allah'ın bildirdiği sıfatları kabul ederken O'nu mahlûkata benzetmemektir.**

ÜÇ TEMEL KAVRAM

1. **İSPAT** : Allah'ın kendisi için bildirdiği sıfatları kabul etmektir.
2. **TENZİH** : Allah'ı her türlü eksiklikten ve yaratılmışlara benzemekten uzak tutmaktır.
3. **TEŞBİH** : Allah'ı veya sıfatlarını yaratılmışlara benzetmektir.

DELİL

“O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir.” (Şûrâ, 42/11)

Âyet aynı anda iki esası öğretir:

1. “O'nun benzeri hiçbir şey yoktur.” → Tenzih.
2. “O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir.” → İspat.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

1. Sıfatları mahlûkata benzetmeye:
Allah'ın sıfatları yaratılmışların sıfatları gibi değildir.
2. Tenzih adına sıfatları reddetmeye:
Allah'ı mahlûkata benzetmemek, O'nun kendisi için bildirdiği sıfatları inkâr etmeyi gerektirmez.

Selefin ölçüsü:

Sıfatı ispat et → Allah'ı mahlûka benzetme → sıfatı da inkâr etme.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Allah'ın kendisi için bildirdiği sıfatlara iman ederim.

Ne Allah'ı yaratılmışlara benzetirim ne de benzetmemek adına O'nun sıfatlarını reddederim.

Ölçüm: İspat ve tenzihi birlikte korumaktır.

من غير تحريف ولا تعطيل ومن غير تكييف ولا تمثيل ليس كمثله شيء وهو السميع البصير

ALLAH'IN SIFATLARINDA DÖRT TEMEL ÖLÇÜ

TAHRİF YOK · TA'TİL YOK · TEKYİF YOK · TEMSİL YOK

TERCÜME

Allah'ın isim ve sıfatlarına iman ederken dört temel sınır korunur:

Tahrif yok, ta'til yok, tekyif yok, temsil yok.

Allah'ın bildirdiği sıfatlar kabul edilir; manaları bozulmaz, reddedilmez, nasıl oldukları belirlenmez ve yaratılmışların sıfatlarına benzetilmez.

KISA ŞERH

Kardeşlerim, sıfatlar konusundaki Selefi yöntemi dört kelimeyle özetleyebiliriz:

Tahrif etme. Ta'til etme. Tekyif etme. Temsil etme.

Tahrif, nasın ifade ettiği manayı delilsiz biçimde başka bir manaya çevirmektir.

Ta'til, Allah'ın kendisi için bildirdiği sıfatı reddetmek veya gerçek manasını etkisiz hâle getirmektir.

Tekyif, Allah'ın sıfatının nasıl olduğunu belirlemeye çalışmaktır.

Temsil, Allah'ın sıfatını yaratılmışların sıfatına benzetmektir.

Mesela Allah kendisini işiten ve gören olarak tanıtmıştır. Biz işitme ve görme sıfatlarını kabul ederiz.

Bunları reddetmeyiz veya manalarını bozmayız. Fakat "Allah'ın işitmesi veya görmesi şöyledir" diyerek keyfiyet belirlemeyiz ve bunları insanın işitmesine veya görmesine benzetmeyiz.

İşte Selefin sıfatlar konusundaki temel dengesi budur:

Sıfatı kabul et; manasını bozma, reddetme, nasıl olduğunu belirleme ve mahlûka benzetme.

DÖRT TEMEL KAVRAM

1

TAHRİF

Nasın manasını delilsiz değiştirmektir.

2

TA'TİL

Allah'ın bildirdiği sıfatı reddetmek veya manasını geçersiz hâle getirmektir.

3

TEKYİF

Allah'ın sıfatının nasıl olduğunu belirlemeye çalışmaktır.

4

TEMSİL

Allah'ın sıfatını yaratılmışların sıfatına benzetmektir.

DELİL

"O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir." (Şûrâ, 42/11)

Bu tek âyet iki büyük esası birlikte öğretir:

1. "O'nun benzeri hiçbir şey yoktur." → Tekyif ve temsil kapısını kapatır.
2. "O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir." → Allah'ın sıfatlarını ispat eder; ta'tili reddeder.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

1. Sıfatların manasını değiştirmeye veya reddetmeye:
Allah'ın bildirdiği sıfatlar tahrif ve ta'til edilmez.
2. Sıfatların nasıl olduğunu belirlemeye veya mahlûka benzetmeye:
Allah'ın sıfatlarında tekyif ve temsil yapılmaz.

Selefin ölçüsü:

İspat et → tahrif etme → ta'til etme → tekyif etme → temsil etme.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Allah'ın kendisi için bildirdiği sıfatlara iman ederim.

Manasını bozup reddetmem; nasıl olduğunu belirlemem ve yaratılmışların sıfatlarına benzetmem.

Ölçüm: İspat var; tahrif, ta'til, tekyif ve temsil yok.

طريقة السلف أسلم وأعلم وأحكم
**SELEFİN YOLU DAHA SELAMETLİ,
DAHA BİLGİLİ VE DAHA HİKMETLİDİR**

TERCÜME

İbn Teymiyye'nin açıkladığı temel ölçü şudur:

Selefin Allah'ın isim ve sıfatları konusundaki yolu yalnız daha selametli değil; aynı zamanda daha bilgili ve daha hikmetlidir.

Çünkü onlar Allah hakkında Kur'an ve sahih Sünnetin bildirdiğine iman etmiş, vahyin bildirmediği konularda sınırı aşmamışlardır.

KISA ŞERH

Kardeşlerim, burada önemli bir yanlış anlayışı düzeltmemiz gerekiyor:

Selefin yolu, "Bu nasları manasını bilmiyoruz, sadece okuyup geçiyoruz" demek değildir.

Selef sıfat naslarının ifade ettiği manayı anladı ve ona iman etti. Bilmedikleri şey sıfatların Allah'a mahsus keyfiyetidir. Mesela istivâ kelimesinin bir manası vardır ve anlaşılır. Fakat Allah'ın Arş'a istivâsının nasıl olduğu bize bildirilmemiştir. Bu nedenle manayı kabul eder, keyfiyet konusunda konuşmayız.

Selefin yolu daha selametlidir; çünkü vahyin sınırını aşmaz.

Daha bilgilidir; çünkü Allah'ı tanımada Allah'ın Kitabını ve Resûlullah'ın ﷺ sahih Sünnetini esas alır.

Daha hikmetlidir; çünkü ne sıfatları reddeder ne Allah'ı mahlûkata benzetir.

Yani Selefin yöntemi bilgisizlik değil; **delilin bildirdiğini bilmek, bildirmediği yerde durmaktır.**

ÜÇ TEMEL KAVRAM

1

ESLEM

Hata ve sapmadan
daha uzak,
daha selametli.

2

A'LEM

Doğru bilgiye
daha uygun,
daha bilgili.

3

AHKEM

Daha hikmetli
ve daha sağlam.

DELİL

"İman ve hicrette öne geçen Muhacirler ve Ensar ile onlara güzelliikle uyanlardan Allah razı olmuştur." (Tevbe, 9/100)

Allah ilk iman nesillerini övmüş ve onlara güzelliikle uyanları da övgüye dâhil etmiştir.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

1. Selefin sıfat naslarının manasını bilmediği düşüncesine:

Selef manayı anlamış ve ona iman etmiştir; bilinmeyen, Allah'a mahsus keyfiyettir.

2. Sonraki kelâm yöntemlerinin daha bilgili olduğu iddiasına:

Allah hakkında en güvenilir bilgi, vahyin ve Resûlullah'ın ﷺ açıklamalarının rehberliğindedir.

Selefin ölçüsü:

Manayı anla → iman et → mahlûka benzetme → keyfiyet konusunda dur.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Allah'ın isim ve sıfatlarını Selefin vahye bağlı yöntemiyle anlamaya çalışırım.

Sıfatların manalarını kabul eder, fakat Allah'ın bildirmediği keyfiyet hakkında konuşmam.

Ölçüm: Selefin yolu selamet, ilim ve hikmet bakımından en sağlam yoldur.

قولهم طريقة السلف أسلم وطريقة الخلف أعلم وأحكم “SELEFİN YOLU DAHA GÜVENLİ, HALEFİN YOLU DAHA BİLGİLİDİR” İDDİASININ ELEŞTİRİSİ

TERCÜME

İbn Teymiyye, şu anlayışı eleştirir:

“Selefın yolu daha güvenlidir; fakat sonraki âlimlerin yolu daha bilgili ve daha hikmetlidir.”

Bu söz, Selefın vahye teslimiyetini kabul ederken onların Allah'ın sıfatlarının manalarını yeterince bilmedikleri düşüncesine dayanır. İbn Teymiyye bunun doğru olmadığını açıklar.

KISA ŞERH

Kardeşlerim, burada ince fakat çok önemli bir mesele var.

Bir kimse, “Selef hata yapmadı ama sıfatların gerçek manalarını sonraki kelâm âlimleri daha iyi çözdü” derse, görünüşte Selefı övmüş olur. Fakat gerçekte onların ilmini eksik görmüş olur.

Çünkü Sahâbe Kur'an'ın indiği dili biliyordu. Resûlullah'ın ﷺ eğitiminden geçmişlerdi.

Allah'ın isim ve sıfatlarını bildiren nasları okuyor ve bunların ifade ettiği manalara iman ediyorlardı.

Onların bilmediği şey mana değil, keyfiyetti.

Örneğin bir sıfatın ne ifade ettiği anlaşılabilir; fakat o sıfatın Allah hakkında nasıl olduğu bilinemez.

Bu ikisini birbirinden ayırmak gerekir.

Bu nedenle doğru ifade şudur: Selefın yolu hem daha selametli hem daha bilgili hem de daha hikmetlidir.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

1

SELEF

Sahâbe, tâbiîn ve onları
güzellikle takip eden
ilk nesiller.

2

HALEF

İlk nesillerden sonra gelen
Müslüman nesiller için
kullanılan genel ifade.

3

TEFVİZ

Bir şeyi havale etmektir.
Sıfatlarda keyfiyet Allah'a havale edilir;
nasların anlaşılır manalarının
bütünüyle bilinmediği söylenmez.

DELİL

“Eğer onlar da sizin iman ettiğiniz gibi iman ederlerse doğru yolu bulmuş olurlar.” (Bakara, 2/137)

Sahâbenin iman yolu, sonraki Müslümanlar için temel bir ölçüdür.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

1. Selefın yalnızca daha güvenli, fakat daha az bilgili olduğu iddiasına:
Selefın yolu yalnız selamet yolu değil, aynı zamanda ilim yoludur.
2. Sıfat naslarının manalarının Selef tarafından bilinmediği düşüncesine:
Bilinmeyen, sıfatların manası değil; Allah'a mahsus keyfiyetidir.

Selefın ölçüsü:

Nası oku → manasını anla → iman et → keyfiyetini Allah'a bırak.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Selefın yolunu yalnız “daha güvenli bir yol” olarak görmem.

Allah'ın isim ve sıfatlarında onların Kur'an ve sahih Sünnete dayanan anlayışını esas alırım.

Ölçüm: Mana anlaşılır ve kabul edilir; Allah'a mahsus keyfiyet ise bilinmez.

الرسول أعلم الخلق بالله
RESÛLULLAH ﷺ ALLAH HAKKINDAKİ
EN BÜYÜK MESELEYİ AÇIKLAMADAN
BIRAKMIŞ OLAMAZ

TERCÜME

İbn Teymiyye'nin ortaya koyduğu önemli delillerden biri şudur:

Resûlullah ﷺ ümmetine Allah'ı tanıtan en önemli meseleleri açıklamış, onları Allah'ın isim ve sıfatları konusunda bilgisiz bırakmamıştır.

Allah'ı tanımak dinin en büyük meselelerinden olduğuna göre, Peygamber'in ﷺ bunu açıklamadan bırakmış olması düşünülemez.

KISA ŞERH

Kardeşlerim, Resûlullah ﷺ bize namazı, zekâtı, orucu ve haccı öğretti. Helâli ve haramı açıkladı. Peki dinin bunlardan da temelinde bulunan "Rabbimiz kimdir ve O'nu nasıl tanırız?" meselesini açıklamadan bırakmış olabilir mi? **Elbette hayır.**

Kur'an Allah'ın isim ve sıfatlarını bildirirken Resûlullah ﷺ da bunları ümmetine öğretmiştir.

Sahâbe de bu nasları dinlemiş, anlamış ve iman etmiştir.

Bu nedenle, "Sıfat naslarının gerçek manasını ilk nesiller bilmiyordu; bunlar ancak sonraki dönemlerde çözüldü" düşüncesi ciddi bir problem doğurur. Çünkü böyle bir iddia, dinin en önemli bilgi alanlarından birinin Resûlullah ﷺ tarafından yeterince açıklanmadığı sonucuna götürür.

Selefin ölçüsü ise açıktır:

Resûlullah ﷺ Rabbini ümmetine tanıtmış ve ihtiyaç duydukları akîde esaslarını açıklamıştır.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

1

BEYAN

Bir meseleyi açıklamak ve anlaşılır hâle getirmektir.

2

TEBLİĞ

Allah'tan gelen vahyi eksiksiz biçimde ümmete ulaştırmaktır.

3

AKİDE

Allah, iman ve gayb konularında inanılması gereken temel esaslardır.

DELİL

Allah Teâlâ buyurur:

"Sana da bu zikri indirdik ki, kendilerine indirileni insanlara açıklayasın." (Nahl, 16/44)

Resûlullah'ın ﷺ görevlerinden biri, Allah'ın indirdiği vahyi insanlara açıklamaktır.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

1. Resûlullah'ın ﷺ sıfatlar konusunu açıklamadığı düşüncesine:

Allah'ı tanımak dinin en büyük meselelerindendir; Resûl ﷺ ümmetini bu konuda bilgisiz bırakmamıştır.

2. Akîdenin temel hakikatlerinin ancak sonraki dönemlerde anlaşılabilirdi iddiasına:

Sahâbe dinlerini doğrudan Resûlullah'tan ﷺ öğrenmiştir.

Selefin ölçüsü:

Resûl ﷺ tebliğ etti → açıkladı → Sahâbe öğrendi → ümmete aktarıldı.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Resûlullah'ın ﷺ dini eksiksiz tebliğ ettiğine iman ederim.

Rabbimi tanımadı Kur'an'a ve Resûlullah'ın ﷺ sahih Sünnetine başvururum.

Ölçüm: Allah'ı tanıtan temel akîde esasları ümmete açıklanmıştır.

الصحابه أعلم الأمة بالله ورسوله
**SAHÂBENİN AKÎDEYİ BİLMEDİĞİNİ
DÜŞÜNMEK MÜMKÜN DEĞİLDİR**

TERCÜME

İbn Teymiyye'nin ortaya koyduğu ölçü şudur:

Resûlullah'ın ﷺ yanında yetişen Sahâbenin, Allah'ın isim ve sıfatları gibi dinin en büyük meselelerini bilmediğini düşünmek doğru değildir.

Onlar vahyin inişine şahit olmuş, Kur'an'ı Resûlullah'tan ﷺ öğrenmiş ve onun açıklamalarını doğrudan dinlemişlerdir.

KISA ŞERH

Kardeşlerim, önceki derste Resûlullah'ın ﷺ Allah'ı tanıtan temel meseleleri ümmetine açıkladığını öğrendik. Şimdi şu soruyu soruyoruz: **Bu açıklamaları ilk öğrenen kimlerdi? Elbette Sahâbe.**

Kur'an onların yaşadığı dönemde indi. Resûlullah ﷺ onların arasında yaşadı. Anlamadıkları meseleleri doğrudan ona sorabiliyorlardı. Üstelik Kur'an'ın indirildiği Arapçayı biliyorlardı.

Bu nedenle Sahâbenin namazı ve helâli-haramı öğrendiğini; fakat Allah'ın kim olduğu, isimleri ve sıfatları gibi dinin en büyük meselelerini anlamadığını düşünmek tutarlı değildir.

Burada önemli bir ayırım vardır: **Sahâbe sıfatların manalarını anlıyordu.** Fakat Allah'ın sıfatlarının nasıl olduğunu, yani keyfiyetini bilmiyordu.

Dolayısıyla: **Manayı bilmek başka, keyfiyeti bilmek başkadır.**

ÜÇ TEMEL KAVRAM

1

SAHÂBE

Resûlullah'a ﷺ iman ederek onunla görüşen ve Müslüman olarak vefat eden kimselerdir.

2

MANA

Bir sözün veya ifadenin taşıdığı anlamdır.

3

KEYFİYET

Bir şeyin nasıl olduğudur. Allah'ın sıfatlarının keyfiyeti bize bildirilmemiştir.

DELİL

Allah Teâlâ buyurur:

“Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz.” (Âl-i İmrân, 3/110)

İlk Müslüman nesil, vahyi doğrudan Resûlullah'tan ﷺ öğrenmiş ve sonraki nesillere aktarmıştır.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

1. **Sahâbenin akide naslarını anlamadığı düşüncesine:**

Sahâbe vahyin dilini biliyor ve dini doğrudan Resûlullah'tan ﷺ öğreniyordu.

2. **Sıfatların manalarının ancak sonraki nesiller tarafından çözüldüğü iddiasına:**

Sonraki nesiller dini Sahâbenin aktardığı Kur'an ve Sünnet yoluyla öğrenmiştir.

Selefın ölçüsü:

Resûl ﷺ öğretti → Sahâbe anladı → iman etti → sonraki nesillere aktardı.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Allah'ın isim ve sıfatlarını anlamada Sahâbenin vahye dayanan anlayışını önemserim.

Onların bilmediği şey sıfatların manası değil, Allah'a mahsus keyfiyettir.

Ölçüm: Manayı kabul ederim; keyfiyet hakkında bilmediğim şeyi söylemem.

معرفة الله أصل الدين

ALLAH'I TANIMAK DİNİN
EN BÜYÜK BİLGİ ALANIDIR

TERCÜME

İbn Teymiyye'nin vurguladığı temel esas şudur:

Allah'ı, isimlerini ve sıfatlarını tanımak dinin en büyük ve en temel bilgi alanıdır.

Çünkü insanın kulluk ettiği Rabbini doğru tanınması, imanının ve ibadetinin temelidir.

KISA ŞERH

Kardeşlerim, bir Müslümanın öğrenebileceği bilgiler arasında Allah'ı tanımaktan daha önemli bir bilgi yoktur. Çünkü namaz kıldığımız, dua ettiğimiz, tevekkül ettiğimiz ve ibadet ettiğimiz Rabbimizi tanımadan kulluğun hakikati tam olarak kavranamaz.

Allah'ı tanımak ise hayal ve tahminle olmaz. Allah kendisini Kur'an'da nasıl tanıtmışsa ve Resûlullah ﷺ Rabbini nasıl tanıtmışsa öyle tanırız.

Allah'ın isim ve sıfatlarını öğrenmek yalnızca teorik bir akîde konusu da değildir. Mesela Allah'ın her şeyi işittiğini ve gördüğünü bilen kişi, yalnızken de sözlerine ve davranışlarına dikkat eder. Allah'ın rahmetini bilen O'ndan ümidini kesmez. Allah'ın kudretini bilen yalnız O'na tevekkül eder.

Demek ki Allah'ı doğru tanımak, sadece zihnimizdeki bilgiyi değil; ibadetimizi, korkumuzu, ümidimizi ve bütün hayatımızı etkiler.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

1

MARİFETULLAH

Allah'ı, O'nun bildirdiği isim ve sıfatlarla tanımaktır.

2

İMAN

Allah'ın ve Resûlü'nün ﷺ bildirdiklerini tasdik ve kabul etmektir.

3

KULLUK

Sevgi, korku, ümit, dua ve diğer ibadetleri Allah'a yöneltmektir.

DELİL

Allah Teâlâ buyurur:

“Bil ki Allah'tan başka hak ilâh yoktur.” (Muhammed, 47/19)

Âyet, kulluktan önce bilgi ve tanımayı öne çıkarmaktadır. Müslüman kime ibadet ettiğini ve Rabbinin kendisini nasıl tanıttığını öğrenir.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

1. Allah'ın isim ve sıfatlarını ikinci derecede bir mesele görmeye: Rabbini tanımak, imanın ve kulluğun temelidir.
2. Allah hakkında vahiyden bağımsız düşünce üretmeye: Allah'ı kendi hayalimizle değil, Kur'an ve sahih Sünnetle tanırız.

Selefin ölçüsü:

Allah'ın bildirdiğini öğren → Rabbini tanı → iman et → kulluğunu buna göre yaşa.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Allah'ın isim ve sıfatlarını öğrenmeyi yalnızca ilmi bir tartışma olarak görmem. Rabbimi daha doğru tanımak ve O'na daha bilinçli kulluk etmek için öğrenirim.

Ölçüm: Rabbimi vahiy ile tanır, O'na bu bilgi üzere kulluk ederim.

الوحي أصل الهدى في باب الصفات
**VAHİY, SIFATLAR KONUSUNDA
HİDAYET KAYNAĞIDIR**

TERCÜME

İbn Teymiyye'nin ortaya koyduğu temel ölçü şudur:

Allah'ın isim ve sıfatlarını doğru tanımanın kaynağı vahiydir.

Kur'an ve sahih Sünnet, Rabbimizin kendisini kullarına nasıl tanıttığını bildirir.

Bu sebeple sıfatlar konusunda asıl rehberimiz vahyin haberidir.

KISA ŞERH

Kardeşlerim, Allah'ı tanımak dinin en büyük bilgilerindendir. Peki Allah hakkında doğru bilgiye **nere**den ulaşacağız? Cevap: **Vahiyden.**

Aklımız Allah'ın varlığına, kudretine ve yaratmasındaki hikmete dair delilleri kavrayabilir.

Fakat Allah'ın bütün isim ve sıfatlarını kendi başına ayrıntılı olarak belirleyemez.

Örneğin Allah'ın kendisini hangi isimlerle isimlendirdiğini veya gayba ilişkin hangi sıfatları bulunduğunu vahiyden öğreniriz.

Bu nedenle akıl ile vahyi birbirine rakip hâle getirmeyiz. **Sağlam akıl vahyi anlamaya hizmet eder; vahyin yerine geçmez.**

Allah kendisini nasıl tanıtmışsa öyle tanırız. Resûlullah ﷺ Rabbimiz hakkında sahih olarak ne bildirmişse ona iman ederiz.

Böylece Allah hakkında tahmine değil, **bilgiye ve delile** dayanmış oluruz.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

1

VAHİY

Allah'ın peygamberlerine bildirdiği ilâhî bilgidir.

2

HİDAYET

İnsanı hakka ve doğru yola ulaştıran rehberliktir.

3

GAYB

İnsan duyularıyla doğrudan ulaşamayan ve bilgisi vahiy yoluyla bildirilen alandır.

DELİL

Allah Teâlâ buyurur:

"Şüphesiz bu Kur'an en doğru olana iletir." (İsrâ, 17/9)

Kur'an yalnız amellerde değil, Allah'ı tanımada da en güvenilir hidayet kaynağıdır.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

1. Allah'ın sıfatlarını yalnız akılla belirlemeye:

Akl önemli; fakat gaybın bütün ayrıntılarını kendi başına bilemez.

2. Vahyi ikinci plana atmaya:

Allah hakkında en güvenilir bilgi, Allah'ın kendisi hakkında bildirdiği bilgidir.

Selefin ölçüsü:

Vahyi öğren → manasını anla → iman et → aklını vahyin rehberliğinde kullan.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Allah hakkında bilgi edinirken tahmin ve hayalimi ölçü almam.

Kur'an'ı ve Resûlullah'tan ﷺ sahih olarak gelen Sünneti temel kaynak kabul ederim.

Ölçüm: Rabbimi vahyin rehberliğinde tanırım.

AKIL VAHYİN ÖNÜNE GEÇİRİLEMEZ

SAHİH AKIL İLE SAHİH VAHİY GERÇEKTE ÇELİŞMEZ.

AKIL, VAHYİ ANLAMADA BİR ARAÇTIR; ONUN ÜZERİNDE BAĞIMSIZ BİR HÂKİM DEĞİLDİR.

TERCÜME

Allah'ın sıfatları konusunda, aklın kesin hükmü bulunduğu iddiasıyla, vahyin açık ifadeleri reddedilemez. Doğru olan, Allah'ın ve Resûlü'nün bildirdiğini kabul etmek; akli da bunun anlaşılmasında bir yardımcı olarak kullanmaktır. Şayet görünürde bir çatışma varsa, sahih nakil reddedilmez; delilin sıhhati ve doğru anlaşılması yeniden incelenir.

KISA ŞERH

Sahih akıl, sahih vahye asla ters düşmez. Çelişki gibi görünen durumlar, çoğu zaman ya aklın sınırlarını aşan konularda hüküm verilmesinden ya da nasların yanlış anlaşılmasından kaynaklanır. İnsan akli sınırlıdır; gaybı, Allah'ın zatını ve sıfatlarının keyfiyetini kuşatamaz. Bu nedenle vahiy, aklın önünde değil, aklın rehberidir. Akli vahyin hakemi yapmak, Allah'ın ve Resûlü'nün sözünü kendi sınırlı düşüncemize tabi kılmak olur ki bu kabul edilemez.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

- AKIL**
İyi kötüyü ayırt edebilen, düşünme ve anlama gücüdür; fakat sınırlıdır. Gaybı ve Allah'ın sıfatlarının keyfiyetini kuşatamaz.
- VAHİY**
Allah'ın kullarına gönderdiği haktır. Kur'an ve sahih sünnettir. Akla yol gösterir ve onu doğruya yönlendirir.
- TESLİMİYET**
Allah'ın ve Resûlü'nün bildirdiğini, tereddüt etmeden kabul etmek, kalben ve amelen teslim olmaktır. Gerçek iman, teslimiyetle tamam olur.

DELİL

Allah Teâlâ buyurur:
“Hayır! Rabbine yemin olsun ki, aralarında çıkan ihtilaflarda seni hakem kılmadıkça, sonra da verdiğin hükme karşı içlerinde hiçbir sıkıntı duymadan, tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar.”
(Nisâ, 4/65)

Allah Teâlâ buyurur:
“Eğer bu Kur'an, Allah'tan başkasından gelseydi, onda birçok çelişki bulurlardı.”
(Nisâ, 4/82)

NEYE REDDİYE VERİYOR?

Bu metin, kelâmcıların ve felsefecilerin, akli vahyin önüne geçirerek Allah'ın sıfatlarını nakil yerine kendi akli ön kabullerine göre yorumlama yöntemine reddiye niteliği taşır. Ayrıca “akla ters geliyor” diyerek sahih nasları reddeden anlayışa da cevap niteliğindedir.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

- Allah'ın ve Resûlü'nün sözünü esas almak.
- Akli, vahyin anlaşılmasında bir araç olarak kullanmak; hakem yapmak değil.
- Naslar karşısında ön yargılardan uzak durmak.
- Anlayamadığı yerde susmak ve keyfiyet hakkında konuşmamak.
- Daimâ teslimiyet üzere olmak.

“Gerçek bilgi, vahyin rehberliğinde olunca faydalıdır; aksi halde akıl, insanı hakikatten uzaklaştırabilir.”

اختلاف أهل الكلام في المعقولات

KELÂMCILARIN AKILLARI BİRBİRİYLE İHTİLAF ETMEKTEDİR

TERCÜME

İbn Teymiyye'nin dikkat çektiği önemli noktalardan biri şudur:

Vahiyden bağımsız biçimde akli temel ölçü hâline getiren kelâmcılar, Allah'ın isim ve sıfatları konusunda kendi aralarında birçok ihtilafa düşmüşlerdir.

Bu durum, insan aklının tek başına gaybın ayrıntılarında değişmez ve bağımsız bir ölçü olamayacağını gösterir.

KISA ŞERH

Kardeşlerim, önceki derste sağlam akıl ile sahih vahyin gerçekte çelişmeyeceğini öğrendik.

Şimdi önemli bir soru soralım: Eğer insan aklı tek başına Allah'ın sıfatları konusunda kesin ölçü olsaydı, neden farklı insanlar birbirinden farklı sonuçlara ulaşıyor?

Bir kelâmcı aklen mümkün gördüğü bir sıfatı kabul ederken, başka biri aynı sıfatın aklen kabul edilemeyeceğini söyleyebilir. Birinin zorunlu gördüğünü diğeri reddedebilir.

Demek ki problem aklın kendisinde değildir. Problem, kişilerin kendi akıl yürütmelerini vahyin üzerinde kesin ölçü hâline getirmeleridir.

İnsanların bilgileri, ön kabulleri ve akıl yürütmeleri farklı olabilir. Fakat Allah'ın vahyi bunlara göre değişmez.

Bu yüzden Selefın yöntemi aklı terk etmek değildir. Akli kullanır; fakat onu Kur'an ve sahih Sünnetin önüne geçirmez.

Böylece ölçü insanların değişen düşünceleri değil, Allah'ın değişmeyen vahyi olur.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

1

KELÂM

Akide meselelerini özellikle akli ve felsefi yöntemlerle açıklamaya çalışan disiplindir.

2

İHTİLAF

Bir meselede farklı veya birbirine zıt görüşlere ulaşmaktır.

3

AKLÎ DELİL

Akl yürütme yoluyla ulaşılan delil ve çıkarımdır.

DELİL

Allah Teâlâ buyurur:

“Eğer o, Allah'tan başkası tarafından olsaydı, onda birçok çelişki bulurlardı.” (Nisâ, 4/82)

İnsanların düşünceleri değişebilir ve birbirleriyle çelişebilir. Vahiy ise hakikatin sabit ölçüsüdür.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

1. İnsan aklını tek başına mutlak ölçü kabul etmeye:

İnsanların akıl yürütmeleri birbirinden farklı sonuçlara ulaşabilir.

2. Sahih nasları kelâmî ön kabullere göre reddetmeye:

Bir düşünce vahye uymadığında vahiy değiştirilmez; düşüncenin doğruluğu yeniden incelenir.

Selefın ölçüsü:

Aklını kullan → vahyi esas al → düşünceni vahye arz et → sahih nasın önüne geçme.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Aklımı Allah'ın verdiği büyük bir nimet olarak kullanırım; fakat onu vahiyden bağımsız ve hatasız bir ölçü kabul etmem. İnsanların görüşleri ihtilaf ettiğinde Kur'an ve sahih Sünnete dönerim.

Ölçüm: Akli değişebilir ve yanılabilir; sahih vahiy ise hidayetin temel ölçüsüdür.

التأويلات المخالفة للنصوص

SIFAT NASLARINI GARİP TE'VİLLERE
ZORLAMANIN ELEŞTİRİSİ

TERCÜME

İbn Teymiyye'nin eleştirdiği yöntemlerden biri şudur:

Allah'ın isim ve sıfatlarını bildiren nasları, açık anlamlarından uzaklaştırarak delilsiz ve zorlama yorumlara taşımak.

Doğru yöntem, önce vahyin ne söylediğini anlamak; sonra ona teslim olmaktır.

KISA ŞERH

Kardeşlerim, burada her te'vilin yanlış olduğunu söylemiyoruz. Bir sözün bağlamı veya başka bir şer'î delil, belirli bir manayı gerektirebilir. Eleştirilen şey **delilsiz ve zorlama te'vildir**.

Mesela kişi önce: "Allah hakkında şu sıfat kabul edilemez." diye bir hüküm belirleyip ardından âyet veya hadis bu düşünceye uygun başka bir manaya zorlamaya çalışırsa, ölçüyü tersine çevirmiş olur.

Doğru sıra bunun tersidir: Önce nas → sonra anlayış.

Bir sıfat nasıyla karşılaştığımızda onu yaratılmışlara benzetmeyiz. Fakat benzetme korkusuyla nasın ifade ettiği manayı da ortadan kaldırmayız.

Çünkü Allah kendisini kullarına anlaşılacak sözlerle tanıtmamıştır. Vahyin dili anlaşılırdır; Allah'a mahsus olan keyfiyet ise bizim bilgimizin dışındadır.

Dolayısıyla çözüm, sıfatın manasını değiştirmek değil; manayı kabul edip Allah'ı mahlûka benzetmemektir.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

1

TE'VİL

Bir lafzı belirli bir delile dayanarak muhtemel başka bir manaya yorumlamaktır.

2

ZORLAMA TE'VİL

Geçerli bir delil olmadan lafzı açık anlamından uzaklaştırmaktır.

3

NAS

Kur'an veya sahih Sünnetten gelen şer'î metindir.

DELİL

Allah Teâlâ buyurur:

"Bu, âyetleri üzerinde düşünsünler diye sana indirdiğimiz mübarek bir kitaptır." (Sâd, 38/29)

Kur'an üzerinde düşünmek, onun bildirdiği manaları anlamayı ve delilsiz biçimde değiştirmemeyi gerektirir.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

- Önce görüş oluşturup sonra nası o görüşe uydurmaya:
Ölçü kişisel veya kelâmî ön kabul değil, vahiydir.
- Tenzih adına sıfatların manalarını ortadan kaldırmaya:
Allah'ı mahlûka benzetmemek için sıfatı reddetmek gerekmez.

Selefin ölçüsü:

Nası oku → manasını anla → delilsiz değiştirme → Allah'ı mahlûka benzetme.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Bir âyet veya sahih hadisi önceden benimseydiğim düşünceye uydurmaya çalışmam.

Önce vahyin ne söylediğini öğrenir, sonra anlayışımı ona göre düzeltirim.

Ölçüm: Delilsiz te'vil etmem; nasın bildirdiği manaya iman ederim.

تفويض المعني إلى الله

MANAYI ALLAH'A HAVALE EDEN TEFVİZ ANLAYIŞININ ELEŞTİRİSİ

TERCÜME

İbn Teymiyye'nin eleştirdiği anlayışlardan biri şudur:

Allah'ın sıfatlarını bildiren nasların manalarının bilinmediğini ve bu manaların tamamen Allah'a havale edilmesi gerektiğini söylemek.

Selefin yöntemi, manayı değil keyfiyeti Allah'a havale etmektir.

KISA ŞERH

Kardeşlerim, burada çok önemli bir ayrımı öğreniyoruz:

“Manasını bilmiyoruz” demek ile “nasıl olduğunu bilmiyoruz” demek aynı şey değildir.

Kur'an bize anlaşılacak, üzerinde düşünülme ve kendisiyle hidayet bulmak için indirilmiştir.

Allah kendisini işiten, gören, bilen, güçlü olarak tanıttığında bu kelimelerin ifade ettiği temel manaları anlarız. Fakat Allah'ın işitmesinin, görmesinin veya diğer sıfatlarının keyfiyetini, yani Allah'a mahsus olarak nasıl olduğunu bilemeyiz.

Örneğin istivâ lafzının bir manası vardır. Fakat “Allah'ın Arş'a istivâsı tam olarak nasıl gerçekleşmektedir?” sorusunun cevabını bilemeyiz. Çünkü bunun keyfiyeti bize bildirilmemiştir.

Dolayısıyla Selefin yolu: “Bu nasların hiçbir manasını bilmiyoruz.” demek değildir.

Doğru ölçü: Mana anlaşılır → sıfat kabul edilir → keyfiyet Allah'a havale edilir.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

1

TEFVİZ

Bir meseleyi Allah'a havale etmektir.

2

MANA

Bir lafzın ifade ettiği anlaşılır anlamdır.

3

KEYFİYET

Sıfatın Allah hakkında nasıl olduğudur; bunun bilgisi bize verilmemiştir.

DELİL

Allah Teâlâ buyurur:

“Bu, âyetlerini düşünsünler ve akıl sahipleri öğüt alsınlar diye sana indirdiğimiz mübarek bir kitaptır.” (Sâd, 38/29)

Kur'an üzerinde düşünmenin emredilmesi, onun hitabının anlaşılır manalar taşıdığını gösterir.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

1. Sıfat naslarının hiçbir manasının bilinemeyeceği düşüncesine:
Nasların manaları anlaşılır; bilinmeyen Allah'a mahsus keyfiyettir.
2. Selefin yalnız lafızları okuyup manalarını Allah'a bıraktığı iddiasına:
Selef nasları anlamış ve onlara iman etmiş; keyfiyet hakkında konuşmamıştır.

Selefin ölçüsü:

Nası oku → manasını anla → sıfatı kabul et → keyfiyetini Allah'a bırak.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Allah'ın sıfatlarını bildiren nasların manalarını anlamaya ve onlara iman etmeye çalışırım.

Fakat Allah'ın sıfatlarının nasıl olduğu hakkında bilgi sahibi olduğumu iddia etmem.

Ölçüm: Mana bilinir; keyfiyet Allah'a havale edilir.

القرآن هدى وبيان لمعرفة الله
**KUR'AN, ALLAH'I TANIMADA
HİDAYET KAYNAĞIDIR**

TERCÜME

İbn Teymiyye'nin vurguladığı temel esas şudur:

Kur'an, Allah'ı tanımada insanı karanlıkta bırakmamış; Rabbimizin isimlerini, sıfatlarını ve fiillerini açıklayan bir hidayet kaynağı olmuştur.

Bu sebeple Allah hakkında doğru bilgi edinmek isteyen kimsenin temel kaynağı vahiydir.

KISA ŞERH

Kardeşlerim, Kur'an yalnızca "ne yapmalıyım?" sorusunun cevabını vermez. Aynı zamanda çok daha temel bir soruya cevap verir: "Kulluk ettiğim Rabbim kimdir?"

Kur'an Allah'ın bir olduğunu, her şeyi bildiğini, işittiğini, gördüğünü, güçlü olduğunu, merhamet ettiğini ve dilediğini yaptığını bildirir. Bunlar sayesinde Rabbimizi tanırız.

Eğer Kur'an'daki Allah'ın isim ve sıfatlarını bildiren nasların manalarının anlaşılamayacağını söylersek, Kur'an'ın en büyük hidayet alanlarından birini işlevsiz hâle getirmiş oluruz.

Fakat burada yine sınırı koruruz: **Kur'an'ın bildirdiği manayı anlarız; Allah'ın zâtının ve sıfatlarının keyfiyetini bildiğimizi iddia etmeyiz.**

Çünkü vahiy bize neyin hak olduğunu bildirir; Allah'ın bildirmediği gaybî ayrıntıları ise kendi zihnimizden üretmeyiz.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

1

HİDAYET

İnsanı hakka ve doğru yola ulaştıran rehberliktir.

2

BEYAN

Bir hakikati açıklamak ve anlaşılır hâle getirmektir.

3

MARİFETULLAH

Allah'ı, O'nun kendisini tanıttığı isim ve sıfatlarla tanımaktır.

DELİL

Allah Teâlâ buyurur:

"Bu Kur'an, insanlara bir açıklama, takvâ sahipleri için de bir hidayet ve öğüttür." (Âl-i İmrân, 3/138)

Kur'an insanlara açıklama ve hidayet olduğuna göre, Rabbimizi tanıtan nasları da anlaşılacak ve iman edilmek üzere indirilmiştir.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

1. Kur'an'ın Allah'ı tanıtmada yeterli hidayet vermediği düşüncesine:
Kur'an Rabbimizin isimlerini, sıfatlarını ve fiillerini açıkça bildirir.
2. Sıfat naslarının manalarının bütünüyle bilinemez olduğu iddiasına:
Mana anlaşılır; bilinmeyen, Allah'a mahsus keyfiyettir.

Selefin ölçüsü:

Kur'an'ı oku → Rabbini tanı → bildirilen manaya iman et → bildirilmeyen keyfiyet hakkında konuşma.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Kur'an'ı yalnız emir ve yasakları öğrenmek için değil, Rabbimi tanımak için de okurum.
Allah kendisini nasıl tanıtmışsa öyle iman eder; hakkında bilmediğim şeyi söylemem.

Ölçüm: Rabbimi Kur'an'ın hidayetiyle tanırım.

الرسول بين للناس ما نزل إليهم
RESÛLULLAH ﷺ RABBİNİN SIFATLARINI
ÜMMETE ÖĞRETMIŞTİR

TERCÜME

İbn Teymiyye'nin ortaya koyduğu temel esas şudur:

Resûlullah ﷺ Allah'ın isim ve sıfatları hakkında ümmetin ihtiyaç duyduğu bilgileri açıklamış ve Rabbini ümmetine tanıtmıştır.

Dolayısıyla Allah'ı tanımada sahih Sünnet, Kur'an'la beraber temel bir hidayet kaynağıdır.

KISA ŞERH

Kardeşlerim, önceki derste Kur'an'ın Rabbimizi tanıtan bir hidayet kaynağı olduğunu öğrendik.

Şimdi bunun ikinci tarafına bakıyoruz: Resûlullah ﷺ Rabbimiz hakkında ne öğretti?

Resûlullah ﷺ yalnızca namazın nasıl kılınacağını, orucun nasıl tutulacağını veya alışveriş hükümlerini öğretmedi. Allah'ın isim ve sıfatları hakkında da ümmetine bilgi verdi.

Sahih hadislerde Allah'ın rahmeti, sevgisi, rızası, gazabı ve diğer sıfatları hakkında haberler bulunmaktadır. Müslümanın görevi, Resûlullah'tan ﷺ sahih olarak gelen bu haberleri kabul etmektir. Fakat yine aynı temel ölçüyü koruruz: Sıfatı kabul ederiz; Allah'ı mahlûka benzetmeyiz ve sıfatın keyfiyetini belirlemeyiz.

Bu nedenle Kur'an ile sahih Sünnet birbirine rakip değildir. Sünnet, vahyin açıklaması ve Resûlullah'ın ﷺ ümmete öğrettiği hidayettir.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

1

SÜNNET

Resûlullah'tan ﷺ sahih olarak nakledilen söz, fiil ve açıklamalardır.

2

BEYAN

Vahyin insanlara açıklanması ve anlaşılır hâle getirilmesidir.

3

İTTİBÂ

Resûlullah'ın ﷺ sahih olarak öğrettiği yola uymaktır.

DELİL

Allah Teâlâ buyurur:

“Sana da bu zikri indirdik ki, kendilerine indirileni insanlara açıklayasın.” (Nahl, 16/44)

Resûlullah'ın ﷺ görevlerinden biri, Allah'ın indirdiğini insanlara açıklamaktır.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

1. Sahih Sünneti akîdede ikinci plana atmaya:

Allah'ın isim ve sıfatları konusunda sahih hadisler de delildir.

2. Resûlullah'ın ﷺ Rabbimizi yeterince tanıtmadığı düşüncesine:

Peygamber ﷺ ümmetin ihtiyaç duyduğu iman ve akîde esaslarını açıklamıştır.

Selefin ölçüsü:

Kur'an'ı öğren → sahih Sünneti öğren → Resûl'ün ﷺ açıklamasına uy → Allah'ı mahlûka benzetme.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Rabbimi tanıırken Kur'an ile sahih Sünneti birbirinden ayırmam.

Resûlullah'ın ﷺ Allah hakkında sahih olarak bildirdiğine iman ederim.

Ölçüm: Rabbimi Kur'an ve sahih Sünnetin hidayetiyle tanırım.

İHTİLAF ALLAH'A VE RESÛLÜ'NE DÖNDÜRÜLÜR

TERCÜME

İbn Teymiyye'nin ortaya koyduğu temel ölçü şudur:
Müslümanlar din konusunda ihtilafa düştüklerinde, hüküm için Allah'ın Kitabına ve Resûlullah'ın ﷺ sahih Sünnetine dönerler.
Özellikle Allah'ın isim ve sıfatları gibi gaybî meselelerde son ölçü insanların görüşleri değil, vahiydir.

KISA ŞERH

Kardeşlerim, insanlar aynı mesele hakkında farklı görüşlere sahip olabilir. Âlimler, mezhepler veya kelâm ekolleri arasında da ihtilaflar bulunabilir.
Peki böyle bir durumda hangi görüşün doğru olduğunu nasıl anlayacağız?
Ölçümüz kişinin şöhreti, bağlı bulunduğu grup veya çoğunluğun görüşü değildir. Allah bize ihtilaf hâlinde başvuracağımız kaynağı bildirmiştir: **Kur'an ve sahih Sünnet.**
Allah'ın sıfatları konusunda da aynı kural geçerlidir. Bir görüş açık bir âyet veya sahih hadisle uyuşmuyorsa, nası o görüşe uydurmak yerine görüşümüzü yeniden gözden geçiririz.
Selefin yolu, insanların sözlerini bütünüyle değersiz görmek değildir. Âlimlerden faydalanınız; fakat hiçbir insanın sözünü Allah'ın ve Resûlü'nün ﷺ sözünün önüne geçirmeyiz.
Bu bize çok açık bir ölçü verir: **İhtilaf çoğaldığında vahye dön.**

ÜÇ TEMEL KAVRAM

1

İHTİLAF

Bir mesele hakkında farklı görüşlerin ortaya çıkmasıdır.

2

RÜCÛ

Bir meselenin hükmünü öğrenmek için asıl kaynağa geri dönmektir.

3

DELİL

Bir görüşün doğruluğunu ortaya koyan Kur'an ve sahih Sünnet dayanağıdır.

DELİL

Allah Teâlâ buyurur:
"Herhangi bir konuda anlaşmazlığa düşerseniz, onu Allah'a ve Resûlü'ne götürün." (Nisâ, 4/59)
Allah ihtilafın çözümünü insanların görüşlerine değil, Allah'a ve Resûlü'ne ﷺ dönüşüne bağlamıştır.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

1. **Şahıs veya ekol sözünü değişmez ölçü hâline getirmeye:**
Âlimlerin sözleri delille değerlendirilir.
2. **İhtilaf hâlinde vahyin yerine insan görüşünü hakem yapmaya:**
Son hüküm Kur'an ve sahih Sünnete aittir.

Selefin ölçüsü:

İhtilafı gör → delili araştır → Kur'an ve Sünnete dön → görüşünü delile göre düzelt.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Bir meselede insanlar ihtilaf ettiğinde yalnız isimlere ve gruplara bakmam.
"Allah ne buyurdu, Resûlullah ﷺ sahih olarak ne bildirdi?" diye sorarım.
Ölçüm: İhtilafı Allah'ın Kitabına ve Resûlü'nün ﷺ sahih Sünnetine döndürürüm.

SIFATLARI TE'VİL ETMEKLE ÂHİRET HABERLERİNİ TE'VİL ETMEK ARASINDAKİ İLİŞKİ

TERCÜME

İbn Teymiyye'nin ortaya koyduğu önemli ölçü şudur:

Allah'ın sıfatları hakkında sahih nasları sırf duyularımızla bildiğimiz şeylere benzemiyor diye başka manalara çevirmek doğru bir yöntem değildir.

Çünkü aynı yöntem âhiret haberlerine uygulandığında, cennet, cehennem, diriliş ve diğer gayb haberlerinin de gerçek anlamlarından uzaklaştırılması gerekir.

KISA ŞERH

Kardeşlerim, burada çok güçlü bir karşılaştırma yapıyor.

Kur'an bize cenneti anlatır. Cennette yiyecekler, içecekler ve nimetler bulunduğunu bildirir. Biz dünyada da aynı isimleri kullanıyoruz. Fakat bundan: "Cennetteki nimetler dünyadakilerin aynısıdır." sonucu çıkmaz. İsimlerde ve temel manalarda bir ortaklık bulunabilir; fakat hakikat ve keyfiyet aynı olmak zorunda değildir. Allah'ın sıfatlarında da aynı temel ayrımı anlamamız gerekir.

Allah işitir, görür ve bilir. İnsan için de işitmek, görmek ve bilmek ifadeleri kullanılır. Fakat bu ortak kelimeler, Allah'ın sıfatlarının insanın sıfatları gibi olduğunu göstermez.

Öyleyse benzetmeden kaçınmanın yolu sıfatın manasını reddetmek değildir.

Doğru yol: Manayı kabul etmek, hakikat ve keyfiyette Allah'ı mahlûka benzetmemektir.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

1

GAYB

Duyularımızla doğrudan ulaşamadığımız ve vahiy yoluyla öğrendiğimiz alandır.

2

HAKİKAT

Bir şeyin gerçekte sahip olduğu kendine özgü varlık ve mahiyettir.

3

KEYFİYET

Bir şeyin nasıl olduğudur; gaybın bize bildirilmeyen keyfiyetini bilemeyiz.

DELİL

Allah Teâlâ cennet nimetleri hakkında buyurur:

"Yaptıklarına karşılık onlar için göz aydınlığı olacak nelerin saklandığını hiç kimse bilemez." (Secde, 32/17)

Demek ki vahiy bize cennet nimetlerini bildirir; fakat onların gerçek keyfiyetini dünyadaki tecrübemizle kuşatamayız.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

1. "Mahlûkta da aynı kelime kullanılıyor" diyerek sıfatı reddetmeye:
İsimdeki ortaklık, hakikat ve keyfiyette eşitlik anlamına gelmez.
2. Gaybı yalnız dünya tecrübemize göre değerlendirmeye:
Âhiretin hakikatleri gibi Allah'ın sıfatlarının keyfiyeti de duyularımızın ölçüsüne indirgenemez.

Selefin ölçüsü:

Haberi kabul et → manayı anla → benzetme yapma → bilinmeyen keyfiyeti Allah'a bırak.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Gayba dair sahih bir haberle karşılaştığımda onu yalnız dünya tecrübeme bakarak reddetmem.

Vahyin bildirdiği manaya iman eder, bildirilmemiş keyfiyet hakkında konuşmam.

Ölçüm: Mana haktır; benzerlik gerekmez, keyfiyet ise bilinmeyebilir.

SAHİH HABERLER “AKLA AYKIRI” GEREKÇESİYLE REDDEDİLMEZ

TERCÜME

İbn Teymiyye'nin ortaya koyduğu temel ölçü şudur:

Resûlullah'tan ﷺ sahih olarak gelen bir haber, yalnızca bir kişinin aklına veya alıştığı düşünce biçimine uygun görünmediği için reddedilemez.

Çünkü sahih vahiy ile sağlam akıl gerçekte birbirine aykırı değildir.

KISA ŞERH

Kardeşlerim, burada çok önemli bir ilke öğreniyoruz:

Bir insan: “Bu hadis benim aklıma yatmadı.” dediğinde, bu söz tek başına hadisin yanlış olduğunu göstermez.

Çünkü insanın aklı sınırlıdır. Bilgimiz, tecrübemiz ve anlayışımız her şeyi kuşatamaz. Özellikle Allah'ın sıfatları, melekler, kabir hayatı ve âhiret gibi gaybî meselelerde bilgimizin kaynağı vahiydir.

Sahih bir hadis ilk bakışta bize zor gelirse hemen reddetmek yerine üç şeyi araştırınız:

1. Hadis gerçekten sahih mi?
2. Hadisin manasını doğru anlamış mıyım?
3. Benim akıl yürütmemde eksiklik olabilir mi?

Hadis sahihse ve doğru anlaşılmışsa, kişisel kanaatimizi onun üzerinde hakem hâline getirmeyiz.

Bu, aklı kullanmamak değildir. Tam tersine **aklı doğru yerde kullanmaktır.**

Aklımızla delili inceler ve manasını anlamaya çalışırız; fakat: “Ben anlayamadım, öyleyse doğru olamaz.” demeyiz.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

1

SAHİH HABER

Resûlullah'a ﷺ nispeti güvenilir şekilde sabit olan haberdir.

2

GAYB

Duyularımızla doğrudan bilemediğimiz, vahyin haber vermesiyle öğrendiğimiz alandır.

3

TESLİMİYET

Sahih delil sabit olduğunda onu kabul edip vahyin hükmüne boyun eğmektir.

DELİL

Allah Teâlâ buyurur:

“Hayır! Rabbine yemin olsun ki aralarında çıkan anlaşmazlıklarda seni hakem yapmadılca, sonra verdiği hükümden dolayı içlerinde bir sıkıntı duymadan tam bir teslimiyetle teslim olmadılca iman etmiş olmazlar.” (Nisâ, 4/65)

Müminin ölçüsü, Resûlullah'tan ﷺ sabit olan hakikati kişisel kanaatinin arkasına koymamaktır.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

1. “Aklıma yatmıyor” diyerek sahih hadisi reddetmeye:
Kişinin anlayamaması, sahih haberin yanlış olduğunu göstermez.
2. İnsan aklını vahyin üzerinde mutlak hakem yapmaya:
Akıl değerlidir; fakat sınırlıdır ve yanılabilir.

Selefın ölçüsü:

Sıhhati araştır → manayı doğru anla → aklını kullan → sahih habere teslim ol.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Bir sahih hadis bana ilk anda zor geldiğinde onu hemen reddetmem.

Önce sıhhatini ve doğru manasını araştırırım; kendi anlayışımın eksik olabileceğini hesaba katarım.

Ölçüm: Sahih vahiy reddedilmez; doğru anlaşılmaya çalışılır.

SELEF VE İLK İMAMLARIN SIFATLAR KONUSUNDAKİ NAKİLLERİ

TERCÜME

İbn Teymiyye bu bölümde yalnız kendi görüşünü ortaya koymakla yetinmez. Selefin ve ilk dönem imamlarının sözlerini bizzat naklederek onların Allah'ın sıfatları konusundaki yolunu gösterir.

Hameviyye'de Evzâî'den şu söz nakledilir:

“Tâbiîn henüz çok sayıda iken biz, Allah Teâlâ'nın Arş'ının üzerinde olduğunu söyler ve Sünnette O'nun sıfatları hakkında gelenlere iman ederdik.”

KISA ŞERH

Kardeşlerim, buradan itibaren kitabın önemli bir bölümüne giriyoruz.

İbn Teymiyye adeta şu soruya cevap veriyor: “Bu sıfat anlayışı gerçekten Selefin yolu muydu?”

Bunun için sadece teorik açıklamalar yapmıyor; Evzâî, Mâlik, Süfyân es-Sevrî, Leys b. Sa'd ve diğer ilk dönem imamlarından nakiller getiriyor. Hameviyye'de ayrıca sıfat haberleri hakkında onlardan “Geldiği gibi geçirin”, bir rivayette de “Geldiği gibi, keyfiyet vermeden geçirin” sözü aktarılır.

Buradaki “geldiği gibi” ifadesi, sıfatları reddetmemeyi; “keyfiyet vermeden” ifadesi ise Allah'ın sıfatlarının nasıl olduğunu belirlememeyi öğretir. İbn Teymiyye de bu nakilleri, ilk nesillerin sıfatları kabul eden fakat onları mahlûkata benzetmeyen yaklaşımına delil olarak kullanır.

Yani ölçü: Sıfatı kabul et → nasıl değiştirme → keyfiyet belirleme → mahlûka benzetme.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

1

SELEF

Sahâbe, tâbiîn ve onları takip eden ilk nesiller.

2

ÂSAR

İlk nesillerden nakledilen söz ve rivayetler.

3

NAKİL

Bir âlimin veya imamın sözünü kaynağıyla aktarmaktır.

DELİL

Allah Teâlâ buyurur:

“İman ve hicrette öne geçen Muhacirler ve Ensar ile onlara güzelliikle uyanlardan Allah razı olmuştur.” (Tevbe, 9/100)

Bu sebeple ilk nesillerin dini nasıl anlayıp aktardıkları Müslüman için önemlidir.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

1. Sıfatları ispat etmenin sonradan ortaya çıkmış bir anlayış olduğu iddiasına: İbn Teymiyye, Hameviyye'de ilk dönem imamlarından açık nakiller getirir.
2. Selefin sıfatlar konusunda hiçbir şey söylemediği düşüncesine: Onlardan sıfatların kabulü ve keyfiyet belirlenmemesi hakkında açık ifadeler nakledilmiştir.

Selefin ölçüsü:

Nas geldi → iman edildi → sıfat kabul edildi → keyfiyet belirlenmedi.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Akîde konusunda yalnız sonradan ortaya çıkan tartışmalara bakmam.

Kur'an ve sahih Sünnetle beraber Sahâbenin, tâbiîn ve ilk imamların bu nasları nasıl anladıklarını da öğrenirim.

Ölçüm: Vahyi, Selefin nakledilmiş anlayışıyla öğrenmeye çalışırım.

İMAM MÂLİK'İN İSTİVÂ KONUSUNDAKİ ÖLÇÜSÜ

TERCÜME

İbn Teymiyye, Selefin Allah'ın sıfatlarını nasıl anladığını açıklarken İmam Mâlik'ten nakledilen meşhur istivâ sözünü aktarır.

İmam Mâlik'e: "Rahmân Arş'a istivâ etti. Peki nasıl istivâ etti?" diye sorulduğunda şu ölçüyü ortaya koymuştur: "İstivâ bilinmektedir; keyfiyeti bilinemez. Ona iman etmek vaciptir; keyfiyeti hakkında soru sormak bid'attır." Bu söz, Selefin sıfatlar konusundaki yöntemini çok kısa ve açık biçimde özetlemektedir.

KISA ŞERH

Kardeşlerim, İmam Mâlik'in bu cevabında dört büyük esas vardır.

1

İSTİVÂ BİLİNMEKTEDİR

Kur'an'da geçen istivâ kelimesinin manası tamamen bilinmeyen, anlamsız bir kelime değildir. Allah bize anlaşılmayan sözlerle hitap etmemiştir. Dolayısıyla Selefin yolu: "Bu âyetin hiçbir manasını bilmiyoruz." demek değildir.

2

KEYFİYETİ BİLİNEMEZ

Biz istivânın manasını biliriz; fakat Allah'ın Arş'a istivâsının nasıl olduğunu bilemeyiz. Çünkü Allah bize bunun keyfiyetini bildirmemiştir. Burada çok önemli bir ayırım vardır: **Mana bilinir; keyfiyet bilinmez.**

3

ONA İMAN ETMEK VACİPTİR

Allah kendisi hakkında bir sıfat bildirmişse müminin görevi onu reddetmek veya başka bir manaya kaçırarak değil, Allah'ın bildirdiği şekilde iman etmektir.

4

KEYFİYETİNİ SORMAK BİD'ATTIR

Buradaki yasak, âyetin manasını öğrenmek değildir. Sorun: "Allah nasıl istivâ etti?" diyerek vahyin bildirmediği keyfiyeti belirlemeye çalışmaktır. Çünkü bunun cevabını verebilmek için Allah'ın sıfatlarının hakikatini kuşatmamız gerekir. İnsan buna sahip değildir.

İşte İmam Mâlik'in ölçüsü:

Manayı kabul et → sıfatı ispat et → keyfiyeti Allah'a bırak → benzetme yapma.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

İSTİVÂ

Allah'ın Kur'an'da kendisi hakkında haber verdiği ve Arş ile ilgili olarak zikrettiği sıfattır.

KEYFİYET

Bir sıfatın nasıl olduğudur. Allah'ın sıfatlarının keyfiyetini bilemeyiz.

İMAN

Allah'ın kendisi hakkında bildirdiği haberi tasdik edip kabul etmektir.

DELİL

Allah Teâlâ buyurur: "Rahmân Arş'a istivâ etti." (Tâhâ, 20/5)

Aynı zamanda Allah buyurur: "O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, hakıyla işitendir, görendir." (Şûrâ, 42/11)

İki âyet birlikte bize ölçüyü öğretir:

Allah'ın bildirdiği sıfatı kabul ederiz; fakat onu mahlûkatın sıfatlarına benzetmeyiz.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

1. Sıfatın manasını tamamen bilinmez kabul etmeye: İmam Mâlik, "İstivâ bilinmektedir" diyerek mananın anlaşılabilirliğini göstermiştir.
2. Allah'ın sıfatlarının nasıl olduğunu belirlemeye: "Keyfiyeti bilinemez" sözü, insan aklının burada sınırını gösterir.

Selefin ölçüsü:

Mana bilinir → sıfat kabul edilir → keyfiyet bilinmez → benzetme yapılmaz.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Allah'ın isim ve sıfatlarıyla ilgili bir nas gördüğümde:

Manasını öğrenirim, ona iman ederim; fakat "nasıl?" diyerek Allah'ın bildirmediği keyfiyeti belirlemeye çalışmam. Ölçüm: Mana malumdur; keyfiyet meçhuldür.

EVZÂÎ VE İLK NESİLLERİN ULÜVV-İSTİVÂ İNANCI

TERCÜME

İbn Teymiyye, Selefin Allah'ın sıfatları konusundaki yolunu gösterirken İmam Evzâî'den şu önemli sözü nakleder: **"Tâbiîn henüz çok sayıda iken biz, Allah Teâlâ'nın Arş'ının üzerinde olduğunu söyler ve Sünnette O'nun sıfatları hakkında gelenlere iman ederdik."**
Bu nakil, ulüvv ve istivâ inancının sonraki dönemlerde ortaya çıkmış bir görüş değil, ilk nesiller arasında bilinen bir inanç olduğunu göstermek için zikredilir.

KISA ŞERH

Kardeşlerim, Evzâî'nin sözündeki **"Tâbiîn henüz çok sayıda iken"** ifadesi özellikle önemlidir. Çünkü Evzâî yalnızca kendi şahsî kanaatini anlatmıyor. Kendisinden önceki neslin hâlâ yaşadığı bir dönemde Müslümanlar arasında bilinen akîdeyi haber veriyor. Burada iki mesele birlikte **1** zikredilmektedir:

ALLAH'IN ULÜVVÜ

Ulüvv, Allah'ın mahlûkatının üzerinde oluşunu ifade eder. Bu, Allah'ın mahlûkata benzetilmesi anlamına gelmez. Allah'ın ulüvvünü kabul ederken aynı zamanda: **"O'nun benzeri hiçbir şey yoktur."** âyetini de kabul ederiz.

ALLAH'IN ARŞ'A İSTİVÂSİ

Kur'an birçok yerde Allah'ın Arş'a istivâ ettiğini haber verir. Selef bu nasları reddetmemiş, başka manalara zorlamamış ve **"Nasıl istivâ etti?"** diye keyfiyet belirlemeye çalışmamıştır. Dolayısıyla burada yine aynı temel yöntem karşımıza çıkar: **Nas kabul edilir → mana kabul edilir → Allah mahlûka benzetilmez → keyfiyet belirlenmez.**

Evzâî'nin naklinin başka önemli tarafı da şudur:

Selefin akîdesi yalnızca birkaç âlimin şahsî görüşlerinden oluşmaz. Bu anlayış ilk nesillerden aktarılan ortak bir çizgi olarak nakledilmiştir.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

ULÜVV

Allah'ın mahlûkatının üzerinde oluşunu ifade eden sıfat.

İSTİVÂ

Allah'ın Kur'an'da kendisi hakkında Arş ile bağlantılı olarak haber verdiği sıfat.

TÂBİİN

Sahâbeyi görüp onlardan ilim alan Müslüman nesil.

DELİL

Allah Teâlâ buyurur: **"Rahmân Arş'a istivâ etti."** (Tâhâ, 20/5)

Yine buyurur: **"Üstlerindeki Rablerinden korkarlar ve kendilerine emredilene yaparlar."** (Nahl, 16/50)

Aynı zamanda buyurur: **"O'nun benzeri hiçbir şey yoktur."** (Şûrâ, 42/11)

Bu naslar Allah'ın ulüvvünü ve Arş'a istivâsını bildirirken, başka bir âyet bize temel sınırı öğretir: **Yani: İspat vardır; benzetme yoktur.**

NEYE REDDİYE VERİYOR?

1. Ulüvv ve istivâ inancının sonradan ortaya çıktığı iddiasına: Evzâî, tâbiînin çok sayıda bulunduğu dönemde bu inancın bilindiğini açıkça nakleder.
2. Sıfatı kabul etmenin teşbih olduğu düşüncesine: Bir sıfatı Allah'ın bildirdiği şekilde kabul etmek, Allah'ı mahlûka benzetmek değildir.

Selefin ölçüsü:

Ulüvvü kabul et → istivâyâ iman et → keyfiyet belirleme → Allah'ı mahlûka benzetme.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Allah'ın sıfatları hakkında konuşurken yalnız sonradan ortaya çıkan tartışmalara değil, Sahâbe ve tâbiîne yakın dönemde yaşamış imamların nakillerine de bakarım. Allah'ın kendisi hakkında bildirdiğini kabul eder, fakat O'nun sıfatlarını yaratılmışların sıfatları gibi düşünmem. Ölçüm: Sıfatı ispat ederim; keyfiyet vermem ve benzetme yapmam.

SÜFYÂN ES-SEVRÎ, İBN UYEYNE VE BENZERİ İMAMLARIN SIFATLARA YAKLAŞIMI

TERCÜME

İbn Teymiyye, ilk dönem imamlarının Allah'ın sıfatları konusundaki yolunu açıklarken Süfyân es-Sevrî, Süfyân b. Üyeyne ve benzeri hadis ve sünnet imamlarından gelen nakillere yer verir.

Bu nakillerde ortaya çıkan temel yöntem şudur:

Allah ve Resûlü ﷺ sıfatlar hakkında ne bildirmişse ona iman edilir; naslar reddedilmez, keyfiyet belirlenmez ve Allah mahlûkata benzetilmez.

Bu imamların yolu, sıfat naslarını felsefî varsayımlara göre yeniden yorumlamak değil, vahyin bildirdiği şekilde kabul etmektir.

KISA ŞERH

Kardeşlerim, burada dikkat etmemiz gereken önemli bir nokta vardır: Selefın sıfat anlayışı yalnızca bir veya iki imama ait şahsî bir görüş değildir. Hicrî ilk asırlarda yaşayan farklı bölgelerdeki sünnet ve hadis imamlarından benzer ölçüler nakledilmiştir.

Süfyân b. Üyeyne'den sıfatlarla ilgili rivayetler hakkında şu ölçü nakledilmiştir:

"Kur'an'da Allah'ın kendisini vasıflandırdığı her şeyin açıklaması, onun okunması ve hakkında susulmasıdır."

Buradaki "susmak", âyetin hiçbir manasının olmadığı anlamına gelmez. Maksat, Allah'ın bildirmediği keyfiyet hakkında konuşmamak ve nasların ötesine geçmemektir.

İlk imamların yaklaşımında üç aşırı uçtan kaçınılır:

1

SIFATI REDDETMEK

Nas açıkça bir sıfat bildiriyorsa:
"Bunu kabul etmiyorum."
denilmez.

2

SIFATI MAHLÛKA BENZETMEK

Allah işitir, görür ve kendisi hakkında başka sıfatlar bildirir. **Fakat** bundan:
"Allah'ın sıfatları insanın sıfatları gibidir."
sonucu çıkarılmaz.

3

KEYFİYET BELİRLEMEK

Allah'ın sıfatlarının nasıl olduğunu vahiy bize bildirmemiştir. Bu sebeple insan hayalinden bir şekil veya keyfiyet üretmez.

Selefın yolu bu üç hatanın ortasıdır:

Sıfatı reddetme → benzetme yapma → keyfiyet belirleme → nasa iman et.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

İSBAT

Allah'ın kendisi hakkında bildirdiği sıfatı kabul etmektir.

TEMSİL

Allah'ın sıfatını yaratılmışların sıfatlarına denk veya benzer kabul etmektir.

KEYFİYET

Bir sıfatın nasıl olduğudur. Allah'ın sıfatlarının keyfiyetini insan bilemez.

DELİL

Allah Teâlâ buyurur:

"O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, hakkıyla işitendir, görendir." (Şûrâ, 42/11)

Bu tek âyet iki büyük ölçüyü birlikte öğretir:

"O'nun benzeri hiçbir şey yoktur."
→ Benzetmeyi reddeder.

"O, hakkıyla işitendir, görendir."
→ Allah'ın sıfatlarını ispat eder.

Yani:
Tenzih vardır; sıfatları inkâr yoktur.
İspat vardır; benzetme yoktur.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

1. Sıfatları kabul etmenin Allah'ı mahlûka benzetmek olduğu düşüncesine:
İlk imamlar sıfatları kabul etmiş, fakat Allah'ı yaratılmışlara benzetmemiştir.
2. Benzetmeden kaçınmak için sıfatları reddetmeye:
Teşbihten korunmanın yolu sıfatı inkâr etmek değil, sıfatı Allah'a layık biçimde kabul etmektir.

Selefın ölçüsü:

Nası oku → manasına iman et → sıfatı kabul et → keyfiyet belirleme → benzetme yapma.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Allah'ın sıfatlarıyla ilgili bir âyet veya sahih hadis gördüğümde iki hataya düşmem:

Ne sıfatı reddederim ne de onu mahlûkâtın sıfatlarına benzetirim.

Allah'ın kendisi hakkında bildirdiğine iman eder, bildirmedikleri keyfiyet hakkında konuşmam.

Ölçüm: İspat ederim; temsil ve keyfiyetten kaçınırım.

İMAM ŞÂFİİ'NİN İMAN ETTİĞİ
AKİDE ESASLARI

TERCÜME

İbn Teymiyye, Selefın akidesinin yalnız belirli bir bölgeye veya birkaç hadis imamına ait olmadığını göstermek için İmam Şâfiî'den nakledilen akide ifadelerine de yer verir.

İmam Şâfiî'den nakledilen temel ölçü şöyledir:

“Allah’a, Allah’tan geldiği şekilde iman ettim; Resûlullah’a da Resûlullah’tan geldiği şekilde iman ettim.”

Bu kısa ifade çok büyük bir menheci özetler:

Vahyin bildirdiğini kabul etmek; Allah ve Resûlü ﷺ adına vahyin bildirmediği şeyleri söylememek.

KISA ŞERH

Kardeşlerim, İmam Şâfiî'nin bu sözü ilk bakışta çok kısa görünebilir. Fakat içinde akidenin önemli bir ölçüsü vardır.

1

ALLAH'A, ALLAH'IN
BİLDİRDİĞİ ŞEKİLDE İMAN

Allah kendisini Kur'an'da isim ve sıfatlarla tanıtmıştır.

Müminin görevi bu nasları kendi düşüncesine göre yeniden şekillendirmek değil, Allah'ın kendisi hakkında bildirdiğine iman etmektir. Çünkü Allah'ı Allah'tan daha iyi kimse bilemez.

2

RESÛLULLAH'IN ﷺ
HABERİNE İMAN

Resûlullah ﷺ Allah'ın isimleri, sıfatları ve gayb hakkında ümmete birçok sahih haber bildirmiştir. Sahih olduğu sabit olan bir haber: “Benim düşünceme uygun gelmedi.” gerekçesiyle reddedilmez. Resûlullah ﷺ Allah hakkında kendi hevasından konuşan biri değildir.

3

NASLARIN SINIRINI
AŞMAMAK

Vahiy bize bir sıfatı bildirir; fakat onun keyfiyetini bildirmezse orada dururuz. Örneğin: Allah'ın işittiğine iman ederiz. Fakat: “Allah nasıl işitir?” diye Allah'ın bildirmediği bir keyfiyet tasvir etmeyiz. Vahyin söylediğini kabul ederiz; vahyin söylemediğini Allah hakkında söylemeyiz.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

VAHİY

Allah'ın kullarına bildirdiği ilâhî haberdur; Kur'an ve sahih Sünnet dinin temel kaynağıdır.

İTTİBÂ

Resûlullah'ın ﷺ getirdiği vahye ve onun sahih sünnetine uymaktır.

TEVAKKUF

Delilin bildirmediği yerde ileri gitmeyip durmak; Allah hakkında bilgisizce konuşmamaktır.

DELİL

Allah Teâlâ buyurur:

“De ki: Rabbim ancak açık ve gizli hayasızlıkları, günahı, haksız yere saldırmayı, hakkında hiçbir delil indirmedeği şeyi Allah'a ortak koşmanızı ve Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri söylemenizi haram kılmıştır.” (A'râf, 7/33)

Bu âyet bize çok önemli bir sınır öğretir:

Allah hakkında konuşmanın ölçüsü bilgi ve delildir.

Allah'ın bildirdiğini kabul ederiz; bilmediğimiz şeyi O'na nispet etmeyiz.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

1. Allah hakkında delilsiz konuşmaya: Akide kişisel tahminlerle değil, vahyin bildirdiği bilgilerle kurulur.
2. Vahyin haberini insan düşüncesine göre değiştirmeye: Mümin kendi zihnini vahyin üzerinde mutlak hakem yapmaz.

Selefın ölçüsü:

Delile bak → haberi kabul et → manayı doğru anla → nasların sınırında dur.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Allah hakkında konuşurken kendime şu soruyu sorarım: “Bunun Kur'an'da veya sahih Sünnette delili var mı?” Delil varsa iman ederim. Allah'ın bildirmediği keyfiyet ve ayrıntılar hakkında ise tahminde bulunmam.

Ölçüm: Allah'a, Allah'ın bildirdiği şekilde; Resûlü'ne ﷺ de sahih olarak bildirdiği şekilde iman ederim.

İMAM AHMED VE HADİS İMAMLARININ SIFAT MENHECİ

TERCÜME

İbn Teymiyye, Selefin sıfatlar konusundaki yolunu açıklarken İmam Ahmed ve hadis imamlarından nakledilen sözleri de delil olarak zikreder. Bu nakillerde ortaklaşan temel ölçü şudur:

“Allah’ın kendisi hakkında bildirdiği ve Resûlullah’tan ﷺ sahih olarak gelen sıfat haberleri kabul edilir; reddedilmez, keyfiyetlendirilmez ve mahlûkâtın sıfatlarına benzetilmez.”

Böylece akîdenin kaynağı insanın hayali veya felsefi varsayımları değil, Kur’an ve sahih Sünnet olur.

KISA ŞERH

Kardeşlerim, İmam Ahmed’in menhecini anlamak için şu soruyu soralım:

Allah’ın sıfatları hakkında sahih bir hadis geldiğinde ne yapacağız?

Hadisi kabul edip Allah’a layık şekilde mi anlayacağız, yoksa kendi düşüncemize uymadığı için başka bir manaya mı çevireceğiz? Hadis imamlarının yolu burada çok nettir.

1

SAHİH NAS KABUL EDİLİR

Allah’ın sıfatlarıyla ilgili bir âyet veya sahih hadis geldiğinde ilk tavr:

“Buna iman ettik.” demektir.

Nasın manası öğrenilir; fakat kişisel düşünce nasın üzerinde hakem hâline getirilmez.

2

SIFATIN MANASI İPTAL EDİLMEZ

Sıfatı kabul etmek yalnızca kelimeyi okumak değildir. Allah kendisini işiten, gören, bilen olarak tanıtmıştır. Bu sıfatların anlaşılır bir manası vardır. Fakat Allah’ın işitmesi, görmesi ve bilmesi mahlûkâtın sıfatları gibi değildir.

3

“NASIL?” DİYE KEYFİYET BELİRLENMEZ

Allah’ın sıfatlarının hak olduğuna iman ederiz. Fakat: “Bu sıfat tam olarak nasıl?” sorusuna kendi hayalimizden cevap üretmeyiz. Çünkü sıfatın varlığını bilmek başka, keyfiyetini bilmek başkadır.

4

BENZETME YAPILMAZ

Allah’ın bir sıfatını kabul etmek, aynı isim mahlûkta da bulunduğu için iki sıfatın aynı olduğunu göstermez. İnsan görür, Allah da kendisini gören olarak bildirmiştir. Fakat: Allah’ın görmesi insanın görmesi gibi değildir.

İşte hadis imamlarının dengesi:

İspat vardır → ta’tîl yoktur. Tenzih vardır → temsil yoktur. Mana vardır → keyfiyet iddiası yoktur.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

İSBAT

Allah’ın kendisi hakkında bildirdiği isim ve sıfatları kabul etmektir.

TA’TİL

Allah’ın naslarda bildirilen sıfatlarını reddetmek veya manalarını işlevsiz hâle getirmektir.

TEMSİL

Allah’ın sıfatlarını yaratılmışların sıfatlarıyla aynı veya denk kabul etmektir.

DELİL

Allah Teâlâ buyurur:

“O’nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, hakkıyla işitendir, görendir.” (Şûrâ, 42/11)

Bu âyet hadis imamlarının sıfat menhecini çok açık biçimde özetler:

“O’nun benzeri hiçbir şey yoktur.”
→ Temsili reddeder.

“O, hakkıyla işitendir, görendir.”
→ Sıfatları ispat eder.

Doğru yol iki tarafı birlikte korumaktır:
Benzetmeden tenzih, reddetmeden ispat.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

1. Sıfatları kabul etmenin teşbih olduğu düşüncesine:
İmam Ahmed ve hadis imamlarının yöntemi sıfatları kabul ederken Allah’ı mahlûkata benzetmemektir.
2. Allah’ı tenzih etmek için sıfatların manalarını reddetmeye:
Gerçek tenzih, Allah’ın kendisi hakkında bildirdiğini iptal etmek değil, O’nu mahlûkata benzetmemektir.

Selefin ölçüsü:

Nası kabul et → manayı ispat et → keyfiyet belirleme → temsil yapma.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Allah’ın sıfatları hakkında Kur’an’da veya sahih Sünnette bir nas gördüğümde onu reddetmek ile Allah’ı mahlûka benzetmek arasında seçim yapmak zorunda değilim. Selefin yolu ikisinden de uzaktır:

Sıfatı kabul ederim; Allah’ı yaratılmışlara benzetmem ve keyfiyet hakkında konuşmam.

Ölçüm: Reddetmeden ispat; benzetmeden tenzih.

HADİS VE SÜNNET EHLİNİN
ORTAK AKİDE ÇİZGİSİ

TERCÜME

İbn Teymiyye, farklı dönem ve bölgelerde yaşamış Selef imamlarından nakiller getirerek Hadis ve Sünnet ehlinin Allah'ın isim ve sıfatları konusunda ortaklaşan bir menhace sahip olduğunu ortaya koyar. Bu ortak çizginin esası şudur:

“Kur'an'da ve sahih Sünnette Allah hakkında ne bildirilmişse kabul edilir; sıfatlar inkâr edilmez, anlamları bozulmaz, keyfiyetleri belirlenmez ve mahlûkatın sıfatlarına benzetilmez.”

Böylece ölçü herhangi bir şahıs veya kelâm ekolü değil, vahiy ve Selef'in onu anlama yoludur.

KISA ŞERH

Kardeşlerim, önceki derslerde Mâlik, Evzâi, Süfyan b. Uyeyne, İmam Şâfiî ve İmam Ahmed gibi farklı imamlardan örnekler gördük. Bu imamlar farklı şehirlerde ve farklı zamanlarda yaşamışlardır. Fakat sıfatlar konusunda nakdedilen temel yaklaşımlarında aynı esaslar tekrar tekrar karşımıza çıkar.

1

KAYNAK AYNI:
KUR'AN VE SAHİH SÜNNET

Akîde, insanların Allah hakkında ne düşündüğüyle kurulmaz. Önce:
“Allah kendisi hakkında ne bildirdi?”
ve:
“Resûlullah ﷺ Rabbimiz hakkında sahih olarak ne haber verdi?”
diye sorulur.

2

İSPAT İLE TENZİH
BİRLİKTE KORUNUR

Selef'in yolu iki hakikati aynı anda kabul eder: Allah'ın bildirdiği sıfatlar gerçektir. Aynı zamanda: Allah hiçbir mahlûka benzemez.
Bu sebeple sıfatı kabul etmek teşbih değildir; Allah'ı tenzih etmek de sıfatı reddetmek değildir.

3

MANA İLE KEYFİYET
BİRBİRİNDEN AYRILIR

Bir sıfatın ne anlama geldiğini bilmek ile onun nasıl olduğunu bilmek aynı şey değildir. Örneğin Allah'ın işittiğini biliriz. Fakat Allah'ın işitmesinin keyfiyetini bilemeyiz. Dolayısıyla: Mana anlaşılır → keyfiyet Allah'a bırakılır.

4

VAHYİN ÖNÜNE BAŞKA
BİR ÖLÇÜ GEÇİRİLMEZ

Bir felsefi teori veya kelâmî ön kabul, sahih nası reddetmenin ölçüsü hâline getirilmez. İnsanların düşünceleri incelenebilir ve tartışılabilir. Fakat akîdede son hakem: Kur'an ve sahih Sünnettir.

İşte Hadis ve Sünnet ehlinin ortak çizgisi:

Vahye bağlan → sıfatı kabul et → Allah'ı tenzih et → keyfiyet belirleme → nasın sınırını aşma.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

EHLÜ'S-SÜNNE

İnanç ve amelde Kur'an'a, sahih Sünnete ve ilk nesillerin yoluna bağlı kalmayı esas alan kimselerdir.

TENZİH

Allah'ı yaratılmışlara ait eksikliklerden ve benzerlikten uzak tutmaktır.

İTTİBÂ

Vahyin ve Resûlullah'ın ﷺ sahih sünnetinin izinden gitmektir.

DELİL

Allah Teâlâ buyurur:

“O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, hakıyla işitendir, görendir.” (Şûrâ, 42/11)

Bu âyet iki esası aynı anda korur:

“O'nun benzeri hiçbir şey yoktur.”

→ Allah'ı mahlûkata benzetmeyi reddeder.

“O, hakıyla işitendir, görendir.”

→ Allah'ın bildirdiği sıfatları ispat eder.

Bu sebeple Selef'in yolu: Ne teşbih ne ta'til; benzetmeden ispat, reddetmeden tenzih.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

1. Selef imamlarının sıfatlar konusunda birbirinden tamamen farklı yollar izlediği düşüncesine: İbn Teymiyye'nin aktardığı nakillerde aynı temel esasların farklı imamlarda tekrarlandığı görülür.
2. Sünnet ehlinin yolunun yalnız “sıfatları kabul etmekten” ibaret olduğu düşüncesine: Bu menhec aynı zamanda tenzihi, keyfiyet belirlemeyi ve nasların sınırında durmayı içerir.

Selef'in ölçüsü: Nas sabit mi? → manasını anla → sıfatı ispat et → benzetme yapma → keyfiyet belirleme.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Akîdemi tek bir şahsın görüşüne veya sonradan ortaya çıkmış düşünce sistemlerine bağlamam.

Kur'an'a, sahih Sünnete ve bunları bize aktaran ilk nesillerin ortak menhecine bakarım.

Allah'ın bildirdiğini kabul eder, O'nu mahlûkata benzetmez ve bildirilmemiş keyfiyet hakkında konuşmam.

Ölçüm: Vahye ittibâ; sıfatlarda ispat ve tenzih.

KİTAP, SÜNNET VE SELEF ÂSÂRI İNSANA YETER

TERCÜME

İbn Teymiyye'nin Hameviyye'de ortaya koyduğu önemli ölçülerden biri şudur:

"Allah'ın isim ve sıfatlarını öğrenmenin asıl kaynakları Kur'an, sahih Sünnet ve bunları en iyi anlayan Selefın nakilleridir."

Müslüman, Allah'ı tanımak için vahyin açıklamasını yetersiz görüp sonradan oluşturulan felsefi ve kelâmî sistemlere muhtaç değildir. Çünkü Allah'ın Kitabı ve Resûlullah'ın ﷺ sahih Sünneti, hidayet için gerekli olan temel hakikatleri açıklamıştır.

KISA ŞERH

Kardeşlerim, burada şu temel soruyu soruyoruz: Allah'ı ve O'nun sıfatlarını doğru tanımak için nereden başlamalıyız? İbn Teymiyye'nin cevabı bizi yeniden vahyin kaynaklarına götürür.

1

ÖNCE KUR'AN

Allah kendisini bize Kur'an'da tanıtmıştır. Allah'ın isimlerini, sıfatlarını, ilimini, kudretini, rahmetini, iştmesini, görmesini ve diğer birçok hakikati Kur'an'dan öğreniriz. Bu sebeple Allah hakkında konuşurken ilk başvuru kaynağımız insan düşüncesi değil; Allah'ın kendi kelâmıdır.

2

SONRA SAHİH SÜNNET

Resûlullah ﷺ Kur'an'ı ümmete açıklamış ve Rabbi hakkında sahih haberler vermiştir. Dolayısıyla: **"Kur'an bana yeter, sıfatlarla ilgili hadisleri dikkate almam,"** demek doğru bir yöntem değildir. Sahih Sünnet, Kur'an'dan ayrı bir din oluşturmaz; vahyin açıklamasında temel delildir.

3

SELEFİN ÂSÂRI NASIL ANLAYACAĞIMIZI GÖSTERİR

Sahâbe, tâbiîn ve ilk imamlar vahyin diline, nüzûl ortamına ve Resûlullah'ın ﷺ öğretimine sonraki nesillerden daha yakındılar. Onların nakilleri bize: **"Bu naslar ilk Müslüman nesiller tarafından nasıl anlaşılmıştı?"** sorusunda önemli bir rehberlik sağlar. Ancak asıl delil Kur'an ve Sünnettir; Selefın âsârı ise bunların doğru anlaşılmasında yol gösterir.

4

SONRADAN GELEN İLİMLER ARAÇTIR, HAKEM DEĞİLDİR

Akl yürütmek, dil ilimlerini öğrenmek veya âlimlerin açıklamalarından yararlanmak reddedilmez. Fakat bunlar vahyin üzerine çıkanlarak: **"Nas böyle söylüyor ama benim kurduğum sisteme uymuyor,"** denilemez. Araçlar vahyi anlamaya hizmet eder; vahiy değiştirmek için kullanılmaz.

İşte sıralama:

Kur'an → sahih Sünnet → Selefın anlayışı → âlimlerin açıklamaları.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

KİTAP

Allah'ın kullarına indirdiği Kur'an'dır ve dinin birinci temel kaynağıdır.

SÜNNET

Resûlullah'tan ﷺ sahih olarak nakledilen söz, fiil ve onaylardır.

ÂSÂR

Sahâbe, tâbiîn ve ilk nesillerden nakledilen ilmi açıklama ve rivayetlerdir.

DELİL

Allah Teâlâ buyurur:

"Sana da zikri indirdik ki kendilerine indirilene insanlara açıklayasın."
(Nahl, 16/44)

"Eğer bir konuda anlaşmazlığa düşerseniz onu Allah'a ve Resûlü'ne götürün."
(Nisâ, 4/59)

Bu âyetler, Kur'an'ın yanında Resûlullah'ın ﷺ açıklamasının önemini gösterir. Demek ki ihtilaf hâlinde temel dönüş noktası: **Kitap ve Sünnettir.**

NEYE REDDİYE VERİYOR?

1. Vahyin akîdeyi açıklamakta yetersiz olduğu düşüncesine:
Allah ve Resûlü ﷺ ümmetin iman etmesi gereken temel hakikatleri açıklamıştır.
2. İnsanların oluşturduğu düşünce sistemlerini vahyin üzerinde hakem yapmaya:
Felsefi veya kelâmî bir görüş, sahih nası geçersiz kılacak bağımsız bir ölçü değildir.

Selefın ölçüsü:

Kur'an'a dön → sahih Sünnete bak → Selefın anlayışını öğren → görüşleri delille değerlendir.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Akîde konusunda bir meseleyle karşılaştığımda önce: **"Kur'an ne söylüyor? Resûlullah ﷺ sahih olarak ne bildirdi? İlk nesiller bunu nasıl anlamış?"** diye sorarım. Sonradan gelen âlimlerden faydalanırım; fakat hiçbir insanın sözünü vahyin önüne geçirmem.

Ölçüm: Kaynağım Kitap ve sahih Sünnet; anlamada rehberim Selefın yoludur.

KİTAP VE SÜNNET'İN NURU HER ŞEYDEN MÜSTAĞNİ KILAR

TERCÜME

İbn Teymiyye'nin Hameviyye'de vurguladığı önemli esaslardan biri şudur:

“Kur'an ve sahih Sünnet, Allah'ı tanıma ve akîdeyi öğrenme konusunda en açık hidayet kaynağıdır.”

Vahyin getirdiği nur varken Müslüman, Allah'ın isim ve sıfatlarını öğrenmek için felsefecilerin ve kelâmcıların birbirleriyle çelişen yollarını dinin temeli hâline getirmeye muhtaç değildir. Çünkü hidayetin kaynağı, insanların sonradan oluşturduğu sistemler değil, Allah'ın indirdiği vahiydir.

KISA ŞERH

Kardeşlerim, önceki derste: “Kitap, Sünnet ve Selef âsarı insana yeter.” ölçüsünü gördük. Şimdi bunun nedenini öğreniyoruz:

1

VAHİY NURDUR

Kur'an yalnızca hükümler bildiren bir kitap değildir. Allah bize Kur'an'da Kendisini tanıtır, isimlerini ve sıfatlarını bildirir, nasıl iman edeceğimizi ve hangi yanlışlardan korunacağımızı öğretir. Bu sebeple vahiy karanlıkta bırakmaz; yol gösterir.

2

RESÜLULLAH ﷺ AKİDEYİ AÇIKLAMISTIR

Allah'ın isim ve sıfatları dinin en büyük meselelerindendir. Resûlullah ﷺ ümmete namazı ve ibadetleri öğrettiği gibi Rabbini nasıl tanıyacağını da öğretmiştir. O hâlde: “Bu meseleleri anlamak için vahyin dışında daha üstün bir sisteme ihtiyacımız var.” demek doğru değildir.

3

İNSAN DÜŞÜNCESİ DEĞİŞİR; VAHİY ÖLÇÜDÜR

Felsefi ve kelâmî sistemler tarih boyunca birbirleriyle ihtilaf etmiştir. Bir düşünürün kesin gördüğünü başka biri reddedebilir. Eğer akîdenin temeli bunlara bağlanırsa insan sürekli değişen görüşlerin arasında kalır. Vahiy ise Müslümana sabit bir merkez verir: **Allah ne buyurdu? Resûlullah ﷺ sahih olarak ne bildirdi?**

4

BU, AKLI TERK ETMEK DEĞİLDİR

Kur'an ve Sünneti esas almak: “Düşünmeyin, araştırmayın.” demek değildir. Aksine Kur'an insanı düşünmeye ve delile bakmaya çağırır. Fakat akıl vahyin rakibi değil, vahyi anlamının aracıdır. Göz ışık sayesinde gördüğü gibi, insan aklı da vahyin rehberliğiyle doğru yolu daha açık görür.

İşte ölçü:

Vahiy yol gösterir → akıl düşünür → Selefin anlayışı rehberlik eder → insan görüşleri delille değerlendirilir.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

NUR

Hak ile bâtili ayırmaya ve doğru yolu görmeye vesile olan ilâhî hidayettir.

HİDAYET

Allah'ın kuluna doğru yolu göstermesi ve onu hakka yöneltmesidir.

MÜSTAĞNİ

Bir şeyin yerine başka bir kaynağı temel edinmeye ihtiyaç duymamak demektir.

DELİL

Allah Teâlâ buyurur:

“Size Allah'tan bir nur ve apaçık bir Kitap gelmiştir. Allah onunla rızasına uyanları selâmet yollarına iletir.” (Mâide, 5/15-16)

“İşte böylece sana emrimizden bir ruh vahiyettik... Fakat biz onu, kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle doğru yola ilettiğimiz bir nur yaptık.” (Şûrâ, 42/52)

Vahyin kendisi nur ve hidayet olarak tanıtılmıştır.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

1. Akîdenin ancak felsefi veya kelâmî sistemlerle anlaşılabilceği düşüncesine: Kur'an ve sahih Sünnet Allah'ı tanımanın temel hakikatlerini açıklamıştır.
2. Vahiy yetersiz, insan düşüncesini ise daha açıklayıcı görmeye: İnsan aklı değerlidir; fakat yanılabilir. Vahiy onun üzerinde hidayet ölçüsüdür.

Selefin ölçüsü:

Vahyin nuruna yönel → sahih Sünnete tutun → aklını kullan → insan görüşlerini delille tart.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Akîdemi öğrenirken vahiy yetersiz görüp başka düşünce sistemlerini onun üzerinde hakem yapmam. Kur'an ve sahih Sünneti temel alır, aklımı onları anlamak için kullanırım. Âlimlerin açıklamalarından faydalanırım; fakat bütün görüşleri vahyin ölçüsünde değerlendiririm. Ölçüm: Hidayetin nuru vahiydir; akıl bu nurun rehberliğinde düşünür.

HAKKI YALNIZ KENDİ GRUBUNDAN KABUL ETME TAASSUBU

TERCÜME

İbn Teymiyye'nin Hameviyye'de dikkat çektiği önemli problemlerden biri, insanın hakkı delile göre değil, bağlı bulunduğu şahıs veya grubun sözüne göre değerlendirmesidir. Doğru ölçü şudur:

“Bir sözün doğru olup olmadığı, onu kimin söylediğine değil; Kur'an'a, sahih Sünnete ve sahih delile uygun olup olmadığına göre değerlendirilir.”

Bir insan sevdiği kişinin doğru sözünü kabul ettiği gibi, kendisinden olmayan birinin doğru sözünü de kabul edebilmelidir.

KISA ŞERH

Kardeşlerim, taassubun en tehlikeli şekillerinden biri şudur: “Bizim hocamız söylediye doğrudur.”

veya: “Bu sözü bizim gruptan olmayan biri söyledi; o hâlde kabul etmem.” Bu anlayışta artık ölçü delil değil, aidiyet hâline gelir.

1

HAK ŞAHİSLARLA ÖLÇÜLMERZ

Bir âlim büyük bir ilme sahip olabilir. Fakat peygamberler dışında hiçbir insanın bütün sözleri hatadan korunmuş değildir. Bu sebeple: Âlime saygı duyarız; fakat onun sözünü vahyin önüne geçirmeyiz.

2

DOĞRU SÖZ, KİMDEN GELİRSE GELSİN KABUL EDİLİR

Bir kişinin başka meselelerde hataları bulunabilir. Bu, söylediği her sözün yanlış olduğu anlamına gelmez. Bir görüşü değerlendirirken sorumuz: “Bunu kim söyledi?” ile bitmez. Asıl soru: “Bunun delili nedir?” olmalıdır.

3

SEVDİĞİMİZ KİŞİ DE HATA EDEBİLİR

Taassubun önemli belirtilerinden biri, sevdiğimiz kişinin hatasına delil getirildiğinde onu savunmaya çalışmaktır. Müslümanın tavrı ise: “Benim hocam ne dedi?” sorusundan önce: “Allah ne buyurdu, Resûlullah ﷺ ne bildirdi?” diye sormaktır.

4

HAKKA DÖNMEK EKSİKLİK DEĞİLDİR

Bir meselede yanlış düşündüğümüzü fark ettiğimizde görüşümüzü değiştirmek yenilgi değildir. Aksine delil ortaya çıktığında hakka dönmek ilmi ve dini bir erdemdir. Selefin büyük imamları da kendilerinden daha güçlü bir delil ortaya çıktığında hakka dönmeyi esas kabul etmişlerdir.

İşte ölçü:

Şahıs değil delili merkeze al → doğruyu kim söylerse kabul et → hatayı kim yaparsa yapsın delille düzelt.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

TAASSUP

Bir şahıs, mezhep veya gruba bağlılığı, delilin önüne geçirecek derecede körü körüne savunmaktır.

HAK

Kur'an ve sahih Sünnetin gösterdiği doğru ve gerçek olandır.

İNSAF

Sevdiğimiz veya sevmediğimiz kişiye göre ölçüyü değiştirmeden adaletli değerlendirme yapmaktır.

DELİL

Allah Teâlâ buyurur:

“Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutan, adaletle şahitlik eden kimseler olun. Bir topluluğa olan kininiz sizi adaletsizliğe sevk etmesin. Adaletli olun; bu takvaya daha yakındır.” (Mâide, 5/8)

Bu âyet çok güçlü bir ölçü verir: Bir topluluğu sevmememiz bile hak ve adalet ölçümüzü değiştiremez. Aynı şekilde bir kişiyi sevmemiz de onun yanlışını doğru hâle getirmez.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

- “Bizden olanın sözü doğrudur” anlayışına: Doğrunun ölçüsü grup aidiyeti değil, delildir.
- Muhالیf kişinin doğru sözünü sırf kimliğinden dolayı reddetmeye: Bir kişinin başka hatalarının bulunması, söylediği her sözün yanlış olmasını gerektirmez.

Selefin ölçüsü: Söyleyene değil delile bak → hakka kabul et → hatayı delille reddet → ölçüyü kişilere göre değiştirme.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Bir görüş duyduğumda ilk sorum: “Bunu bizim taraftan biri mi söyledi?” olmaz.

Şunu sorarım: “Delili nedir? Kur'an ve sahih Sünnete uygun mudur?”

Sevdiğim kişinin hatasını sırf sevdiğim için savunmam; hoşlanmadığım kişinin doğru sözünü de sırf ondan geldiği için reddetmem.

Ölçüm: Şahsa değil delile bağlanırım; hak kimden gelirse gelsin kabul ederim.

ALLAH'IN MAHLÜKATININ ÜZERİNDE OLUŞU — ULÜVV —

TERCÜME

İbn Teymiyye, Hameviyye'de Allah'ın ulüvvünü Kur'an, Sünnet ve Selefin nakilleriyle ele alır. Buradaki temel esas şudur:

“Allah Teâlâ mahlûkatından ayırdır ve onların üzerindedir. Bununla beraber O'nun üzerinde oluşu, yaratılmışların birbirlerinin üzerinde oluşuna benzemez.”

Ulüvvü kabul etmek Allah'a bir mahlûkun özelliğini vermek değildir. Aksine Allah'ın kendisi hakkında bildirdiği şeyi O'na layık şekilde kabul etmektir.

KİSA ŞERH

Kardeşlerim, önce “ulüvv” ne demektir? bunu açıkça anlayalım. Ulüvv, sözlükte yükseklik ve yücelik anlamına gelir. Allah hakkında konuşulduğunda ise Selef, naslarda bildirilen ulüvvü kabul etmiş; fakat bunun keyfiyetini belirlememiş ve Allah'ı mahlûkata benzetmemiştir. Burada dört önemli noktayı birbirinden ayırmalıyız:

1 ALLAH MAHLÜKATININ ÜZERİNDEDİR Kur'an'da Allah'ın ulüvvüne işaret eden birçok ifade vardır. Allah: “Üstlerindeki Rablerinden korkarlar.” buyurur. Dolayısıyla ulüvv, insan aklının sonradan ürettiği bir kavram değil, vahyin kullandığı bir anlatımdır.	2 ALLAH MAHLÜKATINDAN AYRIDIR Allah yaratılmışların bir parçası değildir. Kâinat Allah değildir; Allah da mahlûkatın içine karışmış değildir. Yaratılan başkadır. Bu ayrım tevhid açısından son derece önemlidir.	3 ULÜVV, ALLAH'I MAHLÜKA BENZETMEK DEĞİLDİR Birişi şöyle sorabilir: “Allah'ın üzerinde olduğunu söylerseniz O'nu cismlere benzetmiş olmaz mısınız?” Hayır. Çünkü aynı kelimenin Allah ve insan hakkında kullanılması, hakikatlerinin aynı olmasını gerektirmez. Allah'ın ulüvvü, mahlûkun ulüvvü gibi değildir.	4 “NASIL?” SORUSUNA GİRİLMEZ Allah'ın mahlûkatının üzerinde olduğuna iman ederiz. Fakat: “Nasıl üzerindedir?” diye Allah'ın bildirmediği bir keyfiyet tasarlamayız. Çünkü biz Allah'ın zâtının keyfiyetini kuşatamadığımız gibi, sıfatlarının keyfiyetini de kuşatamayız.
--	---	---	---

İşte temel denge:

Ulüvvü ispat et → Allah'ı mahlûkattan ayır → benzetme yapma → keyfiyet belirleme.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

ULÜVV

Allah'ın mahlûkatının üzerinde oluşunu ve O'na layık yüceliğini ifade eder.

MÜBÂYENET

Allah'ın mahlûkatından ayrı olması; Yaratıcı ile yaratılanın birbirinden farklı olmasıdır.

KEYFİYET

Bir şeyin nasıl olduğudur. Allah'ın sıfatlarının keyfiyeti bize bildirilmemiştir.

DELİL

Allah Teâlâ buyurur:

“Üstlerindeki Rablerinden korkarlar ve kendilerine emredilene yaparlar.”
(Nahl, 16/50)

“Güzel söz O'na yükselir; salih ameli de O yükseltir.”
(Fâtır, 35/10)

“O'nun benzeri hiçbir şey yoktur.”
(Şürâ, 42/11)

Böylece naslar iki esası birlikte korur: Ulüvv ispat edilir; benzerlik reddedilir.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

- Allah'ın ulüvvünü kabul etmenin teşbih olduğu düşüncesine:
Bir sıfatı Allah'ın kendisi hakkında bildirdiği şekilde kabul etmek, O'nu mahlûkata benzetmek değildir.
- Allah'ın mahlûkatın içinde veya mahlûkatla birleşmiş olduğu düşüncesine:
Selefin anlayışında Yaratıcı ile yaratılan birbirinden ayrıdır.

Selefin ölçüsü: Nasıl kabul et → ulüvvü ispat et → Allah'ı mahlûka benzetme → keyfiyet belirleme.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Allah hakkında vahyin bildirdiği ulüvv naslarını kabul ederim. Fakat Allah'ın üzerinde oluşunu yaratılmışların mekânsal özellikleriyle tasavvur edip “nasıl?” sorusuna kendi zihnimden cevap üretmem.

Allah'ın mahlûkatından ayrı olduğuna ve hiçbir mahlûka benzemediğine iman ederim.

Ölçüm: Allah mahlûkatının üzerindedir; fakat O'nun ulüvvü hiçbir mahlûkun ulüvvüne benzemez.

KUR'AN'IN ALLAH'IN ULÜVVÜNE DELİLLERİ

TERCÜME

İbn Teymiyye, Allah'ın ulüvvünün Kur'an'da tek bir ifadeye dayanmadığını, farklı anlatım biçimleriyle tekrar tekrar bildirildiğini ortaya koyar.

Kur'an'da Allah'ın ulüvvüne delâlet eden ifadeler arasında: Allah'ın "üstte" oluşunun bildirilmesi, bazı şeylerin O'na yükselmesi, bazı şeylerin O'nun katından indirilmesi ve Arş'a istivâsının haber verilmesi bulunur.

Bu deliller birlikte değerlendirildiğinde ulüvvün, Kur'an'ın birçok yerinde karşılaşılan yerleşik bir mana olduğu görülür.

KİSA ŞERH

Kardeşlerim, burada çok önemli bir yöntem öğreniyoruz. Bir akide meselesini incelerken yalnızca tek bir âyete bakıp hüküm vermez. Aynı konuyla ilgili bütün nasları bir araya getiririz. Allah'ın ulüvvü konusunda Kur'an'da birkaç farklı delil vardı:

1

"ÜSTLERİNDEKİ RABLERİ" İFADESİ

Allah Teâlâ melekler hakkında:
"Üstlerindeki Rablerinden korkarlar." buyurur. Burada Kur'an açıkça "üstlerinde" ifadesini kullanmaktadır. Dolayısıyla ulüvv manası dışardan Kur'an'a eklenen bir düşüncedir; nasın kendi ifadesidir.

2

BAZI ŞEYLERİN ALLAH'A YÜKSELMESİ

Allah buyurur:
"Güzel zöz O'na yükselir."
Bir şeyin Allah'a yükseldiğinin bildirilmesi de ulüvv delilleri arasında değerlendirilmiştir. Kur'an başka yerlerde meleklerin ve Rûh'un da O'na yükseldiğini haber verir.

3

VAHYİN ALLAH'TAN İNDİRİLMESİ

Kur'an'da vahyin Allah tarafından indirildiği tekrar tekrar bildirilir. "İndirme" ifadeleri, diğer ulüvv naslarıyla birlikte ele alındığında aynı anlam bütünlüğünün parçalarından biri olarak görülür. Yani mesele yalnız tek bir kelimeye dayanmamaktadır.

4

ALLAH'IN ARŞ'A İSTİVÂSİ

Kur'an birçok yerde:
"Rahmân Arş'a istivâ etti." buyurur. Selef bu nasları kabul etmiş; istivânın keyfiyetini belirlememiş ve Allah'ın istivâsını mahlûkatın özelliklerine benzetmemiştir.

Bütün bu nasları yan yana getirdiğimizde yöntem şudur:

Bir âyeti diğerinden koparma → bütün nasları topla → ortak manayı gör → keyfiyet hakkında konuşma.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

ULÜVV

Allah'ın mahlûkatının üzerinde oluşunu ve O'na layık yüceliğini ifade eder.

SUÛD

Yükselmek demektir. Kur'an'da güzel sözün Allah'a yükseldiği bildirilmiştir.

NÜZÛL / İNZÂL

İnmek veya indirmek anlamındadır. Kur'an'da vahyin Allah tarafından indirildiği ifade edilir.

DELİL

Allah Teâlâ buyurur:

"Üstlerindeki Rablerinden korkarlar."
(Nahl, 16/50)

"Güzel söz O'na yükselir; salih ameli de O yükseltir."
(Fâtır, 35/10)

"Melekler ve Rûh O'na yükselir."
(Meâric, 70/4)

"Rahmân Arş'a istivâ etti."
(Tâhâ, 20/5)

Bu âyetler farklı ifadeler kullanır; fakat İbn Teymiyye bunları Allah'ın ulüvvüne delâlet eden naslar arasında değerlendirir.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

- Allah'ın ulüvvünün yalnız tek ve yoruma açık bir ifadeye dayandığı düşüncesine: Kur'an'da ulüvv, yükselme, indirme ve istivâ gibi farklı anlatımlar bulunmaktadır.
- Ulüvvü kabul etmek için Allah'ın keyfiyetini bilmek gerektiği düşüncesine: Bir hakikatin nasla sabit olduğunu bilmek başka, onun nasıl olduğunu bilmek başkadır. Selefin ölçüsü: Nasları topla → birbirleriyle açıkla → ulüvvü ispat et → benzetme ve keyfiyetten kaçın.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Allah'ın ulüvvü hakkında yalnız tek bir âyete değil, Kur'an'daki bütün ilgili naslara birlikte bakılır. Nasların bildirdiği manayı kabul eder; fakat Allah'ın ulüvvünü mahlûkatın özellikleriyle tasavvur etmem ve keyfiyet belirlemem. Ölçüm: Kur'an ulüvvü farklı ifadelerle bildirir; ben manaya iman eder, keyfiyeti Allah'a bırakırım.

SÜNNETİN ALLAH'IN ULÜVVÜNE DELİLLERİ

TERCÜME

İbn Teymiyye, Allah'ın ulüvvünün yalnız Kur'an âyetleriyle değil, Resûlullah'tan ﷺ sahih olarak nakledilen hadislerle de bildirildiğini açıklar. Sünnette bu konuda farklı ifade biçimleri bulunmaktadır:

“Resûlullah ﷺ Allah'ın semâda oluşunu haber vermiş, ellerini semâyâ kaldırmış, Allah'ın yukarıda oluşuna işaret eden ifadeler kullanmış ve bazı amellerin Allah'a yükseltildiğini bildirmiştir.”

Bu rivayetler birlikte değerlendirildiğinde Sünnetin de Allah'ın ulüvvünü farklı yönlerden teyit ettiği görülür.

KİSA ŞERH

Kardeşlerim, önceki derste Kur'an'ın ulüvv delillerini gördük. Şimdi aynı meseleyi **sahih Sünnetten** öğreniyoruz. Burada yine tek bir hadise değil, farklı hadislerde tekrar eden anlatımlara bakıyoruz:

1

CÂRİYE HADİSİ

Muâviye b. Hakem es-Sülemî'nin rivayetinde Resûlullah ﷺ bir câriyeye: “Allah nerede?” diye sordu. Câriye: “Semâda.” dedi. Resûlullah ﷺ: “Ben kimim?” diye sordu. O: “Sen Allah'ın Resûlüsün.” dedi. Bunun üzerine Resûlullah ﷺ: “Onu âzat et; çünkü o mümindir.” buyurdu. (Müslim, 537)

2

RESÛLULLAH'IN ﷺ SEMÂYA İŞARET ETMESİ

Vedâ Hutbesi'nde Resûlullah ﷺ insanlara tebliğ edip etmediğini sormuş, onlar: “Evet, tebliğ ettin.” deyince parmağını semâyâ kaldırıp sonra insanlara yönelterek: “Allah'ım, şahit ol!” buyurmuştur. (Müslim, 1218)

3

AMELLERİN ALLAH'A YÜKSELTİLMESİ

Resûlullah ﷺ gece ve gündüz meleklerinin kulların arasında nöbetleştiğini bildirmiş, ardından: “Sonra geceyi aranızda geçirenler yükselirler.” buyurmuştur. (Buhârî, 555; Müslim, 632)

4

ALLAH'A DOĞRU YÜKSELMİYİ BİLDİREN HADİSLER

Sünnette meleklerin, amellerin ve bazı haberlerin Allah'a yükseltilmesini bildiren birçok rivayet bulunmaktadır. Bu sebeple İbn Teymiyye'nin yöntemi şudur: Bir tek ifadeyi alıp bütün akideyi onun üzerine kurmak değil; Kur'an ve sahih Sünnetteki bütün ilgili delilleri bir araya getirmektir.

Kur'an'ın delilleri + Sünnetin delilleri = aynı temel manayı destekler.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

SÜNNET

Resûlullah'tan ﷺ sahih olarak nakdedilen söz, fiil ve onaylardır.

SEMÂ

Arapçada yukarı ve yükseklik manasında kullanılabildiği gibi gök için de kullanılan bir kelimedir; nasın bağlamına göre anlaşılır.

URÛC

Aşağıdan yukarıya yükselmek anlamına gelir.

DELİL

Resûlullah ﷺ câriyeye:

“Allah nerede?” diye sordu. Câriye: “Semâda.” dedi.

Bunun üzerine Resûlullah ﷺ: “Onu âzat et; çünkü o mümindir.” buyurdu.

(Sahih-i Müslim, 537)

Hadis sahih olarak rivayet edilmiştir ve İbn Teymiyye bunu Allah'ın ulüvvünü bildiren Sünnet delilleri arasında zikreder.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

1. Allah'ın ulüvvünün yalnız birkaç âyetin yorumuna dayandığı düşüncesine: Ulüvv konusunda Kur'an'ın yanında sahih hadislerden de farklı deliller bulunmaktadır.
2. Sünnette ulüvvü gösteren hiçbir açık anlatım bulunmadığı iddiasına: Câriye hadisi, semâyâ işaret ve yükselme bildiren rivayetler bu konuda birlikte değerlendirilmiştir.

Selefin ölçüsü: Kur'an'ı topla → sahih hadisleri topla → nasları birlikte anla → ulüvvü ispat et → keyfiyet belirleme.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Allah'ın ulüvvü konusunda yalnız kendi zihnimde oluşturduğum tasavvura göre hüküm vermem. Kur'an'ın yanında Resûlullah'tan ﷺ sahih olarak gelen hadisleri de kabul ederim.

Nasların bildirdiği ulüvv manasına iman eder; Allah'ı mahlûkâta benzetmez ve “nasıl?” diyerek keyfiyet belirlemem.

Ölçüm: Kur'an ve sahih Sünnet ulüvvü bildirir; manaya iman eder, keyfiyeti Allah'a bırakırım.

FİTRATIN ALLAH'IN ULÜVVÜNE DELÂLETİ

TERCÜME

İbn Teymiyye, Allah'ın ulüvvünü açıklarken yalnız Kur'an ve Sünnet naslarını değil, insanın yaratılışında bulunan fitrî yönelişi de deliller arasında ele alır.

İnsan özellikle dua, korku, ihtiyaç ve sıkıntı anlarında Rabbine yöneldiğinde kalbinde yukarıya yönelme meydana gelir.

Bu yönelişin insanlara sonradan öğretilmiş felsefî bir teori değil, insan fitratında bulunan doğal bir yöneliş olduğu vurgulanır.

KİSA ŞERH

Kardeşlerim, önceki iki derste Kur'an'ın ulüvv delillerini ve Sünnetin ulüvv delillerini gördük. Şimdi üçüncü bir yönü ele alıyoruz: Fitrat. Fitrat, insanın yaratılışında bulunan temel kabiliyet ve yöneliştir.

1

İNSAN DUA EDERKEN YUKARIYA YÖNELİR

Bir insan büyük bir sıkıntıya düştüğünde: "Allah'ım!" diye dua ederken çoğu zaman kalbi ve yönelişi yukarıya döner. Bu davranış yalnız belirli bir milletin veya mezhebin özelliği değildir. İbn Teymiyye bunu, insanın Rabbini ulüvv ile tanımaya yönelik fitrî eğiliminin göstergelerinden biri olarak ele alır.

2

BU YÖNELİŞ SADECE BEDEN HAREKETİ DEĞİLDİR

Mesele yalnız insanın başını kaldırması veya ellerini yukarı açması değildir. Asıl mesele kalbin yönelişidir. Kul dua ederken Rabbiyle arasındaki ilişkiyi yalnız fiziksel bir hareket olarak düşünmez. Kalp Rabbini yüce bilir ve O'na yönelir.

3

FİTRAT VAHİYDEN BAĞIMSIZ BİR DİN KURMAZ

Burada önemli bir denge vardır. Biz: "İçimde böyle hissediyorum; öyleyse bu mutlaka dindir." demeyiz. Çünkü insanın fitratı çevre, yanlış düşünceler ve alışkanlıklarla etkilenebilir. Bu sebeple fitrat vahyin yerine geçmez. Doğru fitrat, sahih vahyin bildirdiği hakikatlerle uyum içindedir.

4

VAHİY İLE FİTRAT BİRBİRİNİ DESTEKLER

Kur'an ulüvvü bildirir. Sahih Sünnet ulüvvü bildirir. Fitrî yöneliş de bunlarla çatışmaz. Böylece üç farklı alan aynı noktada birleşir: Vahiy haber verir → Sünnet açıklar → sağlam fitrat bunu yadırgamaz. İbn Teymiyye'nin yöntemi yalnız "böyle hissediyorum" demek değil; asıl olan vahiydir, fitrat ise vahyin bildirdiği hakikati destekleyen bir şahit olarak değerlendirilir.

Vahiy haber verir → Sünnet açıklar → sağlam fitrat bunu yadırgamaz.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

FİTRAT

Allah'ın insanı üzerinde yarattığı temel yaratılış ve hakikati kabul etmeye elverişli tabiatıdır.

YÖNELİŞ

Kulun dua, korku ve ihtiyaç hâlinde kalbiyle Rabbine dönmesidir.

ULÜVV

Allah'ın mahlûkatının üzerinde oluşunu ve O'na layık yüceliğini ifade eder.

DELİL

Allah Teâlâ buyurur:

"Yüzünü hanîf olarak dine çevir; Allah'ın insanları üzerinde yarattığı fitrata. Allah'ın yaratmasında değişiklik yoktur." (Rûm, 30/30)

Bu âyet doğrudan ulüvv âyeti değildir; insanda Allah'ın yarattığı bir fitrat bulunduğunun temel delilidir.

Ulüvv meselesinde ise bu fitrî yöneliş, daha önce gördüğümüz Kur'an ve sahih Sünnet naslarıyla birlikte değerlendirilir.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

- Ulüvv inancının yalnız sonradan öğretilmiş teorik bir düşünce olduğu iddiasına: İbn Teymiyye, vahyin yanında insanın Rabbine yönelik fitrî yönelişini de dikkate alır.
- Fitratı vahiyden bağımsız mutlak delil hâline getirmeye: Fitrat önemlidir; fakat ölçüsüz kişisel hisler dinin kaynağı değildir. Fitrat vahyin rehberliğinde değerlendirilir.

Selefin ölçüsü: Vahiy esas al → sahih Sünnete bak → sağlam fitratı dikkate al → hepsini birbirine karşı değil, birlikte değerlendir.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Allah hakkındaki inancımı yalnız kişisel hislerime dayandırmam. Kur'an ve sahih Sünnet benim temel ölçümdür.

Bununla beraber insanın dua ve ihtiyaç anında Rabbine yönelik doğal yönelişinin, vahyin bildirdiği ulüvv hakikatiyle uyumlu olduğunu görürüm.

Ölçüm: Vahiy asıldır; sağlam fitrat onun bildirdiği hakikate şahitlik eder.

SELEFİN ULÜVV KONUSUNDAKİ İCMÂİ VE NAKİLLERİ

TERCÜME

İbn Teymiyye, Allah'ın ulüvvünü açıklarken yalnız Kur'an, sahih Sünnet ve fıtrat delillerini zikretmekle yetinmez; Sahâbe, tâbiîn ve ilk dönem imamlarından aktarılan nakilleri de bir araya getirir. Hameviyye'de ortaya konulan temel çizgi şudur:

"İlk nesiller Allah'ın mahlûkatının üzerinde oluşunu ve Arş'a istivâsını kabul etmiş; bunu inkâr etmeyi, mahlûkata benzetmeyi ve keyfiyet belirlemeyi kendi yolları edinmemişlerdir."

Bu sebeple İbn Teymiyye, ulüvv meselesini Selefın ortak akîde çizgisi içinde ele alır.

KİSA ŞERH

Kardeşlerim, artık delillerin nasıl birbirini tamamladığını görüyoruz: Kur'an → Sünnet → fıtrat → Selefın nakilleri. Şimdi dördüncü halkadayız.

1

MESELE TEK BİR İMAMIN GÖRÜŞÜ DEĞİLDİR

Önceki derslerde Evzâî, Mâlik ve diğer ilk dönem imamlarından örnekler gördük. Bu nakiller farklı bölgelerde yaşamış âlimlerden gelmesine rağmen aynı temel noktada birleşmektedir: Allah'ın naslarda bildirdiği ulüvv ve istivâ kabul edilir. Dolayısıyla mesele: "İbn Teymiyye böyle düşündü." şeklinde başlamaz. İbn Teymiyye kendisinden asırlar önce yaşamış Selef imamlarının nakillerini delil olarak aktarır.

2

EVZÂİ'NİN NAKLİ ÖNEMLİDİR

Evzâî'den şu mana nakledilmiştir: "Tâbiîn henüz çok sayıda iken biz, Allah'ın Arş'ının üzerinde olduğunu söyler ve Sünnette sıfatları hakkında gelenlere iman ederdik." Buradaki önemli ifade: "Tâbiîn henüz çok sayıda iken..." sözüdür. Bu, Evzâî'nin yalnız şahsî kanaatini değil, kendisinden önceki neslin bulunduğu dönemde bilinen bir akîdeyi haber verdiğini göstermesi bakımından önemlidir.

3

NAKİLLERDE ORTAK YÖNTEM VARDIR

Selef imamlarından gelen ifadelerin lafızları aynı olmak zorunda değildir. Fakat temel yöntem ortaktır:

- Nası kabul etmek.
- Sıfatı inkâr etmemek.
- Allah'ı mahlûkata benzetmemek.
- Keyfiyet belirlememek.

Bu sebeple Selefın ittifakından söz edildiğinde her imamın aynı cümleyi söylemesi kastedilmez. Kastedilen, temel akîde esaslarında ortaklaşmalarıdır.

4

İCMÂ İDDİASI DİKKATLİ ANLAŞILMALIDIR

İcmâ, ümmetin müctehidlerinin dinî bir hüküm üzerinde ittifak etmesini ifade eden ilmi bir terimdir. İbn Teymiyye, ulüvv konusunda Selefın aktarılan yaygın nakilleri ve kendilerine muhalif sahih bir Selef naklinin bilinmemesini önemli görür. Bu yüzden mesele yalnız "Çok sayıda âlim böyle söylemiş." seviyesinde bırakılmaz; Selefın bu konudaki dikkat çekilir. İşte yöntem: Naslara bak → Selef nakillerini toplar → ortak çizgiyi gör → sonradan ortaya çıkan görüşleri bu ölçüde değerlendirir.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

İCMÂ

Ümmetin müctehidlerinin dinî bir meselede ittifak etmesidir.

ÂSÂR

Sahâbe, tâbiîn ve ilk nesillerden nakledilen söz ve rivayetlerdir.

ULÜVV

Allah'ın mahlûkatının üzerinde oluşunu ve O'na layık yüceliğini ifade eder.

DELİL

Allah Teâlâ buyurur:

"İman ve hicrette öne geçen Muhacirler ve Ensar ile onlara güzelikle uyanlardan Allah razı olmuştur." (Tevbe, 9/100)

"Kim kendisine doğru yol belli olduktan sonra Resûl'e karşı gelir ve müminlerin yolundan başkasına uyarırsa, onu yöneldiği yolda bırakır." (Nisâ, 4/115)

Bu naslar, ilk mümin nesillerin yolunun önemini gösteren deliller arasındadır.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

1. Ulüvv anlayışının İbn Teymiyye ile ortaya çıktığı iddiasına: İbn Teymiyye kendisinden yüzyıllar önce yaşamış Selef imamlarının nakillerini aktarır.
2. Selefın bu meselede hiçbir ortak yaklaşımının bulunmadığı düşüncesine: Farklı imamlardan gelen nakillerde ulüvvü ispat, teşbihi reddetme ve keyfiyetten kaçınma çizgisi görülür. Selefın ölçüsü: Kur'an → sahih Sünnet → Selef âsarı → ortak akîde çizgisi.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Bir akîde görüşünün gerçekten Selefe ait olup olmadığını öğrenirken yalnız sonradan yazılmış iddialara bakmam. Sahâbe, tâbiîn ve ilk imamların güvenilir şekilde nakledilmiş sözlerini araştırırım. Allah'ın ulüvvünü nasların bildirdiği şekilde kabul eder; O'nu mahlûkata benzetmez ve keyfiyet belirlemem. Ölçüm: Ulüvv, sonradan ortaya çıkmış bir fikir değil; Selefın nakillerinde yer alan yerleşik bir akîde esasıdır.

“RAHMÂN ARŞ'A İSTİVÂ ETTİ” ÂYETİNİN ANLAŞILMASI

TERCÜME

İbn Teymiyye, Kur'an'da birçok yerde geçen Allah'ın Arş'a istivâsını, Selefın sıfatlar konusundaki genel yöntemi içerisinde açıklar.

Temel ölçü şudur: Allah'ın Arş'a istivâ ettiği haktdır. İstivânın manası kabul edilir; fakat Allah'ın istivâsının keyfiyeti bilinmez ve mahlûkatın özelliklerine benzetiilmez.

Dolayısıyla Selefın yolu ne âyeti inkâr etmek ne de Allah'ın istivâsını yaratılmışların oturması, yerleşmesi veya bir şeye muhtaç olması gibi tasavvur etmektir.

KİSA ŞERH

Kardeşlerim, burada sıfatlar bahsinin en çok konuşulan naslarından birine geldik: “Rahmân Arş'a istivâ etti.” (Tâhâ, 20/5) Bu âyeti doğru anlamak için dört temel ölçüyü birlikte korumamız gerekir.

1

İSTİVÂ KUR'AN'IN KULLANDIĞI BİR İFADEDİR

“İstivâ” kelimesini sonradan âlimler üretmiş değildir.

Allah Teâlâ Kur'an'da Arş'a istivâ ettiğini birden fazla yerde haber vermiştir.

Bu sebeple Müslümanın ilk tavrı:

“Allah'ın bildirdiğine iman ettim.”

demektir. Mesele, âyeti kabul edip etmemek değil; onu Allah'a layık biçimde anlamaktır.

2

İSTİVÂNIN MANASI TAMAMEN BİLİNMEZ DEĞİLDİR

İmam Mâlik'in meşhur ölçüsünü hatırlayalım:

“İstivâ malumdur; keyfiyeti meçhuldür.”

Burada çok önemli bir ayrım vardır: Mana başka, keyfiyet başkadır.

Kelimenin Arap dilinde anlaşılır bir manasının bulunması, Allah'ın istivâsının nasıl gerçekleştiğini bildiğimiz anlamına gelmez.

3

İSTİVÂ, MAHLÛKUN OTURMASI GİBİ DÜŞÜNÜLMER

İnsan zihni, bilinmeyen bir şeyi düşünürken gördüğü şeylere benzetmeye eğilimlidir.

Bu sebeple Allah'ın istivâsını oturmak, yaslanmak, bir yere ihtiyaç duymak veya mahlûkun mekânda bulunması gibi tasvirlerle açıklamayız. Şûrâ süresindeki büyük ölçü devrededir:

“O'nun benzeri hiçbir şey yoktur.”

Allah'ın sıfatı Allah'a layıktır.

4

ARŞ ALLAH'I TAŞIDIĞI İÇİN ALLAH ONA MUHTAÇ DEĞİLDİR

Allah Arş'ın da, göklerin de, bütün kâinatın da Yaratıcısıdır.

Allah buyurur:

“Allah âlemlerden müstağnidir.”

Dolayısıyla istivâyı kabul etmek: “Allah Arş'a muhtaçtır.” demek değildir.

Tam tersine Arş ve bütün mahlûkat Allah'a muhtaçtır;

Allah hiçbir mahlûka muhtaç değildir.

İşte Selefın dengesi: Âyeti kabul et → manayı iptal etme → keyfiyet belirleme → mahlûka benzetme → Allah'ı Arş'a muhtaç görme.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

İSTİVÂ

Allah'ın Kur'an'da kendisi hakkında Arş ile bağlantılı olarak haber verdiği sıfattır.

ARŞ

Allah'ın yarattığı büyük mahlûklardan biridir; Allah Arş'ın da Rabbidir ve ona muhtaç değildir.

KEYFİYET

Bir şeyin nasıl olduğudur. Allah'ın istivâsının keyfiyeti bize bildirilmemiştir.

DELİL

Allah Teâlâ buyurur:

“Rahmân Arş'a istivâ etti.”

(Tâhâ, 20/5)

“Şüphesiz Rabbiniz Allah'tır. Gökleri ve yeri altı günde yarattı, sonra Arş'a istivâ etti.”

(A'râf, 7/54)

“O'nun benzeri hiçbir şey yoktur.”

(Şûrâ, 42/11)

Böylece: İstivâ ispat edilir; benzetme ve keyfiyet reddedilir.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

1. İstivânın manasını bütünüyle ortadan kaldırmaya: Selefın yöntemi âyetin anlamını anlamsız hâle getirmek değil, nası Allah'a layık şekilde kabul etmektir.
2. İstivâyı mahlûkatın özellikleriyle tasvir etmeye: Allah'ın istivâsı insanların oturmasına, yerleşmesine veya bir şeye muhtaç olmasına benzetilemez. Selefın ölçüsü: İstivâ haktdır → manası kabul edilir → keyfiyeti bilinmez → temsil yapılmaz.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

“Rahmân Arş'a istivâ etti” âyetini okuduğumda Allah'ın haber verdiğiğine iman ederim.

İstivânın manasını reddetmem; fakat zihnimde Allah için bir şekil, oturma veya mekânsal keyfiyet tasarlamam. Arş'ın Allah'ın mahlûku olduğuna ve Allah'ın Arş'a da bütün âlemlere de muhtaç olmadığına iman ederim.

Ölçüm: İstivâ haktdır; keyfiyeti meçhuldür ve Allah'ın istivâsı hiçbir mahlûkun sıfatına benzemez.

İSTİVÂYI İSPAT ETMEK TEŞBİH DEĞİLDİR

TERCÜME

İbn Teymiyye'nin Hameviyye'de üzerinde durduğu temel esaslardan biri şudur:

“Allah'ın Kur'an'da kendisi hakkında bildirdiği istivâ sıfatını kabul etmek, Allah'ı mahlûkata benzetmek anlamına gelmez.

Çünkü bir sıfatın isminin veya temel manasının hem Allah hem de mahlûk hakkında kullanılması, iki sıfatın hakikat ve keyfiyet bakımından aynı olmasını gerektirmez. Allah'ın istivâsı O'na layıktır; mahlûkun özelliklerine benzemez.

KİSA ŞERH

Kardeşlerim, burada çok önemli bir yanlış anlamayı düzeltiyoruz. Bazıları şöyle düşünebilir:

“İstivâyı gerçek bir sıfat olarak kabul ederseniz Allah'ı mahlûka benzetmiş olmaz mısınız?”

Cevap: Hayır. Çünkü ispat ile teşbih aynı şey değildir.

1

SIFATI KABUL ETMEK BENZETMEK DEĞİLDİR

Allah Kur'an'da kendisini işiten, gören ve bilen olarak tanıtır. İnsan için de işitmek, görmek ve bilmek ifadeleri kullanılır. Fakat hiç kimse bundan: “Allah'ın işitmesi insanın işitmesiyle aynıdır.” sonucunu çıkaramaz. Aynı ölçü istivâ için de geçerlidir: Sıfatın ispatı vardır; eşitlik ve benzerlik iddiası yoktur.

2

ORTAK İSİM, AYNI HAKİKAT DEMEK DEĞİLDİR

İki şey aynı isimle anılabilir; fakat hakikatleri birbirinden tamamen farklı olabilir. Dünyadaki nimetlerle cennetteki nimetler için de bazı ortak isimler kullanılır. Fakat cennet nimetlerinin hakikati dünyadakilerle aynı değildir. Öyleyse sırf ortak bir kelime kullanılıyor diye: “Hakikatleri aynıdır.” denilemez.

3

TEŞBİH, ALLAH'IN SIFATINI MAHLÛKUN SIFATI GİBİ GÖRMEKTİR

Sorun: “Allah istivâ etmiştir.” demek değildir. Bunu zaten Kur'an haber vermektedir. Sorun: “Allah'ın istivâsı filan mahlûkun istivâsı gibidir.” demektir. Selefin reddettiği şey sıfatın kendisi değil, Allah'ın mahlûka benzetilmesidir.

4

TA'TİL İLE TEŞBİH ARASINDA DOĞRU YOL

Bir tarafta sıfatı reddetmek vardır: “Benzetmeye düşmemek için istivâyı gerçek anlamıyla kabul etmeyelim.” Diğer tarafta ise: “Allah'ın istivâsı mahlûkun istivâsı gibidir.” şeklindeki teşbih vardır. Selefin yolu ikisini de reddeder: Ne ta'til ne teşbih. Doğru ölçü: Sıfatı ispat et → Allah'a layık olduğunu kabul et → benzerlik kurma → keyfiyet belirleme.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

İSPAT

Allah'ın kendisi hakkında bildirdiği sıfatı hak olarak kabul etmektir.

TEŞBİH

Allah'ın sıfatlarını yaratılmışların sıfatlarına benzetmektir.

TA'TİL

Allah'ın naslarda bildirdiği sıfatları reddetmek veya gerçek manalarını işlevsiz hâle getirmektir.

DELİL

Allah Teâlâ buyurur:

“Rahmân Arş'a istivâ etti.” (Tâhâ, 20/5)

“O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, hakkıyla işitendir, görendir.” (Şûrâ, 42/11)

Bu âyet bize iki ölçüyü aynı anda öğretir: “O'nun benzeri hiçbir şey yoktur.” → Teşbihi reddeder. “O, hakkıyla işitendir, görendir.” → Sıfatları ispat eder.

Böylece Kur'an: İspat ile tenzihî birlikte öğretir.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

1. “Sıfatı kabul eden mutlaka teşbihe düşer” düşüncesine: Sıfatı kabul etmek başka, onun mahlûkun sıfatı gibi olduğunu söylemek başkadır.
2. Teşbihten kaçınmak için istivâ sıfatını reddetmeye: Allah'ı tenzih etmenin yolu Allah'ın kendi hakkında bildirdiği sıfatı iptal etmek değildir. Selefin ölçüsü: İspat et → tenzih et → teşbih yapma → keyfiyet belirleme.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

“Rahmân Arş'a istivâ etti.” buyurduğunda bu haberi kabul ederim. Fakat Allah'ın istivâsını insanların oturmasına, yerleşmesine veya herhangi bir mahlûkun özelliğine benzetmem. Sıfatın hak olduğuna iman eder; keyfiyetinin nasıl olduğunu Allah'a bırakırım. Ölçüm: İstivâyı ispat etmek teşbih değildir; teşbih, Allah'ın sıfatını mahlûkun sıfatına benzetmektir.

SIFATLAR ZÂT GİBİDİR: İSPAT BENZERLİK GEREKTİRMEZ

TERCÜME

İbn Teymiyye'nin Hameviyye'de kullandığı en önemli aklı ve ilmi ölçülerden biri şudur:

Allah'ın zâtını kabul etmek, O'nun zâtının mahlûkatın zâtına benzediğini gerektirmediği gibi; Allah'ın sıfatlarını kabul etmek de O'nun sıfatlarının mahlûkatın sıfatlarına benzediğini gerektirmez."

Allah'ın kendisine mahsus bir zâtı olduğu gibi, O'na layık ve kendisine mahsus sıfatları da vardır.

Bu sebeple sıfatları ispat etmek teşbih değildir.

KİSA ŞERH

Kardeşlerim, bu kaide sıfatlar meselesindeki birçok karışıklığı tek başına çözebilecek kadar önemlidir:

"Sıfatlar hakkında söylenecek söz, zât hakkında söylenecek söz gibidir."

Bunu dört adımda anlayalım:

1

ALLAH'IN ZÂTINI KABUL EDİYORUZ

Allah vardır ve O'nun gerçek bir zâtı vardır. Mahlûklar da vardır.

Fakat hiç kimse:

"Hem Allah vardır hem insan vardır; öyleyse ikisinin varlığı aynıdır." diyemez.

Ortak bir kelimenin kullanılması, iki varlığın hakikatının aynı olmasını gerektirmez.

2

AYNI ÖLÇÜ SIFATLARDA DA GEÇERLİDİR

Allah kendisini işiten, gören, bilen ve güçlü olarak tanıtır. İnsan hakkında da işitme, görme ve bilme ifadeleri kullanılabilir. Fakat Allah'ın sıfatları O'nun zâtına layıktır; insanın sıfatları ise insanın yaratılmış tabiatına uygundur.

Dolayısıyla:

İsminde ortaklık → hakikatte eşitlik değildir.

3

ZÂTTA BENZERLİK GEREKMİYORSA SIFATTA DA GEREKMEZ

Bir kimse:

"Allah'ın zâtı vardır; fakat hiçbir mahlûkun zâtına benzemez."

diyebilirse aynı şekilde:

"Allah'ın sıfatları vardır; fakat hiçbir mahlûkun sıfatına benzemez."

de diyebilir.

İbn Teymiyye'nin ortaya koyduğu tutarlılık tam burada görülür.

4

HER SIFAT SAHİBİNE LAYIKTIR

Bir sıfatın hakikati, onu taşıyan varlığa göre değerlendirilir.

Allah'ın ilmi kusursuz ve kuşatıcıdır. İnsanın bilgisi ise sınırlı ve sonradan öğrenilmiştir. Allah'ın işitmesi hiçbir sınıra ve organa muhtaç değildir; insanın işitmesi ise yaratılmış ve sınırlıdır.

Bu sebeple Allah'ın sıfatlarını kabul ederken mahlûkun sıfatını ölçü alıp Allah'ı ona göre tasavvur etmeyiz.

Zâtı ispat et → benzerlik kurma → sıfatları ispat et → benzerlik kurma → keyfiyeti Allah'a bırak.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

ZÂT

Bir varlığın kendisini ifade eder. Allah'ın zâtı gerçektir ve hiçbir mahlûkun zâtına benzemez.

SIFAT

Bir varlık hakkında sabit olan niteliktir. Allah'ın sıfatları O'nun yüceliğine layıktır.

MÜMÂSELET

İki şeyin birbirine denk veya aynı özellikte olmasıdır. Allah için mahlûkatla mümâselet reddedilir.

DELİL

Allah Teâlâ buyurur:

"O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, hakkıyla işitendir, görendir." (Şûrâ, 42/11)

Bu âyet kaidenin iki tarafını birlikte gösterir:

"O'nun benzeri hiçbir şey yoktur."

→ Allah'ın mahlûkata benzerliğini reddeder.

"O, hakkıyla işitendir, görendir."

→ Allah'ın sıfatlarını ispat eder.

Demek ki: Benzerliği reddetmek, sıfatı reddetmeyi gerektirmez.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

1. "Bir sıfat mahlûkta da varsa Allah için kabul edilemez" düşüncesine: Ortak isim, sıfatların hakikat ve keyfiyetinin aynı olmasını gerektirmez.
2. Sıfatları ispat etmeyi teşbih saymaya: Allah'ın zâtını mahlûka benzetmeden kabul ettiğimiz gibi, sıfatlarını da mahlûka benzetmeden kabul ederiz.

Selefin ölçüsü: Zât gerçektir, benzeri yoktur → sıfatlar gerçektir, benzerleri yoktur.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Allah'ın gerçek bir zâtı olduğuna iman ederim; fakat O'nun zâtını hiçbir mahlûka benzetmem.

Aynı şekilde Allah'ın Kur'an ve sahih Sünnette bildirilen gerçek sıfatlarına iman eder; bu sıfatları yaratılmışların sıfatlarına benzetmem.

Allah'ın bildirmedığı keyfiyet hakkında da konuşmam.

Ölçüm: Zât nasıl Allah'a mahsusa, sıfatlar da Allah'a mahsustur; ispat benzerlik gerektirmez.

İLİM, KUDRET, KELÂM VE MEŞİET SIFATLARININ İSPATI

TERCÜME

İbn Teymiyye'nin Hameviyye'de ortaya koyduğu temel ölçülerden biri şudur:

Allah'ın Kur'an ve sahih Sünnette kendisi hakkında bildirdiği sıfatların tamamı aynı temel yöntemle kabul edilir.

Allah'ın ilmi, kudreti, kelâmı ve meşietî gerçek sıfatlardır.

Bunları kabul ederken Allah'ı mahlûkata benzetmeyiz; sıfatların manalarını iptal etmez ve keyfiyetlerinin nasıl olduğunu belirlemeyiz.

KİSA ŞERH

Kardeşlerim, burada sıfatlar konusunda çok önemli bir tutarlılık ölçüsüne geliyoruz.

Bazı sıfatları kabul edip diğerlerini reddetmek yerine şu soruyu soruyoruz:

“Allah bu sıfatı kendisi hakkında bildirmiş mi?”

Bildirmişse onu Allah'a layık şekilde kabul ederiz. Bunu dört sıfat üzerinden anlayalım:

1

ALLAH'IN İLMİ

Allah her şeyi bilir. O'nun bilgisi bizim bilgimiz gibi sonradan öğrenilmiş değildir. İnsan bilmediğini öğrenir, bildiğini unutabilir ve bilgisi sınırlıdır. Allah'ın ilmi ise bütün varlıkları kuşatır.

Allah bilir; fakat O'nun ilmi mahlûkun ilmi gibi değildir.

2

ALLAH'IN KUDRETİ

Allah her şeye gücü yetendir. İnsanda da güç vardır; fakat insanın gücü sınırlı, yaratılmış ve Allah'ın verdiği bir güçtür. Allah'ın kudreti ise O'na layıktır. Dolayısıyla aynı kelimenin insan hakkında da kullanılması demek değildir.

Allah'ın kudreti insanın kudreti gibi değildir.

3

ALLAH'IN KELÂMİ

Allah konuşur ve Kur'an Allah'ın kelâmıdır. Allah Mûsâ ile konuştuğunu açıkça haber vermiştir. Fakat Allah'ın kelâmını insanın konuşmasına benzetmeyiz. Kelâm sıfatını kabul ederiz; nasıl konuştuğu hakkında vahyin bildirmediği bir keyfiyet üretmeyiz. Allah'ın kelâmı mahlûkun konuşması gibi değildir.

4

ALLAH'IN MEŞİETİ

Meşiet, dilemek demektir. Kâinata meydana gelen hiçbir şey Allah'ın meşietinin dışında gerçekleşmez. Fakat bu, insanın iradesinin bulunmadığı anlamına gelmez. Kulun da Allah'ın yarattığı bir iradesi vardır; ancak kulun dilemesi Allah'ın meşietinden bağımsız değildir. Her şey Allah'ın meşietî ile gerçekleşir.

Sıfatı ispat et → manasını kabul et → mahlûka benzetme → keyfiyet belirleme.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

İLİM

Allah'ın olmuş, olmakta olan ve olacak her şeyi eksiksiz bilmesidir.

KUDRET

Allah'ın her şeye gücünün yetmesidir.

MEŞİET

Allah'ın dilemesidir; kâinata meydana gelenler O'nun meşietinin dışında değildir.

DELİL

Allah Teâlâ buyurur:

“Allah'ın her şeyi ilmiyle kuşattığını bilersiniz.”
(Talâk, 65/12)

“Şüphesiz Allah her şeye hakkıyla gücü yetendir.”
(Bakara, 2/20)

“Allah Mûsâ ile gerçekten konuştu.”
(Nisâ, 4/164)

“Âlemlerin Rabbi Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz.”
(Tekvîr, 81/29)

Bu naslar Allah'ın ilim, kudret, kelâm ve meşiet sıfatlarını açıkça ispat eder.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

1. Bazı sıfatları kabul edip aynı yöntemle sabit olan diğer sıfatları reddetmeye: Ölçü kişisel tercih değil, Kur'an ve sahih Sünnettir.
2. Sıfatı kabul etmenin mahlûka benzetmek olduğu düşüncesine: İnsanda ilim, kudret ve irade bulunması, Allah'ın bu sıfatlarının insanın sıfatları gibi olmasını gerektirmez. Selefî ölçüsü: Nas sabitse → sıfatı ispat et → manasını kabul et → temsil yapma → keyfiyet belirleme.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Allah kendisi hakkında bildiğini, güç yetirdiğini, konuştuğunu ve dilediğini haber verdiğinde bunların hepsine iman ederim. Bu sıfatları mahlûkatın sıfatlarıyla ölçmem ve Allah'ın bildirmediği keyfiyetler hakkında konuşmam.

Ölçüm: Allah'ın bütün sıfatları O'na layıktır; ispat ederim, benzetmem ve keyfiyet belirlemem.

RAHMET, RIZA VE GAZAP SIFATLARININ İSPATI

TERCÜME

İbn Teymiyye'nin Hameviyye'de ortaya koyduğu temel yöntem şudur:

Allah'ın kendisi hakkında Kur'an'da ve Resûlullah'ın ﷺ sahih Sünnetinde bildirdiği rahmet, rıza ve gazap gibi sıfatlar hak olarak kabul edilir.

Bu sıfatları mahlûkatın rahmeti, razı olması veya gazabı gibi düşünmeyiz.

Şimdi başka bir sıfat grubuna geçiyoruz: Rahmet → Rıza → Gazap

Buradaki önemli soru şudur: "Neden bazı sıfatları gerçek kabul edip diğerlerini başka manalara çevirelim?"

Allah'ın sıfatları O'nun yüceliğine layıktır.

KİSA ŞERH

Kardeşlerim, önceki derste Allah'ın ilim, kudret, kelâm ve mesîet sıfatlarını gördük.

Şimdi başka bir sıfat grubuna geçiyoruz: Rahmet → Rıza → Gazap

Buradaki önemli soru şudur: "Neden bazı sıfatları gerçek kabul edip diğerlerini başka manalara çevirelim?"

Selefin yöntemi bütün sıfatlarda aynı ölçüyü korumaktır.

1

ALLAH'IN RAHMETİ HAKTIR

Allah kendisini Rahmân ve Rahîm olarak tanıtmıştır. Kur'an'da Allah'ın rahmet ettiği açıkça bildirilir. Bu sebeple Allah'ın rahmeti gerçek bir sıfattır. Fakat Allah'ın rahmetini insanın kalbinde oluşan acıma duygusuna benzetmeyiz. İnsanın rahmeti yaratılmış, değişken ve sınırlıdır. Allah'ın rahmeti ise O'na layıktır.

Allah'ın rahmeti gerçek bir sıfattır; mahlûkun rahmeti gibi değildir.

2

ALLAH'IN RIZASI HAKTIR

Kur'an'da Allah'ın müminlerden razı olduğu bildirilir. Örneğin: "Allah onlardan razı olmuş, onlar da O'ndan razı olmuşlardır." buyrulur. Dolayısıyla Allah'ın rızasını kabul ederiz. Fakat bunun keyfiyetini belirleyip insanın razı oluşuna benzetmeyiz. Rıza haktır; keyfiyeti bize bildirilmemiştir.

Allah'ın rızası gerçek bir sıfattır; mahlûkun razı oluşu gibi değildir.

3

ALLAH'IN GAZABI HAKTIR

Kur'an bazı kimseler hakkında Allah'ın gazabını açıkça bildirir. Mümin bu haberi de diğer sıfat nasları gibi kabul eder. Fakat Allah'ın gazabını insanın öfkelenmesi sırasında meydana gelen bedensel ve psikolojik değişikliklere benzetmeyiz. Çünkü Allah: "O'nun benzeri hiçbir şey yoktur." buyurmuştur.

Allah'ın gazabı gerçek bir sıfattır; mahlûkun öfkesi gibi değildir.

4

SIFATLARI SADECE SONUÇLARINA İNDİRGEYİZ

Rahmeti yalnız "nimet vermek" rızayı yalnız "sevap vermek" gazabı da yalnız "azap etmek" şeklinde açıklayıp sıfatın kendisini ortadan kaldırmak Selefin yöntemi değildir. Nimet ve sevap rahmet ve rızanın eserlerinden, azap ise gazabın sonuçlarından olabilir. Fakat sonuç ile sıfat aynı şey değildir. Örneğin: Allah gazap eder ve gazabının sonucu olarak cezalandırabilir.

Netice sıfattan farklıdır; sonuçla sıfat aynı değildir.

Rahmeti ispat et → rızayı ispat et → gazabı ispat et → mahlûka benzetme → keyfiyet belirleme.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

RAHMET

Allah'ın kendisi hakkında bildirdiği gerçek bir sıfattır; O'nun yüceliğine layıktır.

RIZA

Allah'ın sevdiği ve kabul ettiği kullarından ve amellerden razı olmasıdır.

GAZAP

Allah'ın kendisi hakkında bildirdiği gerçek bir sıfattır; mahlûkun öfkesi gibi değildir.

DELİL

Allah Teâlâ rahmeti hakkında buyurur:

"Rabbınız kendi üzerine rahmeti yazmıştır." (En'âm, 6/54)

Rızası hakkında buyurur:

"Allah onlardan razı olmuş, onlar da O'ndan razı olmuşlardır." (Beyyine, 98/8)

Gazabı hakkında buyurur:

"Allah onlara gazap etmiş, onları lanetlemiş ve onlar için cehennemi hazırlamıştır." (Fetih, 48/6)

Bu naslar: Rahmet → Rıza → Gazap sıfatlarını açıkça Allah'a nispet etmektedir.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

1. Rahmet, rıza ve gazabı yalnızca meydana getirdikleri sonuçlarla açıklayıp sıfatları ortadan kaldırmaya: Nimet, sevap ve ceza sıfatların eserleri olabilir; sıfatın kendisiyle sonucu aynı değildir.
2. Bu sıfatları kabul etmenin Allah'ı insana benzetmek olduğu düşüncesine: Ortak isim, hakikat ve keyfiyette eşitlik gerektirmez.

Selefin ölçüsü: Nas sabitse → sıfatı kabul et → manasını iptal etme → mahlûka benzetme → keyfiyet belirleme.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Allah kendisi hakkında rahmet ettiğini, razı olduğunu ve gazap ettiğini bildirdiğinde bunların hepsine iman ederim.

Bu sıfatları yalnız sonuçlarına indirgemem; aynı zamanda onları insanın duyguları gibi tasavvur etmem.

Allah'ın bildirdiğini ispat eder, benzetmeden tenzih ederim.

Ölçüm: Rahmet, rıza ve gazap haktır; Allah'a layıktır, mahlûkatın sıfatlarına benzemez.

VECH, İKİ EL VE İKİ GÖZ HAKKINDAKİ NASLARIN YÖNTEMİ

TERCÜME

İbn Teymiyye'nin Hameviyye'de ortaya koyduğu sıfat menheci, vech, iki el ve iki göz hakkında gelen naslarda da aynıdır.

Allah'ın Kur'an ve sahih Sünnette kendisi hakkında bildirdiği bu sıfatlar hak olarak kabul edilir; mahlûkatın sıfatlarına benzetilmez, keyfiyetleri belirlenmez ve nasların manaları iptal edilmez.

Allah'ın sıfatları O'nun yüceliğine ve kemâline layıktır.

KISA ŞERH

Kardeşlerim, burada sıfatlar konusunda öğrendiğimiz temel kaideyi çok açık biçimde uygulayacağız:

"İspat var → temsil yok. Mana var → keyfiyet iddiası yok."

Bunu üç sıfat üzerinden anlayalım.

1

ALLAH'IN VECHİ HAKTIR

Allah Teâlâ Kur'an'da kendi vechinden söz eder:

"Celâl ve ikram sahibi
Rabbînin vechi bâkî kalacaktır."
(Rahmân, 55/27)

Bu sebeple vech sıfatını kabul ederiz.
Fakat Allah'ın vechini mahlûkatın yüzü gibi düşünmeyiz.
Nas bize sıfatı bildirir;
fakat onun nasıl olduğunu bildirmez.
Dolayısıyla sıfatı ispat eder,
keyfiyet tasarlamayız.

Allah'ın vechi gerçek bir sıfattır;
mahlûkatın yüzü gibi değildir.

2

ALLAH'IN İKİ ELİ HAKTIR

Allah Teâlâ İblîs'e hitaben:

"İki elimle yarattığıma secde
etmekten seni alıkoyan nedir?"
(Sâd, 38/75)

buyurur.

Selefin yönteminde bu nas kabul edilir.

Fakat Allah'ın iki elini insanın elleri
gibi düşünmek doğru değildir.

Çünkü Allah:

"O'nun benzeri hiçbir şey yoktur."
buyurmuştur.

Buradaki denge çok önemlidir:

Eli reddetmeyiz →
mahlûkun eli gibi düşünmeyiz.

Allah'ın iki eli gerçek bir sıfattır;
yaratılmışların ellerine benzemez.

3

ALLAH'IN İKİ GÖZÜ HAKTIR

Sahi Sünnette Decâl hakkında
Resûlullah ﷺ:

"Şüphesiz Rabbînin
tek gözlü değildir."
(Buhârî, 7431; Müslim, 2937)

buyurmuştur.

Ehl-i Sünnet âlimleri, Kur'an ve sahih
Sünnetteki göz naslarını birlikte
değerlendirerek Allah için iki gözü
ispat etmişlerdir.

Fakat yine aynı temel kaide geçerlidir:
Allah'ın gözleri hiçbir mahlûkun
gözlerine benzemez.
Nasın bildirdiğine iman eder,
keyfiyetini Allah'a bırakır.

Allah'ın iki gözü gerçek bir sıfattır;
keyfiyeti bilinmez, mahlûka benzemez.

4 NEDEN BU SIFATLARI BAŞKA MANALARA ÇEVİRMİYORUZ?

Çünkü daha önce öğrendiğimiz ölçü bütün sıfatlarda aynıdır. Allah'ın ilmini, kudretini, iştirakini ve görmesini gerçek sıfatlar olarak kabul edip sonra vech, iki el ve iki göz hakkındaki açık nasların manalarını sırf mahlûkatta da benzer kelimeler kullanılıyor diye iptal etmek tutarlı bir yöntem değildir. Ortak kelime, ortak keyfiyet anlamına gelmez.

İnsan bilir; Allah da bilir. Fakat Allah'ın ilmi insanın ilmi gibi değildir. Aynı şekilde Allah'ın sıfatları vardır; fakat mahlûkatın sıfatları gibi değildir. İşte ölçü: Nası kabul et → sıfatı ispat et → benzetme yapma → keyfiyet belirleme.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

VECH

Allah'ın Kur'an'da kendisi hakkında
bildirdiği gerçek bir sıfattır;
mahlûkatın yüzüne benzemez.

İKİ EL

Allah'ın kendisi hakkında
naslarda bildirdiği gerçek sıfattır;
yaratılmışların ellerine benzemez.

İKİ GÖZ

Ehl-i Sünnetin sahih nasları birlikte
değerlendirerek Allah için ispat ettiği
sıfattır; keyfiyeti bilinmez.

DELİL

Allah Teâlâ vech hakkında buyurur:

"Celâl ve ikram sahibi
Rabbînin vechi bâkî kalacaktır."
(Rahmân, 55/27)

İki el hakkında buyurur:

"İki elimle yarattığıma
secde etmekten seni
alıkoyan nedir?"
(Sâd, 38/75)

Göz hakkında buyurur:

"Gözlerimizin önünde
gemi yapı."
(Hüd, 11/37)

Genel ilke olarak buyurur:

"O'nun benzeri hiçbir şey yoktur.
O, hakıyla iştirakdir, görürdür."
(Şûrâ, 42/11)

NEYE REDDİYE VERİYOR?

1. Bu sıfatları kabul etmenin Allah'ı mahlûka benzetmek olduğu düşüncesine: İspat başka, temsil başkadır. Sıfat kabul edilir; benzerlik reddedilir.
2. Teşbihten kaçınmak amacıyla nasların manalarını ortadan kaldırmaya: Allah'ı tenzih etmenin yolu, Allah'ın kendisi hakkında bildirdiği sıfatları reddetmek değildir.

Selefin ölçüsü: İspat et → tenzih et → temsil yapma → keyfiyet belirleme.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Allah'ın vechi, iki eli ve iki gözü hakkında sahih naslar geldiğinde, nasların bildirdiğine iman ederim.

Bunları insanın yüzü, elleri veya gözleri gibi tasavvur etmem; şekil ve keyfiyet belirlemem.

Aynı zamanda benzetme korkusuyla Allah'ın bildirdiği sıfatları da reddetmem.

Ölçüm: Sıfat haktır; benzerlik yoktur, keyfiyet bize bildirilmemiştir.

43. METİN

BAZI SIFATLARI KABUL EDİP BAZILARINI REDDETMEİNİN TUTARSIZLIĞI

TERCÜME

İbn Teymiyye'nin Hameviyye'de kullandığı güçlü ilmi ölçülerden biri şudur:

Allah'ın bazı sıfatlarını kabul edip, aynı tür naslarla sabit olan diğer sıfatlarını sırf mahlûkatta da benzer isimler bulunduğu gerekçesiyle reddetmek tutarlı değildir.

İlim, kudret, işitme ve görme Allah için gerçek sıfatlar olarak kabul ediliyorsa; rahmet, rıza, gazap, istivâ ve diğer sahih naslarla sabit sıfatlarda da aynı temel yöntem uygulanmalıdır.

Ölçü sifata göre değişmez: İspat edilir → benzetilmez → keyfiyet belirlenmez.

KİSA ŞERH

Kardeşlerim, burada İbn Teymiyye muhatabına çok önemli bir tutarlılık sorusu yönelir:

"Bir sıfatı hangi ölçüyle kabul ediyor, diğerini hangi ölçüyle reddediyorsun?"

Bunu dört adımda anlayalım:

1

İLİM VE KUDRETİ
NEDEN KABUL EDİYORSUN?

Allah'ın bildiğini ve güç yetirdiğini Kur'an açıkça haber verir. İnsan da bilir ve belirli bir güce sahiptir.

Fakat bundan:

"Allah'ın ilmi insanın ilmi gibidir." sonucu çıkarılmaz.

Doğru cevap şudur:

Allah'ın ilmi Allah'a, insanın ilmi insana layıktır.

Aynı şey kudret için de geçerlidir.

2

AYNI KAİDE DİĞER
SIFATLARDA NEDEN
UYGULANMASIN?

Allah'ın ilmini kabul ederken: "İnsanda da ilim var; o hâlde Allah için ilim diyemeyiz." demiyorsak;

Allah'ın başka bir sıfat hakkında da sırf aynı kelime mahlûk için kullanılıyor diye: "Bunu Allah için kabul edemeyiz." demek tutarlı değildir.

Aynı ölçü bütün sıfatlarda korunmalıdır: Ortak isim → aynı hakikat demek değildir.

3

BENZETME KORKUSU
SIFATI REDDETMEYİ
GEREKTİRMEZ

Bir sıfatı kabul ettiğimizde iki ayrı meseleyi birbirinden ayırırız:

Sıfatın varlığı
ve
sıfatın keyfiyeti.

Vahiy bize sıfatın varlığını bildirir. Fakat keyfiyetini bildirmemişse:

Sıfatı kabul eder,

"nasıl?" sorusunda dururuz.

Benzetmeden kurtulmanın yolu sıfatı reddetmek değil,

Allah'ı mahlûka benzetmemektir.

4

TEK ÖLÇÜ BÜTÜN
SIFATLARDA UYGULANIR

Allah'ın ilmi → kudreti → işitmesi → görmesi → rahmeti → rızası → gazabı → istivâsı hakkında gelen nasları değerlendirirken birbirinden farklı temel kuralları üretmeyiz.

Soru her defasında aynıdır:

"Bu sıfat Kur'an veya sahih Sünnetle sabit mi?"

Sabitse:

Kabul et → manasını iptal etme → mahlûka benzetme → keyfiyet belirleme.

İşte sıfatlar konusunda ilmi tutarlılık budur.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

TUTARLILIK

Aynı tür meselelerde aynı ilmi ölçüyü uygulamaktır.

İSPAT

Allah'ın kendisi hakkında bildirdiği sıfatı hak olarak kabul etmektir.

TA'TİL

Naslarda bildirilen sıfatları reddetmek veya manalarını işlevsiz hâle getirmektir.

DELİL

Allah Teâlâ buyurur:

"O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, hakkıyla işitendir, görendir."
(Şürâ, 42/11)

Bu âyet sıfatlar konusunda iki ölçüyü aynı anda verir:

"O'nun benzeri hiçbir şey yoktur."
→ Benzetme reddedilir.

"O, hakkıyla işitendir, görendir."
→ Sıfatlar ispat edilir.

Dolayısıyla: Tenzih, sıfatları reddetmek değildir; ispat da teşbih değildir.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

1. Bazı sıfatları gerçek kabul edip diğerlerini mecaz veya yalnız sonuçları olarak açıklamaya: Aynı delil ve dil ölçüsüyle sabit olan sıfatlarda aynı yöntem uygulanmalıdır.
2. "Mahlûkta da bu sıfatın adı var" diyerek bazı sıfatları reddetmeye: Bu gerekçe doğru olsaydı ilim, kudret, işitme ve görme gibi kabul edilen sıfatların da reddedilmesi gerekirdi.

Selefin ölçüsü: Nas sabit mi? → evet → sıfatı ispat et → tenzih et → keyfiyet belirleme.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Allah'ın sıfatları arasında kendi aklıma göre: "Bunu kabul ederim, bunu kabul etmem." diye ayırım yapmam. Kur'an ve sahih Sünnetle sabit olan sıfatların tamamında aynı ölçüyü uygulamam.

Allah'ın bildirdiğini kabul eder; O'nu mahlûkata benzetmez ve bildirilmemiş keyfiyet hakkında konuşmam.

Ölçüm: Bütün sıfatlarda tek kaide → ispat vardır, teşbih yoktur; mana vardır, keyfiyet belirlenmez.

ALLAH'IN NÜZÜLÜ HAKKINDAKİ HADİSLERİN ANLAŞILMASI

TERCÜME

İbn Teymiyye'nin Hameviyye'de uyguladığı sıfat menheci, Allah'ın nüzülü hakkında sahih olarak gelen hadislerde de aynıdır. Resûlullah ﷺ şöyle haber vermiştir:

“Rabbimiz Tebâreke ve Teâlâ, her gece gecenin son üçte biri kaldığında dünya semâsına iner...”

Selefin yöntemi: Hadisi tasdik etmek, nüzülü Allah'a layık bir sıfat olarak kabul etmek; fakat onu mahlûkâtın inişine benzetmemek ve “nasıl?” diye keyfiyet belirlememektir.

KISA ŞERH

Kardeşlerim, nüzül hadisi sıfatlar bahsindeki temel kaidelerimizi uygulayabileceğimiz çok açık örneklerden biridir. Önce şu ayrımı yapalım: “Hadis ne söylüyor?” başka, “Bu nasıl oluyor?” başka bir sorudur.

1

NÜZÜL HADİSİ SAHİHTİR

Nüzül hadisi Ebû Hureyre'den nakdedilmiş ve Buhârî ile Müslim'de rivayet edilmiştir.

Resûlullah ﷺ Rabbimizin her gece, gecenin son üçte biri kaldığında dünya semâsına nüzül ettiğini haber vermiştir.

Dolayısıyla mesele önce:

“Bu haber sahih mi?” sorusuyla başlar.

Cevap: Evet, sahihtir.

Nüzül hadisi Buhârî ve Müslim'de sahih olarak rivayet edilmiştir.

2

NÜZÜLÜN MANASI KABUL EDİLİR

Hadiste nüzül, yani inme ifadesi kullanılmıştır.

Selefin yolu bu ifadeyi okuyup:

“Bunun hiçbir anlaşılır manası yoktur.” demek değildir.

Hadisin bildirdiği nüzûle iman edilir.

Fakat burada hemen üçüncü ölçü devreye girer.

Nüzül hakır; nassın bildirdiği manası kabul edilir.

3

ALLAH'IN NÜZÜLÜ MAHLÜKUN İNİŞİ GİBİ DEĞİLDİR

İnsan bir yerden başka bir yere indiğinde onun hareketi yaratılmış bedeninin özelliklerine bağlıdır.

Allah'ın nüzûlünü buna kıyaslayamayız.

Çünkü Allah:

“O'nun benzeri hiçbir şey yoktur.” buyurmuştur.

Nüzülü kabul etmek başka, Allah'ın nüzûlünü mahlûkun inışı gibi tasavvur etmek başkadır.

Allah'ın nüzûlü, hiçbir mahlûkun inışı gibi değildir.

4

“NASIL İNİYOR?” DİYE KEYFİYET ÜRETİLMEZ

Dünyanın farklı bölgelerinde gecenin son üçte biri farklı zamanlarda gerçekleşebilir.

Buradan hareketle:

“Öyleyse nüzül nasıl gerçekleşiyor?”

diye Allah'ın sıfatını mahlûkâtın zaman ve hareket ölçülerine göre çözmeye çalışmayız. Çünkü biz Allah'ın fiilinin keyfiyetini kuşatamayız. Sahih haber bize neyi bildirmişse orada dururuz.

Nüzül hakır; keyfiyeti bilinmez ve sorulmaz.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

NÜZÜL

Inmek demektir. Sahih hadiste Allah hakkında bildirilen fiili sıfatlardan biridir.

FİİLİ SIFAT

Allah'ın dilemesine bağlı olarak gerçekleşen ve naslarda kendisine nispet edilen fiillerdir.

KEYFİYET

Bir şeyin nasıl gerçekleştiğidir. Allah'ın nüzûlünün keyfiyeti bize bildirilmemiştir.

DELİL

Resûlullah ﷺ buyurmuştur:

“Rabbimiz Tebâreke ve Teâlâ her gece, gecenin son üçte biri kaldığında dünya semâsına iner ve:

‘Bana dua eden yok mu, ona cevap vereyim? Benden isteyen yok mu, ona vereyim?

Benden bağışlanma dileyen yok mu, onu bağışlayayım?’ buyurur.”

(Buhârî, 1145; Müslim, 758)

Bu hadis müttefekun aleyhtir. Hadis Allah'ın nüzûlünü bildirir; fakat nüzûlün keyfiyetini açıklamaz.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

1. Nüzülü kabul etmenin Allah'ı mahlûka benzetmek olduğu düşüncesine: Bir fiili ispat etmek, onun mahlûkun fiiliyle aynı olduğunu söylemek değildir.
2. “Nasıl gerçekleşiyor?” sorusuna cevap veremediğimiz için sahih hadisi reddetmeye: Bir şeyin varlığını bilmek için onun keyfiyetini bütünüyle bilmek gerekmez.

Selefin ölçüsü: Hadis sahih mi? → evet → haberi kabul et → nüzülü ispat et → temsil yapma → keyfiyet belirleme.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Resûlullah'tan ﷺ sahih olarak gelen nüzül hadisini kabul ederim.

Allah'ın nüzûlünün hak olduğuna iman eder; fakat bunu insanın veya herhangi bir mahlûkun inişine benzetmem.

“Nasıl iner?” diye Allah'ın bildirmedığı bir şekil ve keyfiyet de tasarlamam.

Ölçüm: Nüzül hakır; keyfiyeti bilinmez ve Allah'ın nüzûlü hiçbir mahlûkun nüzûlüne benzemez.

ALLAH'IN MAİYYETİ “O SİZİNLE BERABERDİR” NASLARI

METİN

Allah Teâlâ, kullarının kendisiyle beraber olduğunu haber vermektedir. Bu beraberlik, O'nun ilmi, görmesi ve işitmesiyle beraberdir. O, kullarını kuşatmıştır. O'nun, her şeyi bilmesi, her şeyi görmesi ve her şeyi işitmesi sebebiyle, kullar nerede olurlarsa olsunlar O'nun bilgisi, görmesi ve işitmesi onlarıdır.

TERCÜME

Allah, kullarının her durumda kendisiyle beraber olduğunu bildirmektedir. Bu, O'nun ilmi, görmesi ve işitmesiyle bir beraberdir. O, her şeyi kuşatmıştır. Kullar nerede olursa olsun O'nun bilgisi, görmesi ve işitmesi onları kuşatır.

KISA ŞERH

Allah'ın maiyyeti, O'nun zatının mahlûkatla karışması veya onlarla aynı mekânda bulunması anlamına gelmez. Allah Teâlâ, yaratılmışların üstündedir. Ancak O, her şeyi ilmî, görmesi ve işitmesiyle kuşatmıştır. Bu sebeple kullar, nerede olurlarsa olsun O'nun bilgisi, görmesi ve işitmesi onlarla beraberdir. Allah'ın maiyyeti, ulûhiyetine yaraşır bir beraberliktir; mahlûkatın beraberliği gibi değildir.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

- 1 **Genel maiyyet:** Allah'ın her şeyi ilmi, görmesi ve işitmesiyle kuşatmasıdır. Tüm yaratılmışları kapsar.
- 2 **Özel maiyyet:** İtaat eden müminlerle yardım, destek ve bereketiyle beraberdir.
- 3 **Mekânsal beraberlik değildir:** Allah'ın zatı mahlûkatla karışmaz, onlarla aynı yerde bulunmaz. Allah yaratılmışların üstündedir.

DELİL

- 1 “Nerede olursanız olun O sizinle beraberdir. Allah yaptıklarınızı görmektedir.” (Hadîd, 57/4)
- 2 “Şüphesiz ben sizinle beraberim; işitir ve görürüm.” (Tâhâ, 20/46)
- 3 “Üzülme! Şüphesiz Allah bizimle beraberdir.” (Tevbe, 9/40)

NEYE REDDİYE VERİYOR?

Allah'ın maiyyetini, O'nun zatının mahlûkatla karışması, her yerde bulunması veya O'nun yaratılmışların içinde olduğu şeklinde anlayan görüşlere reddiye verir. Cismin her yerde bulunabileceğini savunan felsefî ve kelâmî yaklaşımları reddeder.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Allah'ın maiyyetini, Kur'an ve sahih Sünnet'in bildirdiği şekilde anlar. Allah'ın her an kendisini gördüğünü, işittiğini ve bildiğini bilerek yaşar. Gizlide ve açıkta O'na karşı sorumluluk bilinciyle hareket eder, bu inançla takva üzere olur.

MAİYYET ALLAH'IN ULÜVVÜYLE ÇELİŞMEZ

TERCÜME

İbn Teymiyye, Hameviyye'de Allah'ın kullarıyla beraber olmasını bildiren nasların, O'nun mahlûkatının üzerinde olduğunu bildiren naslarla çelişmediğini açıklar. Allah hem yücedir, Arş'ın üzerindedir; hem de kullarını ilmiyle kuşatır, onları görür ve işitir. Maiyyet, Allah'ın zâtının mahlûkatın içinde olması demek değildir. Ulüvvü inkâr etmeyi gerektirmez. Her iki nas grubu da haktır, birlikte kabul edilir.

KİSA ŞERH

Kardeşlerim, bazı kimseler "O sizinle beraberdir." âyetini delil alarak Allah'ın her yerde olduğunu iddia eder ve O'nun semâda, Arş'ın üzerinde olduğunu bildiren nasları ya reddeder ya da tevîl eder. İbn Teymiyye bu tutumun büyük bir tutarsızlık olduğunu gösterir. Çünkü vahiyde hem ulüvvü hem maiyyet birlikte bildirilmiştir. Bunlar çelişen değil, birbirini tamamlayan gerçektir.

1

HER İKİ NAS GRUBU DA HAKTIR

Kur'an ve sahih Sünnette Allah'ın semâda, Arş'ın üzerinde olduğu açıkça bildirilmiştir. Aynı zamanda Allah'ın kullarına beraber olduğunu bildiren naslar da sahihtir. Müslüman, bu iki nas grubundan birini kabul edip diğerini reddedemez. Her ikisi de hakır ve birlikte iman edilir.

Ulüvvü ve maiyyet Kur'an ve Sünnette sabittir.

2

MAİYYET İLMİ, GÖRMESİ VE İŞİTMESİYLE BERABERLİKTİR

"O sizinle beraberdir." âyetinin bağlamı, Allah'ın her şeyi bildiğini, gördüğünü ve işittiğini göstermektedir. Bu beraberlik, Allah'ın zâtının mahlûkatın içine karışması demek değildir. Allah kullarını ilmiyle kuşatır, hiçbir hâlleri O'na gizli kalmaz.

Maiyyet, ilim, görme ve işitme ile beraberliktir.

3

ULÜVVÜ MAİYYETİ ORTADAN KALDIRMAZ

Allah'ın yüceliği ve Arş'ın üzerinde olması, O'nun kullarını bilmesine, görmesine ve işitmesine engel değildir. Bilakis, O'nun yüceliği ve kemâli bunu gerektirir. Zâtı yüce, ilmi her şeyi kuşatandır. Mahlûkatın sınırlı mekân ve zamanı O'na benzemez.

Allah yücedir; fakat kullarını bilmesi, görmesi ve işitmesi bundan etkilenmez.

4

ZÂTİ BERABERLİK İDDİASI BÜYÜK BİR HATADIR

Allah'ın her yerde zâtıyla bulunduğunu söylemek:

- Allah'ı mahlûkata benzetmektir.
- Onu mekânla sınırlamaktır.
- Arş ve semâ anlamını ortadan kaldırmaktır.
- Selefın, sahâbenin ve ehl-i sünnet âlimlerinin yoluna aykındır.

Vahyin tamamına bağlı kalmak gerekir; akli çıkarımlar nasların önüne geçirilmemelidir.

Allah'ın zâtı her yerde değildir; O, Arş'ın üzerindedir.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

ULÜVVÜ

Allah'ın mahlûkatının üzerinde, Arş'ın üzerinde olmasıdır.

MAİYYET

Allah'ın kullarıyla beraber olduğunu bildirmesidir; ilim, görme, işitme ve desteği içerir.

TEŞBİH

Allah'ı mahlûkata benzetmektir; maiyyeti zâtî beraberlik şeklinde anlamak bu hataya girer.

DELİL

Allah Teâlâ buyurur:

"Rahmân, Arş'a istivâ etmiştir."
(Tâhâ, 20/5)

Allah Teâlâ buyurur:

"Nerede olursanız olun
O sizinle beraberdir.
Allah yaptıklarınızı görmektedir."
(Hadid, 57/4)

Allah Teâlâ buyurur:

"Göklerde ve yerde olanları bilir,
yere gireni ve yerden çıkanı, gökten
ineni ve göğe yükseleni bilir."
(Hadid, 57/4)

NEYE REDDİYE VERİYOR?

1. Maiyyet naslarının, Allah'ın her yerde zâtıyla bulunduğuna delil olduğu düşüncesine: Bu anlayış, ulüvvü bildiren naslarla çelişir ve teşbihe yol açar.
2. Ulüvvü kabul etmenin, maiyyeti inkâr etmeyi gerektirdiği iddiasına: Her iki nas grubu da hakır, birlikte iman edilir.

Selefin ölçüsü: Nasları birlikte kabul et → ulüvvüyü ispat et → maiyyeti ispat et → teşbih yapma → keyfiyet belirleme.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Allah'ın Arş'ın üzerinde olduğuna iman ederim. Aynı zamanda O'nun benimle beraber olduğunu da bilirim. Bu beraberliğin, Allah'ın beni görmesi, işitmesi, bilmesi ve dilediği kullarına yardım etmesi anlamına geldiğine inanırım. Allah'ı zâtıyla her yerde bulunan bir varlık olarak tasavvur etmem; O'nu mahlûkata benzetmem. Ölçüm: Allah yücedir ve Arş'ın üzerindedir; kullarını ilmiyle kuşatır, görür, işitir ve dilediği kullarına yakındır.

“ALLAH SEMÂDADIR” İFADESİ NASIL ANLAŞILIR?

TERCÜME

İbn Teymiyye, Hameviyye’de “Allah semâdadır” şeklindeki nasları, Allah’ın ulûvvünü bildiren diğer Kur’an ve Sünnet delilleriyle birlikte ele alır. Buradaki temel ölçü şudur:

“Semâda” ifadesi, Allah’ın yaratılmış göğün içinde bulunduğu veya göğün O’nu kuşattığı anlamına gelmez.

Allah mahlûkatının üzerindedir, Arş’ın üzerindedir ve hiçbir mahlûk O’nu kuşatamaz.

KİSA ŞERH

Kardeşlerim, burada özellikle “semâ” kelimesini doğru anlamamız gerekiyor. Bir kimse: “Allah semâdadır.” ifadesini duyunca: “Demek ki Allah yaratılmış göğün içerisinde bulunuyor.” diye düşünebilir. İbn Teymiyye’nin açıklaması bu yanlış anlamayı ortadan kaldırır.

1

“SEMÂ” KELİMESİ NE DEMEKTİR?

Arapçada semâ, bağlama göre gök anlamında kullanılabildiği gibi yukarı, yükseklik ve üst taraf anlamlarında da kullanılır.

Kur’an Allah’ın mahlûkatının üzerinde olduğunu, bazı şeylerin O’na yükseldiğini ve Arş’a istivâ ettiğini bildirir.

Bu sebeple naslar, aynı konudaki diğer delillerle birlikte değerlendirilir.

Semâ, her zaman “içinde bulunma” anlamına gelmez.

2

“SEMÂDA” DEMEK “GÖĞÜN İÇİNDE” DEMEK DEĞİLDİR

Allah gökleri yaratmıştır. Yaratanın, yarattığı gök tarafından kuşatıldığını söylemek Selefın ulûvv anlayışı değildir.

Dolayısıyla “Allah semâdadır.” ifadesi, “Allah yaratılmış göğün içindedir.” şeklinde anlaşılmaz.

Burada kastedilen ulûvv ve fevkiyyet, yani Allah’ın mahlûkatının üzerinde oluşudur.

Semâda = yukarıdadır, mahlûkatının üzerindedir.

3

ALLAH’I HİÇBİR MAHLÛK KUŞATAMAZ

Arş da semâ da Allah’ın mahlûkudur.

Allah bunlara muhtaç değildir. Bütün yaratılmışlar Allah’a muhtaçtır; Allah ise bütün âlemlerden müstâğnîdir.

Bu sebeple Allah’ın ulûvvünü kabul ederken: “Bir mekân Allah’ı içine aldı.” şeklinde bir tasavvur oluşturmayız.

Çünkü bu, Allah’ın yüceliğine uygun değildir.

Hiçbir yaratılmış varlık Allah’ı kuşatamaz.

4

CÂRİYE HADİSİ DE BU BÜTÜNLÜKTE ANLAŞILIR

Resûlullah ﷺ câriyeye: “Allah nerede?” diye sordu. O: “Semâda.” dedi.

Resûlullah ﷺ onun bu cevabını reddetmedi ve: “Onu âzat et; çünkü o mümindir.” buyurdu. (Müslim, 537)

Bu hadis, Allah’ın ulûvvünü bildiren diğer naslarla birlikte anlaşılır. Cârîyenin sözü; Allah’ın yaratılmış göğün içine yerleştiği anlamında değil; Allah’ın ulûvvünü ikrar bağlamında değerlendirilir.

Cârîyenin cevabı, ulûvvü ikrar etmektedir.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

SEMÂ

Bağlama göre gök veya yukarı/yükseklik manasında kullanılan bir kelimedir.

FEVKİYYET

Üste ve yukarıda olma manasını ifade eder; ulûvv naslarıyla bağlantılıdır.

İHÂTA

Bir şeyi kuşatmak demektir. Hiçbir yaratılmış varlık Allah’ı kuşatamaz.

DELİL

Allah Teâlâ buyurur:

“Gökte olanın sizi yere geçirmesinden emin mi oldunuz?” (Mülk, 67/16)

Allah Teâlâ buyurur:

“Üstlerindeki Rablerinden korkarlar.” (Nahl, 16/50)

Allah Teâlâ buyurur:

“Rahmân Arş’a istivâ etti.” (Tâhâ, 20/5)

Resûlullah ﷺ buyurmuştur:

“Allah nerede?” dedi. O: “Semâda.” dedi. “Onu âzat et; çünkü o mümindir.” (Müslim, 537)

Bu deliller birlikte ele alındığında Allah’ın ulûvvünü bildirir; Allah’ın yaratılmış gök tarafından kuşatıldığını bildirmez.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

- “Allah semâdadır” sözünü, Allah’ın yaratılmış göğün içerisinde bulunduğu şeklinde anlamaya; Semâ Allah’ın mahlûkudur; Allah’ı kuşatamaz.
- Yanlış mekân tasavvurundan kaçınmak için ulûvv naslarını reddetmeye; Çözüm nasları iptal etmek değil, nasları birbirleriyle birlikte ve Allah’a layık biçimde anlamaktır.

Selefın ölçüsü: Ulûvvü ispat et → semâyı Allah’ı kuşatan bir mekân sayma → mahlûka benzetme → keyfiyet belirleme.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Kur’an ve sahîh Sünnette Allah’ın ulûvvünü bildiren naslara iman ederim. “Allah semâdadır” ifadesini, Allah’ın yaratılmış göğün içine girdiği şeklinde anlamam. Allah’ın mahlûkatının üzerinde olduğuna; Arş’ın, semânın ve bütün âlemlerin O’nun yaratmasıyla var olduğuna ve O’na muhtaç olduğuna iman ederim. Allah’ı hiçbir mahlûk kuşatmadığını ve O’nun sıfatlarının keyfiyetini bilemeyeceğini kabul ederim.

Ölçüm: Allah mahlûkatının üzerindedir; semâ O’nu kuşatmaz, O hiçbir mahlûka muhtaç değildir.

HAMEVİYYE’NİN SON ÖLÇÜSÜ: ALLAH’IN SIFATLARI HAKTIR, MAHLÜKATIN SIFATLARINA BENZEMEZ

TERCÜME

El-Hameviyye el-Kübrâ boyunca İbn Teymiyye’nin ortaya koyduğu sıfat menhecinin özü şu temel ölçüde toplanabilir:

Allah’ı, kendisini Kitabında vasıflandırdığı ve Resûlullah’ın ﷺ O’nu sahih Sünnette vasıflandırdığı şekilde tanırız.

Allah’ın isim ve sıfatlarını: tahrif etmeden, ta’til etmeden, keyfiyet belirlemeden ve mahlûkata benzetmeden kabul ederiz.

Allah’ın sıfatları gerçektir; fakat: “O’nun benzeri hiçbir şey yoktur.”

KİSA ŞERH

Kardeşlerim, 48 ders boyunca öğrendiğimiz meselelerin tamamını şimdi tek bir ölçüde birleştiriyoruz.

Allah hakkında konuşurken başlangıç noktamız: Hayalimiz değil → felsefemiz değil → şahıslarımız değil → vahiydir.

Bu seri, Allah’ı doğru tanımak, O’na layık bir şekilde iman etmek ve sıfatlar konusunda selevin yolunu anlamak içindir.

1

ALLAH KENDİSİNİ BİZDEN DAHA İYİ BİLİR

Allah hakkında en doğru bilgi Allah’ın bildirdiği bilgidir. Kur’an’da Allah kendisini işiten, gören, bilen, güçlü, rahmet eden, razı olan, gazap eden olarak tanıtmış; ulûvîvünü ve Arş’a istivâsını bildirmiştir.

Müslümanın görevi Allah’ın haber verdiğini tasdik etmektir.

Allah’ı kendi zannımızla değil, vahiy ile tanırız.

2

RESÛLULLAH ﷺ RABBİNİ TANITMIŞTIR

Allah’ın sıfatları dinin en büyük meselelerindendir. Resûlullah ﷺ Rabbinden aldığı vahyi ümmete açıklamış ve Allah hakkında sahih bilgiler vermiştir. Bu sebeple sahih Sünnet akîdenin asli kaynaklarındandır.

Sahihi hadis, surf bizim zihnimize yabancı geldiği için reddedilmez.

Resûlullah ﷺ vahyi açıklar, biz de tasdik ederiz.

3

İSPAT İLE TENZİH BİRLİKTE KORUNUR

Yalnız “Allah hiçbir şeye benzemez.” deyip sıfatları ortadan kaldırmayız. Yalnız sıfatları ispat edip Allah’ı mahlûkata da benzetmeyiz. Kur’an iki tarafı birlikte öğretir:

“O’nun benzeri hiçbir şey yoktur.” (Şûrâ, 42/11) → Tenzih
“O, hâldayla işitendir, görendir.” (Şûrâ, 42/11) → İspat

Doğru yol: İspat + tenzih.

4

MANA BİLİNİR; KEYFİYET BİLİNMEYEBİLİR

Allah’ın işitmesinin, görmesinin ve diğer sıfatlarının ne anlama geldiğini biliriz. İstivâ, nüzûl ve benzeri sıfatlarda nasları bildirdiği manayı kabul ederiz. Fakat: “Allah’ın sıfatları tam olarak nasıl?” sorusuna kendi zihnimizden cevap üretmeyiz. Çünkü Allah bize keyfiyeti bildirmemiştir.

Mana kabul edilir; keyfiyette susulur.

5

SELEFİN YOLU İKİ UÇTAN DA UZAKTIR

Ta’til: Sıfatları reddetmek veya manalarını işlevsiz hâle getirmek.
Temsil: Allah’ın sıfatlarını mahlûkatın sıfatları gibi düşünmek.
Selevin yolu ikisini de reddeder:
Ne sıfatları iptal ederiz ne Allah’ı mahlûkata benzetiriz.
İşte Hameviyye’nin büyük dengesi:

Nas → ispat → tenzih
→ keyfiyette susmak.

ÜÇ TEMEL KAVRAM

İSPAT

Allah’ın Kur’an ve sahih Sünnette kendisi hakkında bildirdiği isim ve sıfatları hak olarak kabul etmektir.

TENZİH

Allah’ı bütün eksikliklerden ve mahlûkata benzemekten uzak tutmaktır.

İTTİBÂ

Allah ve Resûl’ün ﷺ bildirdiğine teslim olup vahyin gösterdiği yolu takip etmektir.

DELİL

Allah Teâlâ buyurur:

“O’nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, hakkıyla işitendir, görendir.” (Şûrâ, 42/11)

Yine buyurur:

“En güzel isimler Allah’ındır. O hâlde O’na bu isimlerle dua edin.” (A’raf, 7/180)

Ve buyurur:

“De ki: Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin.” (Âl-i İmrân, 3/31)

Bu üç ölçü birlikte düşünülür: Allah kendisini tanıtır → Resûl ﷺ açıklar → Müslüman ittibâ eder.

NEYE REDDİYE VERİYOR?

1. Allah’ın sıfatlarını insan aklının ön kabullerine göre kabul edip reddetmeye: Ölçü, Allah’ın kendisi hakkında bildirdiği vahiydir.
2. Sıfatları kabul etmeyi teşbih saymaya veya tenzih adına sıfatları ortadan kaldırmaya: Kur’an hem sıfatları ispat eder hem Allah’ın hiçbir mahlûka benzemediğini bildirir.

Selevin ölçüsü: Kur’an → sahih Sünnet → Selevin anlayışı → ispat → tenzih → keyfiyette susmak.

MÜSLÜMANIN ÖLÇÜSÜ

Allah’ı kendi hayalimiz değil, O’nun kendisini tanıttığı şekilde tanımaya çalışırız. Kur’an ve sahih Sünnetle sabit isim ve sıfatlarına iman ederiz. Manalarını reddetmem, onları mahlûkatın sıfatlarına benzetmem ve Allah’ın bildirmedikleri keyfiyet hakkında konuşmam. İhtilaf ettiğimde vahye döner, Selevin sahih nakillerinden faydalanırım.

Ölçüm: Allah’ın sıfatları haktır; O’na layıktır ve hiçbir mahlûkun sıfatına benzemez.